

Aspecte antropologice ale unor repere bio-culturale în perioada de tranziție socio-economică în satul românesc; influențe ale modelelor culturale vest-europene

Autor: **Adriana V. BOROSANU**

Lucrare realizată în cadrul proiectului "Cultura română și modele culturale europene - cercetare, sincronizare, durabilitate", cofinanțat din FONDUL SOCIAL EUROPEAN prin Programul Operațional Sectorial pentru Dezvoltarea Resurselor Umane 2007 – 2013, Contract nr. POSDRU/159/1.5/S/136077.

Titlurile și drepturile de proprietate intelectuală și industrială asupra rezultatelor obținute în cadrul stagiului de cercetare postdoctorală aparțin Academiei Române.

* * *

*Punctele de vedere exprimate în lucrare aparțin autorului și nu angajează
Comisia Europeană și Academia Română, beneficiara proiectului.*

DTP, complexul editorial/redacțional, traducerea și corectura aparțin autorului.

Descărcare gratuită pentru uz personal, în scopuri didactice sau științifice.

Reproducerea publică, fie și parțială și pe orice suport,
este posibilă numai cu acordul prealabil al Academiei Române.

ISBN 978-973-167-294-6

CONTENTS

Introduction	pg. 4
THEORETICAL FRAME	
Cap.1. The concept of adaptation	pg. 5
1.1. Sleep as environment adaptation mechanism	pg. 6
1.2. Stress as adaptation mechanism	pg. 10
1.2.1. The stress concept; The General Adaptation Syndrome	pg. 10
1.2.2. Mental and symbolic stress	pg. 11
Cap.2. Acculturation	pg. 14
2.1. The concept of acculturation	pg. 14
2.2. The acculturation stress	pg. 15
2.3. Acculturation and the parent-child relationship	pg. 20
Cap.3. Romanian migration after 1989	pg. 22
3.1. General characteristics	pg. 22
3.2. Romanian migration in Spain	pg. 24
Cap.4. Intercultural competences formation	pg. 26
Cap.5. Woodworth-Mathews Personality Inventory	pg. 28
THE ORIGINAL PART	
Cap.6. The research frame of reference	pg. 31
6.1. The modular structure of the research	pg. 31
6.2. Work hypothesis: research variables	pg. 39
6.3. Objectives of the analytical endeavor	pg. 40
6.4. Objectives of the integrative endeavor	pg. 42
Cap.7. Material and method	pg. 43
Cap.8. Results	pg. 45
8.1. Gender dimorphism of night sleep duration, differentiated by the affiliation to an environment and the parents' migratory condition by	pg. 45
8.2. Gender dimorphism of the night sleep quality, differentiated by the affiliation to an environment and the parents' migratory condition	pg. 49
8.2.1. The time it takes to fall asleep	pg. 49
8.2.2. The resting condition when waking up from the night sleep	pg. 52
8.3. The functioning level of the tendencies in personality structuring	pg. 55

8.4. The link between the taken sleep parameters and the functioning levels of the tendencies in personality structuring.....	pg. 60
Cap.9. Conclusions	pg. 63
Cap.10. References	pg. 66
Cap.11. Appendix	pg. 74

ABSTRACT

We approached this subject *due to its importance and actuality in the global phenomena context* we assist to. The migration of work force towards economically developed geographical areas, through the role of financial motivation, dynamic and influence of power, generates trans-cultural transformation, creating a natural experiment where vast changes occur fast and on several levels (bio-socio-cultural and economic) of existence and knowledge. This acculturative transformation is being shaped and it is called “cultural shock”.

The present study proposes to highlight the adequacy and reliability of the Romanian cultural model under the influence of the Western-European culture. To do so, we investigated the cultural adaptation process as a transformation/reprogramming process, taking into consideration both bio-cultural anthropological landmarks and the appropriateness of their management (internal processes that facilitate and filter the formation and transformation of mental representations about self, the world and life). It is necessary to know and respect certain “safety” landmarks in order to ensure the reliability of the cultural model.

It is natural for adaptation to start from cultural traditions that represent specific adaptive strategies, built in evolution, which, although they can make man tributary to certain learned behaviors, through their nature and intra and intergroup relationship specific, also serve to ensure survival in a given environment. *At a populational level, traditions offer high chances to the existence of successive generations within a territory, because they ensure a minimum set of biologic needs and a minimal psycho-cultural and relational offer that conditions the normal functioning of the biological systems.* Adaptive mechanisms use the cultural information and have an effect on the psyche which manages cognitions and affects in a life-style context, impacting the life-style and having *consequences regarding the physical and mental health-state as well as financial costs.*

In Romania, the parents who migrated to work for several years in countries of Western Europe undertook value related characteristics and functional patterns of their models which they transmitted to their children through communication. The parents’ absence, especially the mother’s, generated shortcomings into their children’s lives concerning the satisfaction of growth and development needs which is usually offered in the parent-child dyad. Moreover, the difficulty to manage subjective affects in the subjects’ relationship with the parents who left to work (an *emotional transfer regarding the parents’ investment* and satisfaction/dissatisfaction as migrants, their statute need, the change and value reorientation related impasses, according to Western-European dominant models) was added.

From the analysis of the acculturation study models, we noticed that they practically elude the biological characteristics, their role and function within a culture, the phenotypical expression of biology, respectively. The omission removes from the equation the biological component which allows the adjustment to the natural and cultural life environment. This elusion and lack of differentiation unjustifiably trunks the adaptive informational processes and may introduce deforming conclusions with biological unbalances as consequence. Sleep's adaptation mechanisms to the bio-cultural environment, generated by the Central Nervous System's bio-construction which makes the adjustment and integrations with life environment, justifies in our study the integration of certain functioning aspects of the sleep-wake cycle.

Another biological component involved in adaptation, in managing mental and symbolic stress is constituted by the neurobiological mechanisms of stress, of the acculturative one respectively. Even though it is activated by external stimuli, its generation stems from the mental representation (experienced reality or interpreted as stressful) which is associated to an emotional gradient. The effort to survive physical or symbolic stress may produce maladaptive physiological changes.

Other aspects of adaptation to the “cultural shock” that were presented in the paper target the transgenerational effects of the parents' work migration on their children, mediated by the dyadic parent-child relationship, aspects and particularities of Romanian migration, intercultural competence.

The paper has a modular structure and is placed in the integrative space built by perspectives that were offered by researches in the areas of the information theory which reveals different sides of the acculturation phenomenon: anthropology, neuroscience, neuropsychology, psychology, computer sciences, ecology and sleep ecology (transcultural ethnographic studies). We added the relational-integrative perspective which makes the intergenerational bio-cultural adjustment. This has a biological component related to the homeostatic and integrative function of sleep regarding bio-cultural patterns, for which I introduced items that assess it (in the anthropological questionnaire of 87 items that was built), as well as a cultural component transmissible through the parenting relationship (I used the Woodworth-Mathews Personality Inventory which assesses tendencies in personality structuring and their functioning levels). The two components build, ever since the individual is born, the specific way of being in a culture, with balances that are phylogenetically preset, where traditions occupy a particular place.

In the practical part based on our own research, we took into consideration the effects of Romanian's work migration on their children, who stayed at home. In our sample of study, statistically, many of our adolescent subjects, over 30% have parents that are/were gone to work for several years in countries of Western-Europe, where they undertook value-related

characteristics and functional pattern of their models. The multitude of bio-cultural value-related landmarks and their “attributes” (over 300 in our study), deeply complicates the analysis, so that, beyond differentiations, we were interested in assessing an *individual’s ability to integrate informational differences, which is a universally human functional aspect, capable to integrate the lack of coherence between the new and the preset bio-cultural information*, the high value-informational and procedural conflictuality. *We targeted and evaluated the process of managing value landmarks by investigating the functional balancing of sleep/wake regimes and by the functional level of tendencies in personality structuring.* When interpreting, we took into consideration the reference to the hierarchy and dynamics of universally human needs/values and motivations that undergo transformation, *in order not to risk pathologizing certain resistances and natural aspects in a process of change.* Valuing post-doctoral mobilities gave me confirmation for the choices I made regarding approaching this subject as well as the interest variables (information), due to the contribution of the guiding tutors in my formation and in accessing various sources of information, courses, institutional contacts, the discussions with personalities who were interested in the study’s theme as well as through my immersion in other multicultural spaces.

The present study was made on *300 adolescent subjects between 12 and 16 years old*, from two rural localities and a small province town. Placing the study on the age segment of preadolescence-adolescence is motivated by the fact that his ontogenetic period is not yet fully structured, so that the mezologic influences are more easily exerted, personal boundaries still being fragile. From the studied material one can deduce that the ones who left to work are preponderantly parents who have boys within the age group of 12-13 years or girls within the age group of 14-16 years. Data registering, statistic processing and graphics were realized in Excel and in the statistic program pack, SPSS. We applied statistic methods in a differentiated manner, which were specific for the type of variables that were taken into consideration. In order to appreciate the association degree between variables, we used the chi-square test (χ^2), the significance threshold (p-value) being considered to be 0,05 (5%). The study was made having the caregivers’ and subjects’ agreement, while respecting the confidentiality conditions of the gathered data.

In the anthropologic questionnaire, we targeted functional-adaptive aspects regarding night sleep duration and its quality, expressed through the time it takes to fall asleep and the resting condition when waking up. The cognitive-behavioral patterns specific for a culture include at basis the sleep bio-cultural patterns, as well as the way of being that is characteristic for a population, differentiated by gender and ontogenetic development stage (age). The adjustments to the bio-cultural environment are in a process of transformation under the

influence of the Western-European culture, the dyadic parent-child relationship (even for migrating parents), as well as the influence links from the co-generational group (significant in this age stage) which mold personality an adjustment factor to the occidental culture, are in a process of transformation.

From the point of view of the adjustment to the bio-cultural environment through night sleep duration (anthropologic landmark of stability through its genetic conditioning), the adolescent subjects from our sample are within the recommended boundaries. This is placed specifically in order to satisfy the balance of the bio-psycho-cultural profile that sets our existence, having a major role in biological and cultural survival. For the age group of 12-13 years, one notices a fragmentation on several sleep durations which, subsequently, after the age of 14, is organized in a compact interval. Although the greatest share of subjects having a scarce sleep are the ones with migrating parents, this does not constitute a problem at a populational level due to the small percentage of subjects within this interval (5.5%).

Wake/sleep transitions indicate the fact that integrating Western-European cultural models is an ongoing process, where the detachment from traditional values produces, concomitantly with settling a social hierarchy, where property and power status are being valued.

Over 30% of subjects fall have difficulties falling asleep though, in more than 30 minutes, the time it takes to fall asleep being influenced by the provenance environment and gender, regardless of the fact that the parents are present or migrating. The differentiations that were made by this criterion reveal the fact that the extended family from the rural environment is more protective for boys in our culture, where the percentage of those having difficulties falling asleep grows in the case of girls, as well as for nuclear families, regardless of gender.

The sleep quality, regarding the rehabilitation and bio-cultural mediation function is defective regardless of gender, provenance, present parents or parents that left to work, over 65% of the subjects declaring that they feel tired in the morning. An additional difficulty in this aspect is encountered in the case of girls. This fact draws attention over an upsetting situation.

Referring to the transformation and readjustment internal mental process which mediates the acculturation process through the specific manner in which each structuring tendency is acting, we considered the following to be relevant for the present study: *somatization and depression tendencies*, relevant for physical and mental health, *antisocial behavior* and *emotional instability tendencies*, relevant for the intra-psycho conflicts that may burst by trespassing the norms that target the implementation of a new hierarchy and social order which has a future social existence as goal.

We noticed the mental balance by accentuating the functioning levels and through the emotional instability rates that are natural internal processes when it comes to major changes like

the current “cultural shock”. Regarding somatization and depression tendencies, the tradition family from the rural environment is supportive for boys, while in the nuclear family, like in the small province town, is more supportive for girls, although many of them move towards pathological functioning levels.

Along the transformations taking place in the acculturation process, both boys and girls respect the norms and have a pro-social behavior, fact that can be understood as an openness of the adolescence towards multiculturalism and influence of the Western-European models. Boys are more resistant in the acculturation process, being more stable, better balanced by the family and more flexible to influence, available to find compatible elements in other value related models and, as a consequence, being more easily multiculturally moldable.

In the integrative approach, we were interested by the moldings between the sleep parameters that were taken into consideration and the functioning levels of the tendencies in personality structuring, differentiating by the subjects’ gender (taking into consideration the phylogenetic differentiation of the mental representations of gender roles and implicitly of their resistance to change, as well as gender differentiation through the Central Nervous System bio-construction). *Both in the case of boys and girls, we noticed that night sleep duration is not influenced by the environment conditionings or by the personality structure, which reveals an attitude of acceptance of the fact that the world is changing.* In the case of boys, *the time it takes to fall asleep correlates with the acculturation mediating personality factors.* For the girls, the cultural attachment makes the acceptance of new to be diminished by these, through rejection reactions concomitantly with the conservation of traditional values. *Regarding the state of being tired when waking up, experienced subjectively, we can notice, in the case of boys, the effort to contain the antisocial and aggressive tendencies (identity protection mechanism), concomitantly with a tendency to detach from the context.* Girls do not accept changes as easily, so that their fatigue is quasi-permanent in the rural environment and significant in the urban environment. Tiredness when waking up is influenced by the emotional pendulation generated by emotional instability, tendencies of protecting traditional values through rumination and the need to detach from the context. *Simple emotiveness, though, even under the conditions of a growth of emotional investment generated by the transformation process, does not feed their impulsive and aggressive manifestations either, which take into account value related losses.* Moreover, simple emotiveness does not correlate with sleep parameters either, *meaning affects generated by deep transformations do not destabilize sleep-wake functioning, leaving room for natural resilience factors to make the readjustment of the Romanian cultural model to the Western-European cultural models.*

Regarding these findings, takes place the reorganization and integration of occidental values and models with the traditional way of being and one can state that in the context of Romanian cultural model transformation, adolescents, regardless of gender, but in a specific rhythm (boys more easily) adhere to Western-European cultural models, not being conditioned by the presence or absence of parents.

The originality of this paper consists of the fact that the acculturation process through which the cultural models are being influences is seen from the perspective of cognitive-behavioral patterns and not of the contents that undergo change, in a relational-integrative manner. Also, we included the bio-cultural sleep patterns at the basis of the cognitive-behavioral patterns that are specific to a culture. We differentiated by gender and ontogenetic development stage, personality structuring tendencies, molded and modeling the sleep-wake profile, in the “cultural shock” context.

Therefore, we adapted the study models that we used in investigating acculturation (Berry, 1997; Van de Vijver, 2006; Rudmin, 2009) by adding the sleep issue (which conditions the bio-cultural survival).

Current acculturation, which requires molding the Romanian culture according to the Western-European cultural models, does not modify the common fundamental values that were preset through our affiliation to a language and a European culture and through a common history, where Romania had and continues to have a border of Europe status.

In my experiences from the post-doctoral mobilities, I noticed the mutual interests in the research field as well. But, I noticed that the Western-European research models lack the Romanian contribution as well as the contribution of the other countries of origin of the migrants. In this regard, of reciprocal influence of cultural models, the post-doctoral paper constitutes, for the research segment, a contribution to the European knowledge.

CUPRINS

Introducere	pg. 4
CADRUL TEORETIC	
Cap.1. Conceptul de adaptare	pg. 5
1.1. Somnul ca mecanism de adaptare la mediu	pg. 6
1.2. Stresul ca mecanism de adaptare	pg. 10
1.2.1. Conceptul de stres; Sindromul General de Adaptare	pg. 10
1.2.2. Stresul psihic și simbolic	pg. 11
Cap.2. Aculturația	pg. 14
2.1. Conceptul de aculturație	pg. 14
2.2. Stresul de aculturație	pg. 15
2.3. Aculturația și relația Părinte-copil	pg. 20
Cap.3. Migrația românească, după 1989	pg. 22
3.1. Caracteristici generale	pg. 22
3.2. Migrația românească în Spania	pg. 24
Cap.4. Formarea de competențe interculturale	pg. 26
Cap.5. Chestionarul de personalitate Woodworth-Mathews	pg. 28
PARTEA ORIGINALĂ	
Cap.6. Cadrul de referință al cercetării	pg. 31
6.1. Structura modulară a cercetării	pg. 31
6.2. Ipoteza de lucru: variabilele de cercetare	pg. 39
6.3. Obiective ale demersului analitic	pg. 40
6.4. Obiective ale demersului integrator	pg. 42
Cap.7. Material și metodă	pg. 43
Cap.8. Rezultate	pg. 45
8.1. Dimorfismul de gen al duratei somnului de noapte, diferențiat după mediul de apartenență și condiția migratorie a părinților	pg. 45
8.2. Dimorfismul de gen al calității somnului de noapte, diferențiat după mediul de apartenență și condiția migratorie a părinților	pg. 49
8.2.1. Timpul de adormire	pg. 49
8.2.2. Condiția de odihnă la trezirea din somnul de noapte	pg. 52
8.3. Nivelul de funcționare a tendințelor în structurarea personalității	pg. 55
8.4. Legătura între parametrii de somn luați și nivelele de funcționare ale tendințelor în structurarea personalității	pg. 60

Cap.9. Concluzii	pg. 63
Cap.10. Bibliogragfie	pg. 66
Cap.11. Anexe	pg. 74

REZUMAT

Am abordat această problemă, datorită *importanței și actualității ei în contextul fenomenelor globale* la care asistăm. *Migrația forței de muncă* către zone geografice dezvoltate economic, prin rolul motivației financiare, dinamicii și influenței puterii generează transformare transculturală, creând un experiment natural în care au loc schimbări într-un ritm rapid, ample și pe multiple paliere (bio-socio-cultural și economic) ale existenței și cunoașterii. Această transformare aculturativă ia forma și se numește „*șoc cultural*”.

Studiul de față vizează relevarea adecvării și fiabilității modelului cultural românesc, sub influența culturii vest-europene. În acest scop, este investigat procesul de adaptare culturală, ca proces de transformare/reprogramare, luând în considerare atât repere antropologice bio-culturale cât și adecvarea gestionării lor (procesele interne care facilitează și filtrează formarea și transformarea reprezentărilor mentale despre sine, lume și viață). Este necesară cunoașterea și respectarea unor repere de „siguranță” pentru asigurarea fiabilității modelului cultural.

Adaptarea este firesc să pornească de la tradițiile culturale, care sunt strategii adaptative specifice, construite evolutiv, care, deși pot să-l facă pe om tributar unor comportamente învățate, prin natura și specificul relațiilor intra și intergrupale servesc și la asigurarea supraviețuirii într-un mediu dat. La nivel populațional tradițiile conferă șanse crescute existenței unor generații succesive într-un teritoriu, deoarece asigură un set minim de nevoi biologice și o ofertă minimală psiho-culturală și relațională, care să condiționeze funcționarea normală a sistemelor biologice. Mecanismele adaptative utilizează informația culturală și au efect asupra psihismului care gestionează cogniția și trăirile într-un context de viață, cu efect asupra stilului de viață și consecințe în privința stării de sănătate fizice și psihice și al costurilor financiare.

În România părinții care au migrat la muncă pentru mai mulți ani în țări ale Europei de Vest, au preluat caracteristici valorice și patternuri funcționale ale modelelor acestora, pe care le-au transmis copiilor lor prin comunicare. Absența părinților, îndeosebi a mamei în cultura noastră, a generat în viața copiilor lor curențe privind satisfacerea nevoilor de creștere și dezvoltare oferită uzual în diada părinte-copil. În plus s-a adăugat dificultatea gestionării trăirii subiective din relația subiecților cu părinții plecați la muncă (se face un transfer emoțional referitor la investirea și satisfacția/insatisfacția părinților în condiția de migrant, nevoia lor de statut, impasurile de transformare și reorientare valorică, conform modelelor dominate vest-europene).

Din analiza modelelor de studiu a aculturației, am constatat că ele eludează practic caracteristicile biologice, rolul și funcția acestora în cadrul unei culturi, respectiv exprimarea fenotipică a biologiei. Omisiunea scoate din ecuație componenta biologică care face acordarea la mediul de viață natural și cultural. Această nediferențiere și eludare trunchiază nejustificat procesele informaționale adaptative și poate introduce concluzii deformatoare, cu dezechilibre biologice drept consecință.

Mecanismele de adaptare ale somnului la mediul bio-cultural, generate de bio-construcția Sistemului Nervos Central, care realizează acordarea și integrările cu mediu de viață, justifică integrarea unor aspecte ale funcționării ciclului veghe-somn în studiul nostru.

O altă componentă biologică implicată în realizarea adaptării, în gestionarea stresului psihic și simbolic, o constituie mecanismele neurobiologice ale stresului, respectiv al celui aculturativ. Deși el este activat de către stimuli externi, generarea lui pornește de la reprezentarea mentală (realitate trăită sau interpretată ca stresantă), ce are asociat un gradient emoțional. Efortul de a supraviețui stresului fizic sau simbolic poate produce schimbări fiziologice maladaptative.

Alte aspecte ale adaptării la „șocul cultural” prezentate în lucrare, vizează efectele transgeneraționale ale migrației de muncă a părinților asupra copiilor lor, mediate de relația diadică părinte-copil, aspecte și particularități ale migrației românești, competența interculturală.

Lucrarea are o structură modulară și se plasează în spațiul integrativ construit de perspective oferite de cercetări din domenii ale teoriei informației, ce relevă fațete diferite ale fenomenului de aculturație: antropologie, neuroștiințe, neuropsihologie, psihologie, computer sciences, ecologie și ecologia somnului (studii de etnografie transculturale). La acestea am adăugat perspectiva relațional-integrativă, care realizează acordarea bio-culturală intergenerațională. Ea are o componentă biologică, legată de funcția homeostatică și integrativă a somnului în privința patternurilor bio-culturale, pentru care am introdus itemi de evaluare a acestuia (în chestionarul antropologic de 87 de itemi construit), precum și o componentă culturală transmisibilă prin intermediul relației de parentare, (pentru care am utilizat chestionarul de personalitate Woodworth-Mathews, care evaluează tendințele în structurarea personalității și nivelele lor de funcționare). Cele două componente construiesc încă de la nașterea individului modul specific de a fi în cadrul unei culturi, cu echilibre statuate filogenetic, în care tradițiile ocupă un loc aparte.

În partea practică pe baza propriei noastre cercetări, am avut în vedere efectele migrației de muncă a românilor, asupra copiilor lor rămași acasă. În lotul de studiu, din punct de vedere statistic, mulți dintre subiecții adolescenți, peste 30%, au părinți care sunt sau au fost plecați la muncă pentru mai mulți ani în țări ale Europei de Vest, de unde au preluat caracteristici valorice

și patternuri funcționale ale modelelor acestora. Multitudinea reperelor valorice bio-culturale și a „atributelor” acestora (peste 300 în studiul nostru), complică foarte mult analiza, astfel încât dincolo de diferențieri am fost interesați de *evaluarea capacității unui individ de a integra diferențele informaționale, aspect funcțional universal uman, capabil să integreze* lipsa coerenței între noile informații bio-culturale și cele statuate deja, conflictualitatea informațional-valorică și procedurală crescută. Am vizat și *evaluat procesul de gestionare a reperelor valorice*, prin investigarea *echilibrării funcționale a regimurilor veghe/somn și prin nivelul funcțional al tendințelor în structurarea personalității*. În interpretare, am avut în vedere raportarea la ierarhia și dinamica nevoilor/valorilor și motivațiilor universale umane supuse transformării, pentru a nu risca patologizarea unor rezistențe și *aspecte firești într-un proces de schimbare*. Valorificarea *mobilităților postdoctorale*, mi-a confirmat alegerile în privința abordării subiectului, cât și în privința variabilelor de interes (informațiilor), grație contribuției tutorilor îndrumători în formarea mea și în accesarea unor surse de informații, cursurilor, contactelor instituționale, discuțiilor cu personalități interesate în tematica studiului precum și prin imersia mea în alte spații multiculturale.

Studiul de față a fost efectuat pe 300 de subiecți adolescenți, cu vârste cuprinse între 12 – 16 ani, din două localități rurale și un mic oraș de provincie. Plasarea studiului pe segmentul de vârstă de preadolescență-adolescență este motivată de faptul că această perioadă ontogenetică nu este încă structurată complet, astfel încât influențele mezologice se exercită mai ușor, limitele personale fiind încă fragile. Din materialul studiat se poate deduce că sunt plecați la muncă preponderent părinți ce au băieți din grupa de vârstă 12-13 ani sau fete din grupa de vârstă 14-16 ani. Înregistrarea datelor, prelucrările statistice și graficele au fost realizate cu ajutorul programului Excell și al pachetului de programe statistice SPSS. Am aplicat în mod diferențiat metode statistice, specifice tipului variabilelor luate în considerare. Pentru a aprecia gradul de asociere între variabile am utilizat testul chi-pătrat (χ^2), pragul de semnificație (p-value) fiind considerat aprioric de 0,05 (5%). Studiul a fost efectuat cu acordul aparținătorilor și al subiecților, respectând condițiile de confidențialitate a datelor colectate.

În chestionarul antropologic, am vizat aspecte funcțional-adaptative, privind durata somnului de noapte și a calității acestuia, exprimată prin timpul de adormire și condiția de odihnă la trezire. Patternurile cognitiv-comportamentale specifice unei culturi, includ la bază patternurile bio-culturale de somn precum și modul de a fi caracteristic unei populații, diferențiate după gen și etapă de dezvoltare ontogenetică (vârstă). Acordările la mediu bio-cultural sunt în proces de transformare sub influența culturii vest-europene, un factor de acordare la cultura occidentală fiind și relația diadică părinte-copil (chiar și în condiția părinților migranți) precum și legăturile

de influență din grupul cogenerațional (semnificative în această etapă de vârstă), care modelează personalitatea.

Din punct de vedere al acordării la mediul bio-cultural prin durata somnului de noapte (reper antropologic de stabilitate prin condiționarea sa genetică), subiecții adolescenți din lotul de studiu, se încadrează în limitele recomandate. Aceasta se plasează specific în vederea satisfacerii și echilibrului profilului bio-psiho-cultural care ne setează existența cu rol major în supraviețuirea biologică și culturală. La grupa de vârstă de 12-13 ani, se observă o fragmentare pe mai multe durate de somn, care ulterior, după vârsta de 14 ani, se organizează într-un interval compact. Deși cea mai mare pondere cu somn deficitar o au subiecții cu părinți migranți, aceasta nu constituie o problemă la nivel populațional datorită procentului mic de subiecți din acest interval (5,5%).

Tranzițiile veghe/somn, indică faptul că integrarea modelelor culturale vest-europene este un proces în curs, în care se produce dezatașarea de la valorile tradiționale, concomitent cu așezarea unei ierarhii sociale, în care este valorizată proprietatea și poziția de putere.

Peste 30% dintre subiecți adorm însă cu dificultate, în mai mult de 30 de minute, timpul de adormire fiind influențat de mediul de proveniență și de gen, indiferent de faptul că părinții sunt prezenți sau sunt migranți. Diferențierile după acest criteriu relevă faptul că familia extinsă din mediul rural este mai protectivă pentru băieți în cultura noastră, în vreme ce procentul celor cu dificultăți de adormire crește în cazul fetelor, precum și în cazul familiei nucleare, indiferent de gen.

Calitatea somnului, în ceea ce privește funcția de restaurare și mediere bio-culturală, lasă de dorit indiferent de sex, mediu de proveniență, părinți prezenți sau plecați la muncă, peste 65% dintre subiecți declarând că se simt obosiți dimineața. O notă de dificultate în plus și în acest aspect, este întâlnită tot în cazul fetelor. Acest fapt atrage atenția asupra unei situații îngrijorătoare.

Referitor la procesul psihic intern de transformare și reacordare, care mediază procesul de aculturație, prin modul specific în care acționează fiecare tendință structurantă, am considerat relevante pentru momentul și studiul de față: *tendințele de depresie și somatizare*, relevante pentru sănătatea fizică și psihică, *tendințele de comportament antisocial și cele de instabilitate emoțională* relevante pentru conflictele intrapsihice ce pot izbucni prin încălcarea normelor ce vizează implementarea unei noi ierarhii și ordini sociale, care are ca finalitate o existență socială viitoare.

Am constatat balansul mental, prin accentuarea nivelelor de funcționare și prin cotele de instabilitate emoțională, procese interne firești atunci când este vorba de schimbări majore, ca în “șocul cultural” actual. Cu privire la tendințele de depresie și somatizare, familia tradițională din

mediul rural este suportivă pentru băieți, în vreme ce familia nucleară, ca în orașelul de provincie este mai suportivă pentru fete, deși multe dintre acestea se deplasează către nivele patologice de funcționare. Pe parcursul transformărilor din procesul de aculturație, atât băieții cât și fetele respectă normele în vigoare și au un comportament pro-social, fapt ce poate fi înțeles ca deschidere a adolescenților către multiculturalitate și influență a modelelor vest-europene. Băieții sunt mai rezistenți în procesul de aculturație fiind mai stabili mai bine echilibrați de către familie și mai flexibili la influență, dispuși să găsească elemente compatibile în alte modele valorice și în consecință fiind mai ușor modelabili multicultural.

În demersul integrativ am fost interesați de modelările dintre parametrii de somn luați în considerare și nivelele de funcționare ale tendințelor în structurarea personalității, diferențiind după genul subiecților (luând în considerare diferențierea filogenetică a reprezentărilor mentale a rolurilor de gen și implicit a rezistenței lor la schimbare, precum și diferențierea de gen prin bioconstrucția Sistemului Nervos Central). Atât în cazul băieților cât și al fetelor, am constatat că durata somnului de noapte nu este influențată de condiționările de mediu sau de structura personalității, ceea ce relevă o atitudine de acceptare a faptului că lumea se transformă. Timpul de adormire, pentru băieți, nu corelează cu factorii de personalitate mediatori ai aculturației. În cazul fetelor, atașamentul cultural face ca acceptarea noului să fie diminuată față de aceștia, prin reacții de respingere concomitent cu conservarea valorilor tradiționale. În privința stării de oboseală la trezire, trăită subiectiv, putem remarca în cazul băieților efortul de conținere a tendințelor antisociale și agresive (mecanism de protecție al identității), concomitent cu o tendință de detașare de context. Fetele nu acceptă schimbările așa de ușor, astfel încât starea lor de oboseală este cvasipermanentă în mediul rural și semnificativă în mediu urban. Oboseala la trezire este influențată de balansul emoțional generat de instabilitatea emoțională tendințele de apărare a valorilor tradiționale prin ruminație și nevoia de detașare de context. Emotivitatea simplă însă, chiar în condițiile de creștere a investirii emoționale generată de procesul de transformare, nu alimentează nici la ele manifestările impulsive și agresive, ce au în vedere pierderile valorice. În plus emotivitatea simplă nu corelează nici cu parametrii de somn, respectiv, trăirile generate de transformările profunde nu destabilizează funcționarea veghe-somn, lăsând loc factorilor naturali de reziliență să realizeze reacordarea modelului cultural românesc la modelele culturale vest-europene

În raport cu aceste constatări, are loc reorganizarea și integrarea valorilor și modelelor occidentale cu valorile și modul de a fi tradițional și se poate afirma că în contextul transformării modelului cultural românesc adolescenții, indiferent de gen, dar într-un ritm specific (băieții mai ușor) aderă la modelele culturale vest-europene, necondiționați de prezența sau absența părinților.

Originalitatea lucrării constă în faptul că procesul de aculturație prin care modelele culturale se influențează, este privit din perspectiva patternurilor cognitiv-comportamentale și nu al conținuturilor supuse transformării, într-o manieră relațional-integrativă. De asemenea am inclus pattenurile bio-culturale de somn, la baza patternurilor cognitiv-comportamentale specifice unei culturi. Am diferențiat după gen și etapă de dezvoltare ontogenetică, tendințele de structurare a personalității, modelate și modelatoare ale profilului veghe-somn, în contextul “șocului cultural”.

În consecință am adaptat modelele de studiu utilizate în investigarea aculturației, (Berry, 1997; Van de Vijver, 2006; Rudmin, 2009) prin adăugarea problematicii somnului (ce condiționează supraviețuirea bio-culturală).

Aculturația actuală, ce presupune modelarea culturii românești după modelele culturale vest-europene, nu modifică valorile fundamentale comune, statuate prin apartenența noastră la o limbă și o cultură europeană și prin istoria comună, în care România a avut și are un statut de graniță a Europei.

În experiențele din mobilitățile postdoctorale am constatat că domeniile de interes sunt comune și în cercetare. Dar, am remarcat că din modelele de cercetare vest-europene lipsește contribuția românească și a celorlalte țări de origine a migranților. În acest aspect, al influenței reciproce a modelelor culturale, lucrarea postdoctorală constituie, pentru segmentul de cercetare, o contribuție la cunoașterea european.

CUPRINS

Introducere	pg. 4
CADRUL TEORETIC	
Cap.1. Conceptul de adaptare	pg. 5
1.1. Somnul ca mecanism de adaptare la mediu	pg. 6
1.2. Stresul ca mecanism de adaptare	pg. 10
1.2.1. Conceptul de stres; Sindromul General de Adaptare	pg. 10
1.2.2. Stresul psihic și simbolic	pg. 11
Cap.2. Aculturația	pg. 14
2.1. Conceptul de aculturație	pg. 14
2.2. Stresul de aculturație	pg. 15
2.3. Aculturația și relația Părinte-copil	pg. 20
Cap.3. Migrația românească, după 1989	pg. 22
3.1. Caracteristici generale	pg. 22
3.2. Migrația românească în Spania	pg. 24
Cap.4. Formarea de competențe interculturale	pg. 26
Cap.5. Chestionarul de personalitate Woodworth-Mathews	pg. 28
PARTEA ORIGINALĂ	
Cap.6. Cadrul de referință al cercetării	pg. 31
6.1. Structura modulară a cercetării	pg. 31
6.2. Ipoteza de lucru: variabilele de cercetare	pg. 39
6.3. Obiective ale demersului analitic	pg. 40
6.4. Obiective ale demersului integrator	pg. 42
Cap.7. Material și metodă	pg. 43
Cap.8. Rezultate	pg. 45
8.1. Dimorfismul de gen al duratei somnului de noapte, diferențiat după mediul de apartenență și condiția migratorie a părinților	pg. 45
8.2. Dimorfismul de gen al calității somnului de noapte, diferențiat după mediul de apartenență și condiția migratorie a părinților	pg. 49
8.2.1. Timpul de adormire	pg. 49
8.2.2. Condiția de odihnă la trezirea din somnul de noapte	pg. 52
8.3. Nivelul de funcționare a tendințelor în structurarea personalității	pg. 55
8.4. Legătura între parametrii de somn luați și nivelele de funcționare ale tendințelor în structurarea personalității	pg. 60

Cap.9. Concluzii	pg. 63
Cap.10. Bibliogragfie	pg. 66
Cap.11. Anexe	pg. 74

INTRODUCERE

Supraviețuirea din punct de vedere biologic și cultural e condiționată de capacitatea de adaptare.

Schimbările revoluționare și rapide din arii diferite ale existenței și cunoașterii umane impun o nouă abordare științifică a omului, de sorginte antropologică, în care ființa umană este privită din punct de vedere al integrității sale bio-culturale. În perspectiva crosculturală, se articulează trei axe: adaptare, creștere și echilibru într-o nouă paradigmă de cercetare. Conceptul de adaptare este central în cercetările bio-culturale, iar tradițiile culturale sunt strategii de adaptare și supraviețuire la variabilitatea contextelor.

Proiectul propus vizează relevarea adecvării și fiabilității, sub influența culturii vest-europene, a modelului cultural românesc. Studiul de față investighează procesul de adaptare culturală al unor repere antropologice bio-culturale, în contextul tranziției globale, economice și socio-culturale. Adaptarea culturală este rezultanta unui proces de aculturație, care produce schimbări în stilul de viață și care are consecințe în privința stării de sănătate fizice și psihice. Acest proces complex de transformare și evoluție bio-culturală, a fost și este abordat din diferite perspective, conferind un aspect fragmentat care îngreunează înțelegerea. Cercetările în domeniu sugerează o abordare integrativă pentru a vedea interacțiunile dintre biologie, cogniție și relaționare socială (Bernier și colab., 2014) ce ar putea fi utilă în dezvoltarea unor strategii adecvate și eficiente de politici de integrare, cu păstrarea contextelor culturale specifice.

Demersul integrativ utilizat vizează pe de o parte conținuturi-valori cu amprentă culturală iar pe de altă parte procesele interne de transformare, care facilitează și filtrează formarea și transformarea reprezentărilor mentale despre sine, lume și viață. *Avem în fapt o bază de date bio-socio-culturale, supusă unui proces de transformare/reprogramare ghidat de repere din fiecare categorie bio-socio-culturale, cu respectarea unor condiții/repere de „siguranță” în procesul de transformare, care să asigure fiabilitatea modelului cultural și implicit a variabilității culturale.*

Evaluarea bazei bio-psiho-culturale de siguranță, constituie astfel un demers de început care se impune cu necesitate, pentru care s-au luat în considerare conținuturi-repere și adecvarea gestionarii lor, prin nivelul funcțional al tendințelor în structurarea personalității și educație.

În partea generală vom aborda aspecte transculturale ale migrației iar în ceea ce privește efectele migrației de muncă asupra copiilor lor rămași acasă vom discuta în partea practică pe baza propriei noastre cercetări.

CAPITOLUL 1

CONCEPTUL DE ADAPTARE

Conceptul de adaptare în antropologia bio-medicală este definit ca fiind totalitatea schimbărilor ce permit unei persoane sau grup să supraviețuiască într-un mediu dat. La nivel populațional aceasta constă într-un set de procese de ajustare și schimbare, bio-comportamentale, care conferă șanse crescute unei populații să existe generații succesive, într-un **teritoriu**. La specia umană adaptarea depinde în mai mare măsură decât la animale, de modelele relațional-culturale de adaptare, capabile să le asigure satisfacerea unor nevoi fundamentale de supraviețuire (hrană, protecție, securitate, continuitatea prin generația următoare). Omul, datorită culturii, ce reprezintă un mecanism de adaptare complex și specific construit în evoluție filogenetică, este tributار unor comportamente învățate în detrimentul strategiilor instinctuale. Natura și calitatea relațiilor intra și intergrupale, în perspectivă antropologică, servesc la asigurarea supraviețuirii într-un mediu dat, astfel încât adaptarea este o măsură a modului în care sunt combinate resursele bio-culturale.

Constructul de aculturație este aplicabil în sănătatea publică (condiție de bază a supraviețuirii indivizilor și speciei umane, a culturii), prin înțelegerea sănătății indivizilor ce migrează dintr-o societate în alta. Studii recente subliniază corelația dintre prevalența bolilor cronice, screeningul pentru cancer, utilizarea serviciilor de sănătate și a comportamentelor orientate spre sănătate. Există de asemenea studii privind corelația dintre credințele culturale stilul de viață și obiceiuri și patternuri alimentare (există unele practici tradiționale care favorizează dezvoltarea unor anumite boli). (Hazuda și colab., 1998).

În cercetările bio-culturale conceptul de adaptare este central, unificând aspecte biologice, psihologice și culturale. Acesta presupune necesitatea de a se asigura un set minim de nevoi biologice, care să garanteze funcționarea normală a sistemelor biologice (Glavce, Borosanu, 2013; Glavce și colab., 2014). În plus funcționarea sistemelor biologice este condiționată și de o ofertă minimală psiho-emoțională și culturală și relațională. Totuși, finalitatea biologică asociată oricărui aspect cultural este un demers reduționist întâlnindu-l în socio-biologie ori în ecologia culturală. Putem vorbi atunci când luăm în considerare natura umană, despre satisfacții simbolice, care nu contribuie la adaptarea biologică. (de exemplu alimentația, care are atât conotație culturală cât și biologică).

Există mai multe tipuri de mecanisme adaptative: genetice, fiziologice, comportamentale, prin utilizarea informației culturale (credințe/valori, tradiții cu efect asupra psihismului individual care la rândul lui are efect asupra sănătății), gestionarea cogniției și trăirilor la nivel individual și

adaptarea personalității, la solicitările mediului, însoțită de realizarea socio-culturală a persoanei, în contextul de viață, (capacitatea de autogestionare, în timp menține starea de sănătate sau pot să apară tulburări de personalitate cu fond depresiv-anxios).

1.1. Somnul, ca mecanism de adaptare la mediu

Adaptarea la mediul biologic și cultural este coordonată și se realizează de către Sistemul Nervos Central în cele două regimuri de funcționare, veghe și somn, prin asimilarea și integrarea schimbărilor. Ambele regimuri de funcționare utilizează în comun aceeași bază de informații acumulată în timpul stării de veghe. Procesarea, interpretarea, memorarea și înțelegerea informației provine din ambele regimuri de funcționare (Biberi, 1970; Hartman, 1995; Pace-Schott, Harnad, Solms, Blagrove, 2003; Coutts, 2008).

Somnul este indispensabil supraviețuirii. Deprivările de somn sau chiar cele selective, numai de somn paradoxal, produc inițial dereglări cognitive, apoi deteriorări organice și în final poate surveni chiar moartea.

Veghea și somnul pentru Biberi, constituie două realități ce se condiționează reciproc, iar teoriile moderne cognitive le consideră două tipuri de cogniție, forme de cunoaștere cu rol în activitatea creatoare.

Integrarea schimbărilor și reglările metabolice și fiziologice (implicit și specific - nutriția) sunt realizate îndeosebi în timpul somnului în rețelele hipotalamice, prin intermediul sistemului hormonului hipocretină / orexină. Somnul, care are condiționare genetică și o durată ce se încadrează în limitele speciei, este indispensabil supraviețuirii. Deprivările de somn, sau numai cele selective de somn paradoxal, produc rapid inițial dezorganizări cognitive, apoi deteriorări organice iar în final poate surveni chiar moartea.

La intrarea în somnul de tip *Rapid Eye Movement* (REM), sau paradoxal, se activează *generatorul Ponto Geniculo Occipital (PGO)*, care pare să fie implicat și în *consolidarea memoriei*, stadiile somnului aflându-se în strânsă legătură cu *tipurile de memorie* (sistemul de memorie al lui Tulving - procedurală, episodică, semantică, sistem de reprezentare perceptual). (Peigneaux și colab., 2001; Hennevin, Leconte 1977).

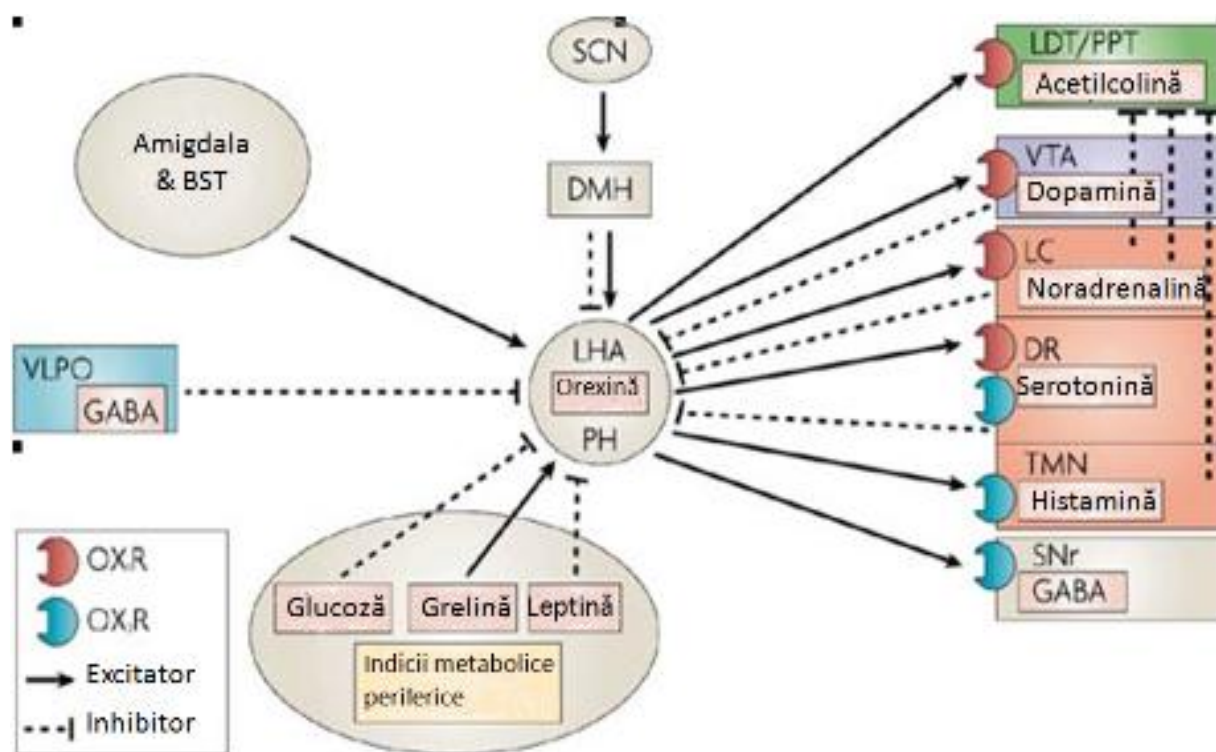
În mecanismele somnului de tip REM s-a constatat că intervine și un hormon, un polipeptid, descris în 1998 de către L. De Lecea și colab. sub numele de *hipocretină* și de către Sakurai și colab. sub numele de *orexină*. Acest hormon este produs de către grupaje neuronale situate în hipotalamusul lateral (LHA) și în cel posterior (HP) și are două funcții. Una dintre aceste funcții este aceea de *stimulare a apetitului*, jucând astfel un rol în geneza unor forme de obezitate (de unde și numele de orexina), (Sakurai și colab. 1998, Hungs și Mignot, 2001; Kok și colab. 2003, Sakurai, 2007, Cason și colab. 2010). Concomitent, în hipotalamusul posterior

predomină și expresia oxitocinei, care este implicată în mecanismele de atașament (Choleris, Pfaff, Kavaliers, 2013). Același sistem facilitează adaptarea circuitelor nervoase la schimbările fiziologice și cele ale mediului prin procesul de neurogeneza constitutivă. (Kempermann, 2006; Kim. și colab., 2011; Matsuzaki și colab., 2015).

Astfel, sistemul face posibilă interacțiunea puternică între rețelele implicate în metabolism și sistemul afectiv-motivațional, respectiv sistemul nervos de recompensă din Sistemul Nervos Central (Sakurai și colab., 2004; De Lecea, 2010), astfel încât să fie posibil să ne alegem alimentele corespunzătoare echilibrului nostru metabolic selectat filogenetic (Halassa și colab., 2009).

Aceste funcții se realizează prin funcția de frenare a somnului paradoxal, într-un mod indirect, prin stimularea unor sisteme ce sunt implicate în geneza stării de veghe¹ și anume a sistemelor histaminergic (nucleul tubero-mamilar), noradrenergic (locus coeruleus) și serotoninergic (nucleii rafeului). Sistemul hipocretinei mediază interacțiuni puternice între rețelele neuronale implicate în metabolism, mecanismele atașamentului, circuitele senzorio-motorii și circuitele sistemului de recompensă (Fig. 1.1).

Fig. 1.1. Sistemul Hipocretinei/Orexinei

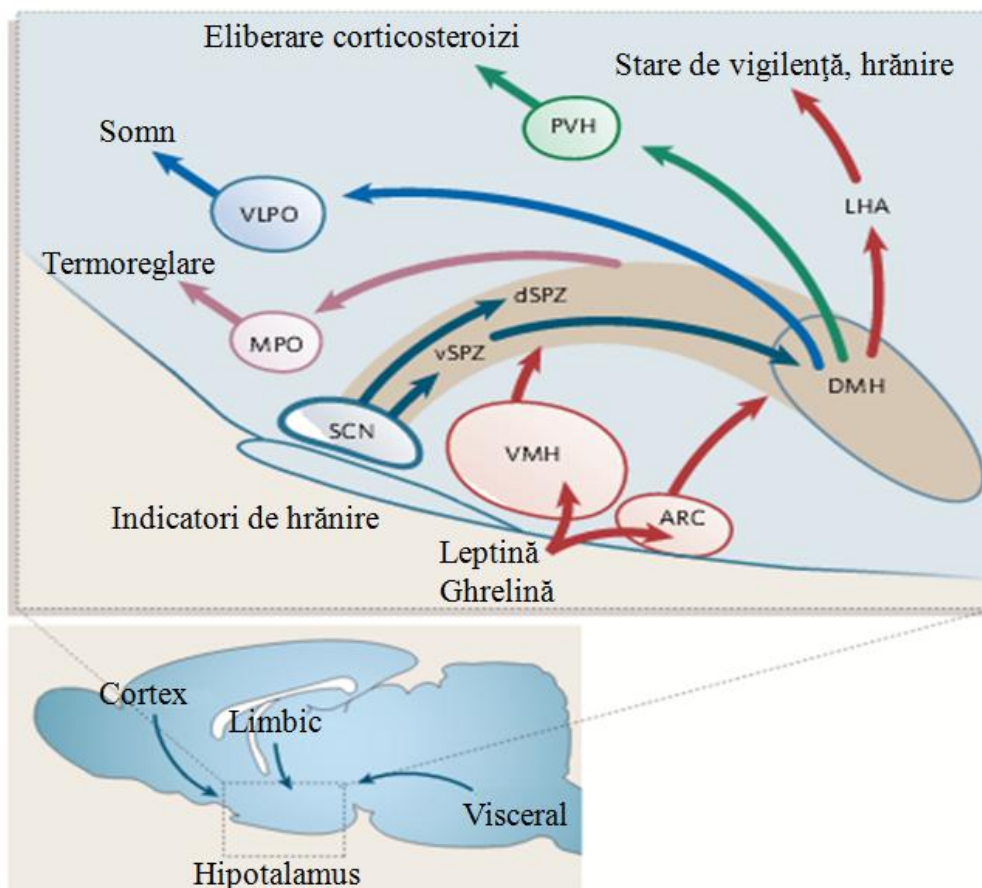
Apud. Borosanu , 2013, p. 16, nota 13

Integrarea hipotalamică a ritmurilor circadiene (ciclu de aproximativ 24 de ore al proceselor biochimice, fiziologice sau comportamentale), face posibilă acordarea cu mediul de

¹ *Sistemul orexinei acționează frenator* prin sinapse, cu receptorii HCRT1, în **locus coeruleus** iar cu receptorii HCRT2, în **nucleul histaminergic tuberomamilar** și în **nucleii dopaminergici** din trunchiul cerebral și sistemul limbic

viață natural (ciclul zi-noapte), prin aferențe din fascicolul optic către hipotalamusul anterior și conectarea cu sistemul pineal - epifizar).

Fig. 1.2. Integrarea hipotalamică a ritmurilor circadiene

Apud. Borosanu , 2013, p. 17, nota 20

Acordarea cu mediul de viață, care are amprenta mediului socio-cultural, se face prin circuite specifice, astfel încât se realizează controlul ciclurilor circadiene ale somnului (activitatea, hrănirea și secreția de hormoni corticosteroizi legați de stres), care reprezintă „contextul” sau “stilul de viață”². (Fig. 1.2.)

Sistemul hormonului hipocretină/orexină este astfel o intersecție a mai multor rețele neuronale implicate în reglarea a numeroase aspecte ale vieții noastre de relație cotidiene, prin care sunt *facilitate interacțiuni puternice între stilul de viață și metabolism* (Spiegel, Tasali, Penev și colab., 2004).

Ajustările metabolice (procesul de hrănire), prin integrarea inteligentă a ritmurilor circadiene și deci integrările vieții diurne sunt astfel parte constitutivă a contextului socio-

² 1. Conexiunile cu zona subparaventriculară (porțiunea ventrală - vSPZ precum și porțiunea dorsală - DSPZ), împreună cu nucleul dorso-medial al hipotalamusului -DMH) – *sunt transmise informații necesare organizării ciclului veghe-somn*

2. Zonele dorsale - *implicate în circuite ce reglează alte ritmuri biologice ori reglarea temperaturii corpului.*

3. În plus, ieșirile neuronilor din zona subparaventriculară sunt *integrate împreună cu alte semnale de către nucleul dorsomedial (DMH)*

cultural identitar, patternurile de somn fiind diferite și specifice în societățile occidentale sau tradiționale. Fiziologia și arhitectura somnului, diversitatea tipurilor de somn, variabilitatea acestuia, sunt modelate încă de la naștere, conform unor repere psiho-sociale și culturale, fapt pus în evidență de studii de etnografie și de studii transculturale (McKenna și colab. 1990; McKenna, 2000; McKenna, Mosko, 2001; Trevathan, Smith, McKenna, 2007).

Un prim interes privitor la problematica somnului, este cel legat de dimorfismul somnului, în ceea ce privește *diferențierile de gen*, aspect ce merge către diferențe legate de fiziologia somnului. Altă fațetă a dimorfismului somnului face referire la *diferențieri de gen* în care sunt incluse aspecte ale somnului determinate de aspecte ale vieții psiho-sociale și ale contextului de viață (mediul natural și cultural al subiecților investigați).

La nou născuți funcția respiratorie, cardiovasculară, sau arhitectura de somn (diferită față de cea a adultului), nu este influențată de către stimuli externi (McKenna, Mosko, 1994; Mosko și colab., 1996; Mosko și colab., 1997). Veghea, somnul și tranzițiile par însă să fie produse de către mecanisme de reglare care aparțin unui sistem dinamic, ce începe să fie modelat de către “intrări” episodice, neregulate, oferite nou născuților de către persoanele de îngrijire care dorm în proximitatea lor (cosleeperi). Acestea funcționează ca un tampon (buffer) cu rolul de a le organiza acest sistem imatur și de a-l proteja de riscuri ce pot să apară în reglare în procesul acordării la mediu, în această perioadă de viață vulnerabilă (Mosko și colab., 1993; McKenna, 1996). Există variații culturale în modul în care se desfășoară somnul care au legătură cu practicile de îngrijire ale copiilor, diferențiate încă de la început, funcție de gen.

Patternurile de somn, într-un mediu protejat, specific societăților occidentale, diferă de patternurile de somn în societățile tradiționale. În cadrul acestora desfășurarea somnului are loc împreună cu mai mulți parteneri de somn de vârste diferite precum și în proximitatea animalelor, realizându-se interacțiuni sociale, momentul adormirii și trezirii este variabil, fiind marcat ocazional de desfășurarea în timpul somnului a unor ritualuri în timpul nopții. Este deci posibil ca patternurile de somn, arhitectura, dezvoltarea ontogenetică, să aibă drept substrat condiții de mediu specifice, începând încă din copilărie. Este de aceea necesar să se țină cont de corelatele biologice, contextele materiale și sociale în care se desfășoară somnul (sentimentul pericolului inherent în unele condiții), precum și de mediul de viață (muncă, activitate socială, ritualuri, rol și status, credințe despre natura și rolul somnului).

Pornind de la rezultatele cercetării fundamentale din neuroștiințe, am fost interesați de durata somnului de noapte, și de aspectul tranzițiilor veghe-somn, propunând durata somnului de noapte ca *reper antropologic specific unei culturi* (Borosanu, 2013). Propunem de asemenea, în studiul de față, ca problematica somnului să fie introdusă și integrată în modelele elaborate pentru studiul aculturației.

1.2. Stresul ca mecanism de adaptare

1.2.1. Conceptul de stres; Sindromul General de Adaptare

Conceptul de stres apare într-o dublă utilizare, una se referă la *situația stresantă* (condițiile dăunătoare sau agresive care amenință organismul, presiunile, constrângerile, privațiunile) iar cealaltă are în vedere *starea de stres* a organismului (răspunsurile fiziologice și psihologice individuale la acțiunea agenților stresori, uzura organismului).

Stresul este un fenomen complex, cu multiple implicații în ceea ce înseamnă sănătate și calitate a vieții, acționând diferit pe mai multe nivele cerebrale, (amigdală, hipocamp, locus coeruleus, hipotalamus etc.). Studiarea instinctului de apărare și supraviețuire al omului în situații de stres este deosebit de utilă pentru a găsi modalități eficiente de combatere a efectelor sale negative asupra organismului.

Studiarea stresului incită un interes deosebit pentru oamenii de știință fiind definit ca o tulburare a echilibrului natural (homeostazie), care mobilizează stadiul organismul, creând mecanisme de răspuns foarte eficiente pentru a se apăra de acțiunea agenților stresori.

Stresul, în varianta lui negativă, aceea de *distres*, poate avea efecte nocive, amenințând starea de bine a individului, urmată de dereglări la nivelul sistemului nervos și imunitar.

În varianta *pozitivă*, aceea de eustres, acțiunea factorilor de stres plăcuți sau cu semnificație benefică pentru organism, generatori de trăiri plăcute precum și de reacții moderate ale unor substanțe specifice stresului, cortizol și catecolamine necesare organismului în anumite limite. În cursul eustresului crește cantitatea de endorfine cerebrale, care modulează sistemul de recompensă cerebral și astfel se constituie în factor de stimulare a activității nervoase superioare, generator de tonus și satisfacție, fiind imuno-stimulent și crescând șansele de supraviețuire. (Bălăceanu-Stolnici, și colab., 2006, Selye, H., 1956, 1973).

Răspunsul la stres este determinat de integrarea dintre anumite sisteme complexe localizate în sistemul nervos central și semnale periferice. Sistemul nervos central (creierul și măduva spinării) au o importanță majoră în mecanismele stresului. Acesta lucrează îndeaproape cu sistemul endocrin pentru reglarea acestor mecanisme. O componentă a sistemului nervos central, sistemul nervos simpatic, este activat în timpul răspunsului la stres, reglând o multitudine de funcții fiziologice în vederea adaptării organismului la stress.

Stresul de scurtă durată, este denumit *stres acut* și poate avea atât efecte nocive cât și efecte benefice. De acest tip de stres nu ne ocupăm în studiul de față, deoarece în problema adaptării la „șocul cultural”, acest tip de stres nu intră în discuție.

Stresul care persistă mai mult timp este denumit *stres cronic*. Reacția nespecifică a sindromului de adaptare, cuprinde trei faze, de alarmă, de rezistență și de epuizare. După stadiul de rezistență încep să apară modificări somatice ireversibile deoarece în corp se produc în scop

adaptativ o serie de modificări, cu impact negativ asupra memoriei sau a capacității de învățare și concentrare care sunt responsabile pentru apariția sau exacerbarăa anumitor boli precum bolile cardiovasculare, alergiile, depresia sau stresul post-traumatic. (Selye, 1956, 1973). În finalul procesului de stres poate astfel să rezulte adaptarea, adaptarea întârziată (adaptare inițială cu tensiune reziduală, ca în cazul stresului posttraumatic), sau neadaptarea, cu apariția unor dezechilibre și boli. (Vasile, 2008; Donoiu, 2013).

Contribuția lui Hans Selye în domeniul cercetării stresului este de o imensă importanță, demonstrând că există un pattern de *răspuns nespecific* la agenții stresori, determinat de secreția de cortizol.

Teoria lui a pornit de la observația că agenții vătămători diferiți produc două categorii de efecte asupra organismului: *specifice*, proprii fiecăruia dintre agresori (de exemplu reacțiile adaptative imunologice) și *nespecifice*, comune diversilor agenți fizici, chimici sau biologici. Nespecificitatea se referă la lipsa de relație directă dintre calitatea agenților stresori și configurația răspunsului adaptativ.

Selye afirma că răspunsurile fiziologice la agenții stresori fac parte dintr-un pattern de protecție coordonat numit „*Sindromul General de Adaptare*” caracterizat prin trei stadii: reacția de alarmă, stadiul de rezistență și cel de epuizare. Acest sindrom se cheamă „general” pentru că este produs doar de agenți care au un efect general asupra unor părți mari ale corpului; „adaptativ”, deoarece stimulează apărarea; „sindrom”, deoarece manifestările sale individuale sunt coordonate și parțial dependente una de cealaltă. La apariția unui agent stresor, în apărarea fiziologică este implicat sistemul nervos, cel endocrin și sistemul imunitar, mobilizarea organismului făcându-se în etape. Inițial, prin mecanisme nervoase și hormonale, se încearcă menținerea homeostaziei, iar dacă acțiunea agentului stresor continuă sau crește în intensitate, intră în funcțiune mecanismele de apărare psiho-culturale, genetice (Donoiu, 2013).

1.2.2. Stresul psihic și simbolic

Stresul are un impact major asupra fiecărui individ, afectându-i toate planurile existenței (social, psihologic, fizic etc.). Astfel, se solicită în mod imperios studiul stresului, pentru a găsi modalități de combatere a acestuia, în scopul menținerii unei societăți funcționale și chiar pentru prevenirea patologiei.

Atât factorii stresori psihologici, cât și cei fizici (precum pierderea de sânge, hipoglicemia, infecțiile etc.) sunt potențiali perturbatori ai homeostazei; prin urmare, ambele tipuri de amenințări sunt responsabile pentru activarea mai multor sisteme cerebrale.

O caracteristică esențială a stresului psihic este aceea că deși stimulii care-l activează sunt externi, generarea lui se află în funcționarea psihismului uman, *pornind de la reprezentarea mentală ce are asociat un gradient emoțional*, fie a unei situații realmente stresante, cu solicitări

excesive din mediu, fie a unei *situații interpretate ca stresante*. Sunt situații în care presiunea este excesivă sau prelungită astfel încât mecanismele de apărare și adaptare ale organismului sunt depășite, *efortul acestuia de a supraviețui pericolului fizic sau simbolic producând schimbări fiziologice maladaptative*.

Harold Wolff a sugerat că indivizii, atunci când sunt în fața unui pericol, în special a unuia care implică valori și credințe, inițiază răspunsuri neadecvate, atât ca tip cât și ca magnitudine, distructive și neadecvate (Bartlett, 1998, p. 27). Conceptul cheie în cercetările acestuia este *reacția protectivă*, care se referă la faptul că la confruntarea pericolelor fizice sau simbolice, corpul activează un set complex de reacții îndreptat spre *eliminarea amenințării* (Wolff, 1953). Teza centrală a acestuia este că indivizii își supra-mobilizează încontinuu resursele fizice atunci când se confruntă cu probleme originare în mediu simbolic, iar dacă aceste probleme rămân nerezolvate, se perpetuează o stare de mobilizare neadecvată (Howard, Scott, 1965, p. 155). Adecvarea sau neadecvarea reacției protective de a elimina amenințarea este o chestiune de judecată, în care indivizii trebuie să aprecieze singuri consecințele acțiunilor lor (Wolff, 1953).

În 1966, Richard Lazarus afirmă faptul că diferențele individuale de performanță sub acțiunea stresului se datorează faptului că oamenii percep situațiile potențial stresante diferit, deoarece stresul este mediat psihologic printr-un proces de „*evaluare cognitivă*”.

Dezvoltarea *teoriilor cognitive* a influențat cercetările legate de stres concentrându-se pe modalitatea în care oamenii interpretează situații ca factor central în procesul de stres concomitent cu punerea la îndoială a teoriilor legate de situațiile de viață (Hamberger, Lohr 1984). În această perioadă s-a produs o schimbare de paradigmă, stimulată și de cercetările din neuroștiințe, crescând importanța *factorilor psihologici* individuali în medierea legăturii dintre stres și sănătate. Stresul psihologic apare astfel în momentul în care un individ percepe cerințele de mediu ca depășindu-i capacitatea de adaptare, amenințând homeostaza. (Cohen, Kessler, Gordon, 1995).

Ulterior, *psihoneuroimunologia* a permis și ea un studiu mai detaliat al răspunsului hormonal la stres, nespecificitatea răspunsului la stres fiind pusă la îndoială prin găsirea unor pattern-uri specifice în răspunsul hormonal la agenții stresori. Cercetările psihoendocrine legate de stres au descoperit că există diferențe individuale considerabile în răspunsurile endocrine, depinzând în mare parte de *percepția individului* asupra evenimentului potențial stresant și că gama de hormoni și neurotransmițători implicați în răspunsul endocrin acoperea o multitudine de substanțe, incluzând catecolamine, hormoni de creștere, prolactină, testosteron, insulină, gonadotropine, enkefaline etc., care erau implicate într-o mare varietate de boli (Bartlett, 2002).

În urma cercetărilor din psihoneuroimunologie în evaluarea efectelor stresului asupra funcționării sistemului imunitar s-a constatat că atât agenții stresori majori, cât și cei minori, pot frena sistemul imunitar, crescând astfel susceptibilitatea pentru boală (Bartlett, 2002).

Cercetările din neuroștiințe au evidențiat implicarea axului hipotalamo-hipofizo-suprarenalian în realizarea stresului psihologic. Acest ax reprezintă o traiectorie biochimică în mai multe etape prin care informația este transmisă de la o arie corporală la alta prin intermediul mesagerilor chimici. În urma transmiterii informației se obține de asemenea și un feedback de la mesagerii produși ulterior pe această traiectorie (de amplificare sau de suprimare) către etapele precedente din cursul traiectoriei. Aceasta reprezintă o modalitate prin care traiectoria biochimică se poate auto-regla, printr-un mecanism de feedback.

Patternul circadian al axului hipotalamo-hipofizo-suprarenalian este cel mai afectat atunci când organismul este supus stresului. *Anticiparea situațiilor stresante*, chiar și în absența unei agresiuni propriu-zise asupra organismului, poate afecta de asemenea axul hipotalamo-hipofizo-suprarenalian, demonstrând importanța *stresului psihologic perceput* (Herman, Seroogy, 2006).

CAPITOLUL 2

ACULTURAȚIA

2.1. Conceptul de aculturație

Aculturația reprezintă în fapt un proces de transformare, ce implică multiculturalitatea și transformarea culturală, respectiv, în cazul studiului de față, în proces de integrare sub influența culturii vest-europene. Acest proces, este necesar și imperios impus prin deschiderea granițelor, creșterea mobilității indivizilor, migrarea forței de muncă și fenomenul de globalizare. Cercetarea antropologică în acest domeniu, este adecvată pentru înțelegerea variabilității culturale, indivizii putând avea sisteme de înțelegere diferite, valori, credințe, cunoaștere împărtășite în cadrul aceleiași culturi (D'Andrade, 1982). Aceasta servește ca referință pentru a se putea autodefini și relaționa cu alte culturi (Rhee și colab., 1995; Kitayama și colab., 1997) și de asemenea privitor la modul în care își reprezintă lumea în care trăiesc (Norenzayan, Nisbett, 2000).

Sistemele culturale sunt interpretative și influențează atât cogniția și comportamentul cât și afectul (Geertz, 1973; Hong și colab., 1997; Mendoza-Denton și colab., 1999; Kashima, 2000).

Conceptul de aculturație este înrădăcinat în antropologie fiind utilizat în psihologie, sociologie și sănătate publică. Pentru prima oară termenul a apărut în dicționarul Webster's Unabridged, în 1928 și desemnează modul în care „două rase umane sau triburi” conviețuiesc și au contacte interumane. Aculturația configurează schimbul cultural dintre două sau mai multe culturi în ceea ce este definitoriu pentru ele (Herskovits, 1958; Dana, 1996). Teoria aculturației face referire la aculturația psihologică în domeniul cognitiv sau comportamental și explică schimburile culturale ce apar în interiorul grupurilor de imigranți (Cuéllar și colab., 1995). Aculturația care rezultă în urma unui contact prelungit între două grupuri culturale distincte are drept consecință adaptarea indivizilor la situația culturală nouă (Berry, 2003).

În contextul migrației se pune problema adaptării. În general, aceasta se realizează atât în filogeneză, cât și de-a lungul ontogenezei, respectiv în dezvoltarea individului. Cultura se transferă astfel inter și trans-generațional în timpul ontogenezei, prin imitație, educație etc. Aceste două nivele de adaptare onto și filogenetic, contribuie la diversitatea umană și unitatea speciei.

Procesul de aculturație al copiilor migranților, la nivel micro este mediată de către familie și grupul de prieteni. (Arends-Tóth, Van de Vijver, 2006, 2008). Societatea gazdă oferă contextul particular în care migranții au un anumit status în ierarhia socială, fapt ce trebuie luat în considerare atunci când sunt interpretate patternurile de aculturație (Schachner și colab., 2006, 2014; Van De Vijver, 2011).

2.2. Stresul de aculturație

Separarea de mediul familiar în cadrul diferitelor forme de mobilitate la nivel global, poate să inducă un anumit tip de stres, numit stres de aculturație sau „șoc cultural”, respectiv eventual o *reacție patologică de „dor de acasă”* (*Homesickness*), caracterizată prin reacții complexe cu elemente, somatice, fiziologice, metabolice, emoționale, comportamentale și cognitiv-interpretative. Printre elementele care contribuie la declanșarea reacției de dor de acasă se află și bariera lingvistică.

În perioada actuală mobilitatea este la cote crescute, datorită schimbărilor profunde în diferite domenii ale existenței umane: educaționale, profesionale, programelor de mobilități internaționale, petrecerea timpului liber, migrației de muncă, migrația din țările foste colonii etc.). Au fost semnalate încă de la debut unele probleme de sănătate grave legate de schimbarea mediului cultural (creșterea prevalenței unor boli grave, cancer la copii -72% față de 24%, în grupul de control, riscul de a dezvolta depresii la adulți, boli precum diabetus mellitus sau boli immune) precum și o creștere semnificativ mai mare a consumului de medicamente al migranților comparativ cu populația nemigrantă. Aceste evidențe nu au fost luate în considerare multă vreme de către lumea științifică (van Tilburg și colab., 1996).

Conceptele de stres de aculturație, respectiv cel de *reacție patologică de „dor de acasă”*, sunt de dată relativ recentă, iar cercetările legate de acest aspect și acceptarea acestei topici în lumea științifică au început să fie luate în serios de abia după 13th World Congress of the International College of Psychosomatic Medicine – in Jerusalem, Israel, din September 1995.

Cu această ocazie au putut fi conturate principalele conceptualizări și delimitări conceptuale, și au fost prefigurate principalele direcții de cercetare, legate de natura stresului de aculturație și legătura acestuia cu șocul cultural, tulburarea de acordare și depresia, specificul stresului de aculturație după apartenența grupală a migranților (migrație de muncă, studenți, refugiați, imigrație), legătura dintre percepția stresului de aculturație, personalitate și tipul de atașament, variabilitatea culturală e a experiențierii stresului de aculturație. A fost definită în consens noțiunea de populație cu risc și a mijloacelor de evaluare și a fost făcută de asemenea diferențierea dintre reacția de *reacția de „dor de acasă” patologică și nepatologică* (Vingerhoets, 1997, p. 1 – 15).

Reacția de „dor de acasă” este un concept important în studierea și înțelegerea stresului de aculturație precum și în cercetarea generală asupra stresului și emoțiilor, în particular al noțiunii de vulnerabilitate. Studiarea consecințelor stresului de aculturație în dezvoltarea unor probleme psihosomatice, a dezvoltării unor simptome dramatice somatice și psihiatrice, percepând uneori mediul ca fiind ostil, precum și posibilitatea ca aceste consecințe să fie reversibile, poate genera insight-uri privind posibila acompaniere în procesul de schimbare bio-psiho-culturală în vederea gestionării procesului de schimbare bio-psiho-culturală, precum și dezvoltarea unor strategii necesare pentru asigurarea calității vieții migranților.

În cazul aculturației și a reacției de „dor de acasă” se poate vorbi despre o condiție patologică doar atunci când evaluarea funcțională a indivizilor relevă un nivel ridicat al intensității reacției la părăsire, hipersensibilitate și dramatism, însoțită și de dominanța și permanența acestei condiții funcționale în raport cu funcționarea normală. Se remarcă de asemenea că în mod obișnuit prelungirea acestei condiții funcționale este însoțită de elemente psiho-comportamentale și somatice (perturbări ale somnului, pierderea apetitului, febra, dureri de cap etc.).

Reacția patologică de „dor de acasă” în situație de aculturație reprezintă în fapt un eșec de adaptare generat de incapacitatea de acordare la o altă cultură, și se datorează unei stări psihice interne care interferează și blochează posibilitatea ajustării.

Reacția patologică de „dor de acasă” apare pe un teren favorabil, prin prezența unei anxietăți crescute legate de separare și pierdere, generatoare de depresie ulterioară, astfel încât problema timpului în raport cu apariția reacției este una relativă, astfel încât de fapt se pune problema măsurării unei stări psihice.

În legătură cu mecanismele care generează probleme în procesul de aculturație și reacția de „dor de acasă”, experiențele de laborator pe animale au evidențiat o diferențiere a reacției atunci când este vorba de separarea de persoane și de separarea de locul de origine, teritoriul și limitele teritoriale care îndeplinesc trei nevoi de bază, cea de securitate, de stimulare și de identitate (Ardrey, 1966).

Problematica anxietății de separare și gestionarea pierderii legăturilor de atașament și a reatașării individuale sau la o cultură, ține de psihologia dezvoltării personalității, fiind implicate zone profunde ale psihismului uman, implementate în structuri neuronale profunde, ce se maturizează în etapele de creștere și dezvoltare, având un nivel de plasticitate neuronală redusă comparativ cu cele care manageriază reprezentările mentale la nivel de cogniție conceptual-verbalizabile. În gestionarea atașamentului sunt implicate elemente de biologie și fiziologie, existând studii care arată importanța oxitocinei și a vasopresinei (Insell, Carter, 1995). Aceste peptide, a căror expresie genetică predomină în hipotalamus, au un rol important în evoluție și sunt implicate în cogniția socială și în mecanismele atașamentului (Meyer-Lindenberg și

colab.,1997, p. 17-31, 2011). Oxitocina, printre altele, este necesară în capacitatea de îngrijire a copiilor și pentru buna lor dezvoltare intelectuală. Efectele ei, transmise pe cale vagală ca și cele antioxidante și antiinflamatorii au consecințe asupra capacității de adaptare socială și asupra sănătății fizice și emoționale (Furnham, 1997, p.31; Carter, 2014).

Reacția patologică de „dor de acasă” la stresul de aculturație, este un indicator al separării de mediul anterior, care, de obicei începe la o vârstă tânără și continuă să persiste și în viața adultă. Problematica separării și a anxietății de separare este circumscrisă studiilor despre atașament și se pare că atașamentul de tip nesigur sau dezorganizat este relaționat cu sentimentul și ulterior reacția patologică de „dor de acasă”, în contextul stresului de aculturație. În modul în este autodefinit conceptul, acesta referă emoții, sentimente, stări interne, așteptări relaționale (aspecte legate de personalitate), iar studiile relevă că nu există diferențe de gen sau vârstă (Tab. 3.2.1).

S-a remarcat că persoanele cu o personalitate rigidă (problematică de limite și granițe a structurii de personalitate) sunt mai vulnerabile (Fisher, 1997, p. 44), fiind incapabile de schimbare, rămânând atașați mental și într-un mod care le domină către mediul cu care erau obișnuiți, având în permanență atenția îndreptată spre întoarcere. Această atitudine ce devine idealizantă, mentalizând obsedant (pot lipsi/nu verbalizările) despre obiectul de atașament (respectiv casa sau acasă) este însoțită de o dorință coplesitoare de întoarcere și de o simptomatice specifică cu elemente somatice: dureri de cap, perturbări de somn, dureri intestinale, de stomac, pierderea apetitului, țipete.

Din păcate problematica stresului de aculturație și a șocului cultural din cercetare, chiar și cea clinică, abordează frecvent activitatea cognitivă, ceea ce este inutil și contraproductiv, deoarece natura problemei vizează în fapt personalitatea și adaptarea (Fisher, 1997 p. 49 – 62). Intellectul, capacitatea și activitatea intelectuală aparțin mecanismelor psihice, aparatului conceptual și al dezvoltării structurilor și mecanismelor gândirii, iar adaptarea culturală la mediu, validată prin relațiile interumane are legătură cu structura de personalitate și nivelul ei de funcționare. Atunci când personalitatea este flexibilă, putem vorbi de o situație optimă când cele două abilități pot conlucra în sensul unei adaptări eficiente.

Tab. 2.1 Definirea și raportarea sentimentului de dor de acasă

<i>Definiții</i>	<i>Frecvențe (%)</i>	
	<i>Homesickness N=82 %</i>	<i>Non-homesickness N33 %</i>
„Lipsește familia; dor de cei de-acasă”	54 (65.9)	25 (75.8)
„Îmi lipsește locul, casa, căminul, locurile”	28 (34.1)	12 (36.4)
„Vreau/ simt că am nevoie să merg acasă”	21 (25.6)	10 (30.3)
„Îmi lipsesc prietenii; mi-e dor de prieteni”	12 (14.6)	1 (3.0)
„Mă simt singur(ă)”	10 (12.2)	1 (3.0)
Plâns	3 (3.7)	3 (9.1)

Însingurat	4 (4.9)	1 (3.0)
Urând locația prezentă	4 (4.9)	1 (3.0)
Sentiment de nefericire	4 (4.9)	1 (3.0)
Nu se înțelege cu oamenii	3 (3.7)	0 (0.0)
Nemulțumiți de situația prezentă	3 (3.7)	0 (0.0)
Sentimente depresive	2 (2.4)	1 (3.0)
Dezorientare – sentiment de pierdere în mediu	2 (2.4)	0 (0.0)
„Regret că viața s-a schimbat”	2 (2.4)	0 (0.0)
Nu a fost departe de „casă” înainte	2 (2.4)	0 (0.0)
Se simte bolnav	2 (2.4)	0 (0.0)
Se simte incapabil să facă ceva	2 (2.4)	0 (0.0)
Se simte neîubit	0 (0.0)	2.(6.1)

Sursa: Fisher, 1997, p. 54.

În procesul de aculturație distresul și sentimentul de homesickness are în fapt o influență multicauzală. El este pe de o parte un efect direct al separării de legăturile somatice și emoționale de atașament personal și cultural, datorat despărțirii/separării cauzate de deplasare, iar în noul context cultural pe lângă dificultatea acordării la acesta, intervine în plus distresul cauzat de mediul și condițiile de muncă (prevalența mediului de muncă neplăcut în mediul de relație organizațional). La toate acestea se adaugă, însă, capacitatea modelului cognitiv personal de relație, în care dacă nevoia de acasă este dominantă, aceasta poate bloca elementele de noutate plăcute, care ar putea favoriza adaptarea și datorită dominanței se propagă distresul, amplificându-se modelul cognitiv neadecvat, care nu dă voie ca separarea să fie realizabilă într-o manieră adaptativă pentru subiect (Fisher, 1997, p. 60).

Distresul de aculturație și sentimentul de “dor de acasă” este mai pronunțat în cazul studenților datorită faptului că aceștia au interacțiuni cu semenii lor mai reduse, comparativ cu alte categorii de migranți, care eventual nu cunosc nici măcar limba țării gazdă. Pentru acest motiv în cazul acestei categorii de migrație este util un antrenament prealabil, diferențiat eventual după tipul de personalitate, în diverse situații care impun contacte și relaționare, fapt care setează și validează o bază bună de relaționare și acordare, în vederea plecării și acomodării într-o altă cultură. Se poate ține seama și de obișnuința viitorilor migranți cu situația în care poate deveni necesară schimbarea locului de muncă, în diverse condiții, abilități și modalități de petrecere a timpului liber, care și ele multiplică interacțiunile cu noua cultură, furnizând stimulare în formarea atașamentului la noua cultură. Cu cât distanța interculturală este mai mare nivelul de distres va fi mai mare (limba, aparența fizică, îmbrăcăminte, religie, obiceiuri și valori). Legat de gen, femeile se pare că sunt mai afectate în perioada de tranziție și acomodare într-o nouă cultură.

Există și autori care afirmă, înainte ca studiile să diferențieze aparatul conceptual de lucru în această problematică, cum că ar fi contraproductivă prevenirea apariției reacției de “dor de acasă”, acesta fiind un proces important prin care un migrant trebuie să treacă. (Carden, Feicht,

1991). Ulterior însă studiile au arătat că în procesul de acomodare la o nouă cultură, este important să se lucreze competent pe motivele de îngrijorare ale subiecților, în vederea minimizării simptomelor de tranziție crossculturală și a valorificării oportunităților de integrare (Chiu, 1995).

Manifestările fiziologice ce însoțesc trăirea inițială de pierdere a legăturilor de atașament și de apartenență sunt controlate de sistemul limbic (psihofiziologic, psihosomatic). Simptomele apar ca substitute pentru inhibițiile verbale și motorii la stresul psihosocial, prin creșterea activității funcționării sistemului autonom și a activității endocrine (Hertz, 1997, p. 85). Procesul dinamic de aculturație al familiilor migrante poate fi astfel mai bine înțeles dacă se utilizează o paradigmă de cercetare bio-psiho-socială. Situațiile de viață devin o modalitate prin care se poate testa în mod direct, capacitatea de adaptare, etiologia și patogeneza, precum și contribuția relativă a factorilor genetici, sau a factorilor de mediu (Hertz, 1997, p. 87)

Tab. 2.2 Relația dintre stilurile de aculturație și reacțiile la stres

	Reacția “dor de acasă” Alienare Lipsă de speranță	Depresie	Comportament de tip psihopat
Integrare	.23***	-.39***	-.43***
Asimilare	-.35***	-.42***	-.45***
Segregare	.38***	.39***	.42***

Sursa: Schmitz, 1995, p.96

În tabelul 3.2.2 putem constata că în situația de segregare, depresia, reacția de “dor de acasă” și comportamentele de tip psihopat sunt cvasi-permanente (corelațiile sunt foarte semnificative). Situația de asimilare corelează negativ și foarte semnificativ cu toate cele trei tipuri de manifestări, iar în situația de integrare găsim corelații negative foarte semnificative cu depresia și comportamentul de tip psihopat și corelație pozitivă foarte semnificativă cu reacția de “dor de acasă”. Privitor la situația de integrare și asimilare, putem considera că este vorba de un proces intrapsihic în derulare, firesc într-o tranziție valorică, în care nu s-a realizat încă reșezarea subiecților în noul sistem de reprezentare și înțelegere a lumii. Aparent, în situația de asimilare, comparativ cu cea de integrare, reacția de „dor de acasă” nu se regăsește în asimilare și chiar corelează negativ, deși este posibil ca doar conștientizarea componentelor emoționale și fiziologice să nu-și mai găsească exprimarea, pentru că, în acord cu modelul de aculturație al lui Berry (1997), imigranții mențin elemente din cultura de origine și adoptă unele elemente din cultura gazdă.

Conform cu Berry și Kim, 1988, fazele procesului de aculturație sunt: pre-contact, contact inițial, conflict, criza, adaptare. În perioada de conflict și criză, mecanismele de coping sunt foarte active și sentimentul de “dor de acasă” este mai intens (Schmitz, 1995, p. 98). În toate fazele există însă diferențe legate de tipul migrației, zona geografică din care provine migrația,

genul persoanei și factorii psihici moderatori. Interrelațiile dintre caracteristicile de personalitate, condițiile situaționale și factorii sociali determină comportamentul social (Eysenck, Eysenck, 1985; Schmitz, 1988; Zuckerman, 1991, apud Schmitz, 1995, p. 102).

Detașarea de cultura de origine, rezultă dintr-un proces de “doliu cultural”, care presupune o pierdere a internalizării unei anumite organizări și ierarhii sociale, a ierarhiei valorilor și înțelesurilor culturale, a coerenței și sensului desfășurării vieții de zi cu zi. Blocajul în acest proces de pierdere a identității de origine se poate transforma în urma imposibilității schimbării, într-o exacerbare a violenței (factice ori simbolice), a orgoliului, însoțite de așteptarea nerealistă ca întreaga comunitate să le recunoască suferința și să participe la pierderea lor. Introducerea valorilor occidentale în societățile tradiționale, fiind oferite și instrumentele specifice pentru a-și reconstrui comunitățile, poate constitui o ofertă în sprijinul depășirii pierderii culturale. Diferențele valorice poartă însă în ele dezavantajul că noua direcție de dezvoltare poate introduce fragmentări și discontinuități, dificil de conținut și gestionat atât în autodefinire cât și în desfășurarea relațiilor sociale, care au ca efect apelul la diferite tipuri de vindecători (tradiționali), în vederea restabilirii sentimentului de întreg și continuitate, prin apelul la mijloace simbolice (Eisenbruch, 1995, p. 121).

2.3. Aculturația și relația Părinte-copil

Parentarea este puternic înrădăcinată în programarea genetică, în fiziologia ei, precum și în efectele experienței directe a persoanei. Experiența este ghidată pe de o parte de tendințe native, pe de altă parte este mediată de sistemul de credințe și valori, validate/invalidare psiho-emoțional și comportamental de către părinți. Influența se realizează prin intermediul relațiilor interumane, atașarea/detașarea și apartenența/nonapartenența, identificarea, fiind procese intrapsihice ce mediază structurarea și imersia persoanei într-o cultură. Dezvoltarea copilului are loc în interacțiune strânsă cu a cea părinților (diada părinte-copil).

Factorii ce influențează parentarea sunt înrădăcinați în biologie și cultură, în onto și filogeneză, conțin planuri individuale sau socio-culturale, fiind astfel implicate structuri economice, sociale, educaționale sau legislative. Toată această sferă contextuală de influență presupune nivele și momente de integrare specifice în ceea ce înseamnă creșterea și dezvoltarea. Parentarea vizează atât satisfacerea unor nevoi de dezvoltare, adică este despre plăcere, privilegii ori profit, cât și despre experiența frustrării, frici și nereușite. Între un individ și contextul în care trăiește există interacțiuni permanente, reciproce și dinamice, variabile (Sam, 2006, p. 97 – 112).

Acest model a fost testat într-un studiu longitudinal pe 137 de imigranți din Oslo, care a confirmat aceste căi indirecte de ale aculturației ce influențează sănătatea mentală.

Conform modelului general din acest studiu care vizează patternul de dezvoltare al aculturației la copiii imigranților, adaptarea la un context are legătură atât cu acesta, cât și cu capacitatea de adaptare a aparținătorilor cu care se identifică. Acest lucru se întâmplă deoarece copilul are nevoi de parentare până când devine adult, care sunt generate de procesul însuși de creștere și dezvoltare.

Adaptarea copilului în context multicultural reflectă astfel competențele acestuia de a interacționa, pe de o parte cu comunitatea etnică, de origine, pe de altă parte cu cultura gazdă dominantă. Atunci când diferențele sunt mari, dificultatea gestionării acestora crește, sau, în situații de expunere prelungită, le scade competența de a le face față, fapt care poate să pună în pericol sănătatea fizică și psihică a copilului.

Ulterior, în definitivarea și definirea propriei identități, personale și culturale, se pot acutiza dificultățile de integrare, cu consecințe în plan personal, economic și socio-cultural (Oppendal, Roysamb, Sam, 2004).

La contactul între două culturi apare procesul de aculturație prin care două perspective diferite asupra lumii, prin schimburile facilitatoare mediate relațional, pot asigura baza de transformare și integrare cu efect evolutiv pentru culturile aflate în contact. Evoluția presupune un doar dezvoltare/integrare, ea poate conține momente de regresie, dizolvare, pierdere de ambele părți.

Thurber descrie *metode de coping pentru copii separați de părinți*, în context de aculturație. În cazul lor, fiind în proces de creștere și dezvoltare, cu mecanisme de reziliență naturală foarte active, activitatea fizică, contactul cu cei dragi, setarea unei limite de așteptare până la revederea cu părinții, orientarea și centrarea pozitivă a gândirii în aspecte legate de separare, rememorarea și reactivarea legăturilor privind poze de familie, reprezintă modalități practice de a face față mai ușor perioadei de separare (Thurber, 1995, p. 135).

CAPITOLUL 3

MIGRAȚIA ROMÂNEASCĂ, DUPĂ ANUL 1989

3.1. Caracteristici generale

Migrația, sub diverse forme, a căpătat o amploare fără precedent în ultimele decade, în dorința oamenilor din țări subdezvoltate sau în curs de dezvoltare, de unde provine majoritatea imigrației din Europa, de a trăi în țări mai dezvoltate. Aceasta are loc cu acordul guvernelor locale și are la bază doi factori determinanți. Pe de o parte, în țările de origine, există experiența, devenită regulă, a sărăciei, lipsa sau limitarea sub un nivel minim a accesului la servicii sociale (sănătate, educație), lipsa locurilor de muncă precum și o guvernare proastă sau chiar incapabilă, ce merge până la tiranie. Țările de destinație a migrației oferă noilor veniți imaginea prosperității, cu o ofertă generoasă în domeniul sănătății și educației, pentru care aceștia trebuie să atingă un nivel de civism pentru ca instituțiile statului să funcționeze. În fapt are loc reconstrucția progresivă a modelelor sociale dominante, “fluxuri de putere, de influență și de cucerire” (Camus, 2013, p. 35 – 40).

Indivizii migranți în această situație, încep să simtă sau să devină conștienți de substituția culturală și de dificultatea de a se acomoda într-o nouă cultură, uneori foarte diferită de cea de origine, și trăiesc sentimentul unui gol interior cu imposibilitatea afirmării de sine; apar reacții de criză identitară în aspecte bazale (limbaj, alimentație, port, ritmarea timpului, amenajarea spațiului, tradiții din țările de origine). (Camus, 2013, p. 100 – 102).

În cazul românilor, migrația este mai ales cea a forței de muncă, îndeosebi în Italia și Spania, care deși inițial este temporară, ajunge să se prelungească cel mai adesea pe mai mulți ani. Ca și în analiza anterioară, motivația este de obicei de ordin economic, sărăcie, lipsa locurilor de muncă, dar există și situații în care rezonază cu modelul social însuși, ce se vrea dezvoltat, deoarece aceia care pleacă se situează în pătura prosperă economic a comunității românești. În fine există și nevoia de acces la resurse educativ-culturale de un standard crescut, pentru care cei care accesează aceste resurse în țări vest-europene dispun de un standard economic suficient (sau se pot angaja la susținerea lui), pentru a putea să susțină cheltuielile adiacente o perioadă de timp, de multe ori ani de zile.

Într-o cercetare desfășurată între anii 2000-2002 de către misiunea de cercetare (MIRE, Ministère de l'Emploi et de la Solidarité) și găzduită de „Maison des sciences de l'homme” (coord. Dana Dumitrescu), în colecția de studii apărută ulterior, sunt clarificate probleme legate de tipurile de mobilitate românești, de după 1989, relativ la cine sunt migranții români, din ce regiuni vin, destinațiile și scopurile migrării, pentru care însă nu există date statistice. Acestea se înscriu în tendințele generale ale spațiului migrator mondial, în contextul construirii spațiului comunitar European și adeziunii Europei centrale și orientale la acest spațiu, România fiind implicată în mod specific și complex în gestionarea fluxurilor migratorii.

După deschiderea granițelor, după 1989, în primul val la baza imaginii publice a migrației românești, s-au aflat preponderent romii, filierele mafiote și exploatarea minorilor, prostituatelor și handicapaților, sub forma refugiaților politic. Romii, primii migranți din Europa de Est, sunt un grup etnic foarte activ relativ la migrație, lideri în ceea ce înseamnă conceptul de „națiune transfrontalieră”. Migrația acestora s-a structurat în jurul rețelelor familiale și a dezvoltat “ocupații” profitabile specifice - cerșetorie, spălare de parbrize, vânzare de ziare.

Tot în perioada de debut a existat și o migrație transfrontalieră, de tatonare, însoțită de activități comerciale prin care românii au început să reproducă valorile societății capitaliste, de consum, într-un mod idealizat, firește deoarece acestea fuseseră interzise în regimul anterior. Acest tip de migrație, deși numeroasă, a fost mai puțin vizibilă comparativ cu cea inițială, a celor ce se prezentau ca refugiați politic, fiind priviți prin prisma a ceea ce semnifica refugiatul politic înainte de 1989.

Astfel, fluxul românilor foarte activ ulterior pe piața muncii din Europa de Vest, a fost umbrat de setarea imaginii de început, creată inițial în mentalul occidental.

Vizibilitatea redusă a acestei categorii, confuzia și disonanța privind statutul de refugiat politic, ambiguitatea privitor la revoluția din 1989, la care s-au adăugat argumente statistice au generat o politică restrictivă în privința liberei circulații a românilor.

Alte curenți migratorii de după 1989 au fost migrațiile etnice (Germania, Israel, Ungaria), sub forma vacanțelor ori sejururilor de afaceri. Rețelele religioase, îndeosebi neoprotestante, au favorizat și ele migrarea și chiar instalarea în Europa.

Programele academice și schimburile universitare au prefigurat ceea ce ulterior a constituit „fuga creierelor”.

După 1994 când occidentul începe să omogenizeze politica migratorie comunitară, România începe să alunece în criză economică, conducând la mobilității atât în interiorul cât și în exteriorul României, sub forma migrației de muncă, azilului politic, generat de evenimentele de după 1989 (de fapt o cerere de muncă) ori clandestinitate.

În această perioadă s-a constatat o creștere a migrației românești. Ulterior ea scade în zonele din centrul și nordul Europei (Germania, Franța) și se orientează îndeosebi către țările din

jurul Mediteranei (Spania, Italia, Grecia, Portugalia). Inițial inițiativele migratorii au fost individuale, ulterior în urma experienței dobândite și a cunoașterii oportunităților pieței de muncă acestea au devenit grupate și însoțite (frontiere informatice) (Dumitrescu, 2003).

Din aceleași volum un alt studiu exploratoriu, efectuat asupra circulației migratorii în Spania (Les « Dogènes » de Dobrotești à l'étranger Étude sur la circulation migratoire en Espagne, Monica Șerban – sociolog la Institutul de cercetare pentru Calitatea Vieții, Academia Română, p. 173 – 211), relevă o caracteristică a unei comunități cu un înalt coeficient migrator, și anume o puternică mobilitate teritorială, pe perioade limitate (transhumanță, navetă, călătorii repetate pentru negoț, muncă în străinătate încă înainte de 1989). Se pare că în zonele învecinate care nu au această caracteristică de mobilitate teritorială, nu există un procent semnificativ de persoane migratoare. Din păcate nu există statistici care să poată valida tendințele mobilităților, sensul și amploarea lor, astfel încât să putem vorbi de o cultură migratoare.

Ipoteza formulată de către Piore consideră că pe măsură ce crește prevalența migrației într-o comunitate, ea contribuie la modificarea valorilor și percepțiilor culturale astfel încât determină creșterea probabilității migrației viitoare (apud. Massey și colab., 1993, p. 442).

Circulația migratorie în străinătate a început de prin anii 1970, apoi 1980 prin acordurile pentru muncă ale României cu țările arabe, cu țările africane, cu Germania federală și URSS, în diverse meserii din agricultură, industria petrolieră, construcții și amenajări industriale, pentru care însă nu avem statistici. După 1989 migrația pentru muncă ajunge să atingă dimensiuni considerabile, cei plecați în acest scop în străinătate ajutându-și ulterior prietenii și rudele să vină și ei. Astfel printre migranți există nume de familie care se repetă la multe persoane. Perspectivele deschise de sistemul de mobilitate teritorială și lipsa legislației, după 1989 au favorizat această circulație migratoare externă, deși este de remarcat existența categoriilor de mobilitate teritorială au atât înainte cât și după 1989, când s-a accentuat foarte mult.

3.2. Migrația românească în Spania

Circulația migratorie în Spania nu are un caracter sporadic, așa cum se întâmplă cu alte destinații. În studiul Les « Dogènes » de Dobrotești à l'étranger, Monica Șerban (2003), un exemplu de migrație este cel care a început în comuna Dobroești, jud. Teleorman, când după 1990 au plecat la muncă doi frați gemeni de confesiune adventistă. După 1994 – 1995 acest lucru a intrat în atenția celorlalți localnici, întâi a celor din comunitatea adventistă, iar după 1999 a celor din comunitatea ortodoxă.

Comunitatea de români din Spania, respectiv din Madrid, este angajată îndeosebi în cazul bărbaților, în construcții iar în cazul femeile în menaj. În Almeria în agricultură, indiferent de

sex. Angajarea este de obicei mediată de un intermediar iar necunoașterea limbii, nevoia presantă de bani constituie factori care au făcut ca românii să accepte slujbe proaste sau prost plătite. La aceasta putem adăuga lipsa informației privind cultura (cadrul normativ, accesul la sistemul de sănătate, drepturi, instituții), lipsa unui sistem românesc de contact și însoțire accesibil, adecvat și coerent, pentru a putea fi eficient, la care migranții români să poată apela efectiv pentru clarificarea și însoțirea în abordarea dificultăților legate de acomodarea într-o altă cultură (aspecte legale, instituționale și cele generate de procesul de acomodare/aculturație, inter și intragrupal).

Migrația în scop de muncă, prin efectele asupra indivizilor se repercutează și asupra familiei, și a comunității de origine. Astfel, se poate constata ameliorarea situației materiale (construirea de case noi ce au în aspect amprenta culturii de migrație - practici și modele specifice zonei de destinație a migrației, achiziționarea de bunuri materiale, diversificarea produselor de consum, împrumuturi din obiceiurile alimentare/vestimentare), modificarea rolurilor în interiorul sistemului familial. În România, se constată schimbarea modului de relaționare cu conaționalii, cu acutizarea relațiilor de putere. De obicei, îndatoririle celor plecați la muncă în străinătate sunt preluate de către ceilalți membri ai familiei, îndeosebi bunicii.

Despre profilul migrației studenților români, după deschiderea granițelor în 1989, se poate spune că este supus obsesivului „pericol migratoriu”, migrația acestei categorii sociale în general nemaifiind una individuală ci o migrație a elitelor studențești, canalizată la nivel guvernamental. Ea este circumscrisă unei perioade de studiu, fără un proiect de instalare în țara gazdă, deși ulterior migranții pentru studii caută să se stabilească în țara de rezidență. În Franța de exemplu, studenții vin să-și completeze studiile, fiind preferați aceia care sunt deja formați și ajung prin fluxuri controlate prin programele de schimburi universitare. Ei trec eventual de la statutul de student la cel de rezident și deși nu au un proiect de instalare în țara unde și-au completat studiile, caută totuși să rămână definitiv. Mobilitatea este însă una de specializare, ceea ce presupune sejururi scurte, care se termină cel mai frecvent prin reîntoarcerea în România. (Pastre, 2003, p. 301 – 323).

Efectele migrației de muncă românești se repercutează asupra generației viitoare prin copii din comunitățile românești din țările gazdă, copii migranților nevoiți să se întoarcă în țară, copiilor separați de părinții migranți și rămași în țară (de obicei în cadrul familiei nucleare sau lărgite), trebuind să facă față și să integreze sisteme de credințe și valori, asociate unui mod specific de trai aparținând uneori unor spații culturale destul de diferite.

CAPITOLUL 4

FORMAREA DE COMPETENȚE INTERCULTURALE

În contextul actual, este necesară educația în formarea competențelor interculturale și a comunicării, bazată pe identitate culturală (norme, valori, atitudini) (Schein, 2010) și luând în considerare răspunsurile raportate la mediu (Hofstede, 2011). Procesul de integrare implică dezvoltarea sensibilității interculturale (Bennet, 2009), astfel încât devin posibile redefinirea valorilor și identității și respectarea variabilității umane și a specificului cultural dintr-o perspectivă culturală multiplă.

Procesul de comunicare este fundamental în interacțiunile interumane, însă teoria comunicării este o știință relativ nouă, de aproximativ o jumătate de secol. Comunicarea interculturală este interesată de dinamica tiparelor de comunicare culturale și de interacțiunea acestora. Astfel eficiența comunicării interculturale depinde “capacitatea individului de a se adapta stilului comunicativ specific altei culturi, de a gestiona eficient, cu succes, situațiile de comunicare interculturală” (Șerbănescu, 2007, p. 287). Este importantă cunoașterea mesajelor nonverbale, în contextul globalizării, al integrării economice, politice și sociale, în situația comunicării interculturale interlocutorii fiind necesară punerea de acord în privința semnificației unor semne și simboluri, ori gesturi, înainte de a fi abordat conținutul însuși al comunicării. (Șerbănescu, 2007, p. 52-53).

Procesul de comunicare are loc într-un context, spațio-temporal, psihologic și socio-cultural.

În procesul de comunicare prin conținutul mesajului verbal și nonverbal se transmit semnificații și sunt urmărite anumite scopuri. Putem vorbi despre o comunicare exteriorizată, observabilă, comunicarea interioară, intrapsihică și o metacomunicare, care se plasează dincolo de înțelegerea de moment a interlocutorilor (generat de un spațiu de interacțiune co-creat de către participanții la comunicare).

În cultura occidentală, a fost modelată evolutiv o dinamică a orientărilor adaptative pentru conținere în limita granițelor sau expandarea și replierea acestora, urmată de asimilare sau transcendere (Rădulescu-Motru, 1999). Noica a afirmat valoarea perenă a culturii Europene,

capabilă de regenerare, care își realizează în mod liber modelul. Prin modelul său filosofic, metodele sale științifice, prin valorile sale morale și politice (demnitate umană, libertate, ideal de egalitate – United Nations Millenium Declaration, 2000), cultura europeană este o cultură care funcționează după modelul „unul în multiplicitate”, în dialog „egal” cu natura, fiind astfel capabilă să producă arhetipul oricărei alte culturi, arătând parțialitatea lor (Noica, 1993).

CAPITOLUL 5

CHESTIONARUL DE PERSONALITATE WOODWORTH-MATHEWS

Ființa umană este rezultatul relației natură-cultură, atât ontogenetic cât și filogenetic. Omul este o ființă simbolică, iar realizarea înclinațiilor personale, modulate de emoții și considerente morale, sunt mediate de către personalitatea, care se construiește pe baza unor tendințe înnăscute la care se adaugă condiționările individuale și culturale din propria istorie de viață (Bălăceanu, Glavce, Berescu, Borosanu, 2010).

Încă din 1972, C-tin Bălăceanu-Stolnici și Edmond Nicolau au prezentat personalitatea umană, într-o interpretare cibernetică și sistemică, ca fiind un sistem informațional, expresie a funcționării Sistemului Nervos Central, sistemul informațional deschis ce permite integrarea personalității în ecosistem și în mediul socio-cultural. Personalitatea umană referă însă și axiologizare, omul fiind suport de valori (Bălăceanu, Voinea, 2000).

Mielu Zlate, în 1994, considera că prin diversitatea componentelor sale, integrate într-un sistem dinamic, personalitatea poate constitui obiect de studiu pentru mai multe discipline. Fiecare dintre componentele sale poate să evolueze în timp, atât ontogenetic-individual, cât și filogenetic-istoric. Accepțiunea antropologică, psihologică, axiologică, studiile culturale și cele despre personalitatea umană, exprimă acest domeniu comun, fiind preocupate de luarea în considerare a aspectelor multiculturale. Personalitatea face referire la unicitatea persoanei, a patternurilor de gândire, emoții, comportamente fiind la baza structurării ei. Psihologia personalității este acea ramură a psihologiei preocupată de trei aspecte esențiale: construirea unui întreg coerent, studierea diferențelor interindividuale și a similarităților dintre oameni. Ea implică predictibilitatea modului în care o persoană va reacționa în anumite circumstanțe (Ryckman, 2004).

Așa cum am scris în articolul realizat în cadrul studiului post-doctoral „Considerations for a new approach on acculturation; functional aspects” (2015), alegerile existențiale referitoare la mediu sunt filtrate de către personalitate. Preocupările științifice pentru studierea personalității au început la sfârșitul secolului al XIX-lea. Această ramură a psihologiei plasează în centrul

interesului măsurarea unor trăsături stabile care modelează comportamentul. Făcând acest lucru aspectele colective ale personalității rămân în umbră (grupuri, identitate socială, simboluri) și sunt mai puțin studiate de psihologia personalității de tip occidental.

Conceptul de personalitate este unul dintre cele mai complexe, astfel încât G.W. Allport, unul dintre cei mai de seamă fondatori ai psihologiei, enumeră peste 50 de definiții. S-au diferențiat și dezvoltat diverse școli psihologice (psihanalică, socio-culturală, relațională, teoria factorială etc.), dar Allport este primul care a făcut o schimbare de atitudine, fiind interesat de om în unicitatea lui, de psihologia omului sănătos care are abilitatea să achiziționeze patternuri noi de-a lungul întregii sale vieți. El a criticat de asemenea poziția celor care supraevaluau rolul proceselor inconștiente, la fel ca și pe cea a celor care supraestima reactivitatea la stimuli externi, în detrimentul capacității de reflexie și conștientizare și a proceselor decizionale. (Allport, 1991, Barenbaum, Winter, 2008).

Intuiția lui Allport face referire la capacitatea omului de autoactualizare, capacitate confirmată de cercetările noi din neuroștiințe care fac referire la proprietatea de plasticitate a rețelelor neuronale, la care mai recent s-au adăugat și procesele de neurogeneză. Acestea din urmă au loc în regiuni neuronale precum hipocampusul, intersecția parieto-temporo-occipitală, lobul prefrontal, baza corpilor striati, care sunt zone implicate în învățarea umană, memorie, comunicare, luarea deciziilor. (Bălăceanu și colab., 2006). Mai recent, au fost descoperit acest proces și în zone din hipotalamus implicate în gestionarea apetitului, în relație cu lobul prefrontal care este implicat în realizarea proceselor de socializare.

Nevoia de a cuantifica personalitatea în ideea managerii schimbărilor de viață majore, pentru a le ține sub control, cum este și cea din procesul de aculturație (în contextul actual având forma “șocului cultural”), a mai existat și anterior, atunci când populația a devenit prea numeroasă și diversă sau chiar în situații de conflict armat.

O altă abordare a personalității, care nu este interesată de diferențierea unor trăsături de personalitate centrată pe individ, ca în cultura vest-europeană, este interesată de aspecte funcționale, fiind interesată de limitele dintre normalitate și psihiatrie sau neurologie. Acest tip de abordare face diferențele marcând aspecte de vulnerabilitate, fără să eticheteze, în sensul de sănătate/boală. Robert Woodworth³, psiho-fiziolog, experimentalist, cu un background solid în neurologie și psihiatrie, care a lucrat alături Sherrington, William James, John Garcia, Cattell, și-a pus problema măsurării unui aspect al personalității, în sens analitic, numit nevroticism (instabilitate emoțională generală), în termeni funcționali. În acest sens, la începuturile psihologiei ca știință, el a construit (utilizând aspecte legate de psiho-fiziologia persoanei) un instrument care vizează capacitatea persoanei de a face față unor schimbări majore din viață.

³ Robert Woodworth a fost președintele Diviziei de Antropologie și Psihologie, a Consiliului Național de Cercetare al SUA (1924-1925) și a reunit munca de cercetare din acest domeniu cu cea a cercetării despre dezvoltarea copilului.

Acesta este primul test de personalitate, numit Woodworth Personal Data Sheet, care ia în considerare aspecte ale fiziologiei umane, simptome nevrotice, exprimate în psihismul persoanei înainte de momentul confruntării cu o situație critică. Este primul inventar de personalitate auto-raportat care relevă aspecte funcționale ale personalității.

Dezvoltări ulterioare pornind de la acest inventar de personalitate, au diferențiat axe de funcționare (tendințe) în structurarea personalității (emotivitate simplă, tendințe obsesiv-psihastenice, tendințe schizoide, tendințe paranoide, tendințe depresiv-ipohondrice, tendințe agresive, tendințe de instabilitate emoțională, tendințe antisociale), încadrate în diferite nivele de funcționare (normalitate, border, patologie). Aceste axe funcționale sunt, de fapt, tipuri de adaptare ale personalității, la cerințele care apar mediu. Ele au o bază genetică, dar activarea lor este configurată la diferite nivele de funcționare în condițiile mediului, fiind însă posibilă după filtrarea și decizia are loc în psihismul persoanei. Dezvoltările ulterioare ale Inventarului de Personalitate alcătuit de Woodworth au renunțat și la itemii despre desfășurarea somnului, prezenți inițial, deși așa cum s-a evidențiat în cercetări ulterioare, patternurile de somn vizează aspecte colective ale personalității.

R. Woodworth a inițiat și dezvoltat de asemenea o psihologie dinamică, pe care a aplicat-o în educație, fiind interesat în cercetările sale atât de variabile introspectice cât și de cele obiective, deoarece oricare din cele două tipuri, dacă este considerată, constituie o poziție extremă.

Întreaga muncă a lui R. Woodworth scrisă în ultimii săi ani de viață, stă la baza cercetărilor de avangardă privind cunoașterea omului în contextul său relațional. (Graham, 1967).

Privitor la cercetarea românească din perioada în care a activat R. Woodworth, a fost publicată, în 1937, lucrarea “Adaptarea socială”, a lui Florian Ștefănescu-Goangă, Alexandru Roșea și Salvator Cupcea. Acest lucru semnalează concordanța și contribuția originală a cercetării românești cu cea internațională. Autorii români propun o metodă originală pentru a “diagnostica” adaptabilitatea, pornind de la analiza procesului de adaptare considerat ca un fenomen biologic, în condițiile diversității conferite de gen, vârstă, mediu socio-cultural și acordând o atenție specială factorilor constituționali, care au o configurație dinamică rezultată din interacțiunea dintre ereditate și mediu. Pentru evaluarea nivelului de instabilitate emoțională, autorii recomandau utilizarea Woodworth Psychoneurotic Inventory (Chelcea, 2002).

CAPITOLUL 6

CADRUL DE REFERINȚĂ AL CERCETĂRII

6.1. Structura modulară a cercetării

Lucrarea se plasează în spațiul integrativ construit de perspective oferite de cercetări din domenii conexe ale științei informației: antropologie, neuroștiințe, neuropsihologie, psihologie, computer sciences, ecologie și ecologia somnului (studii de etnografie transculturale). Informațiile conținute relevă fațete diferite ale aceluiași fenomen supus cercetării, acela de aculturație, acestea fiind necesare în vederea investigării fiabilității modelului cultural românesc și al compatibilității lui cu modelele culturale vest-europene.

Pentru a decela categorii de aspecte vizate de procesul de aculturație (fiecare dintre acestea cu specificul ei), am utilizat un demers analitic, iar apoi am identificat și selectat din fiecare categorie aspecte de interes pentru obiectivul vizat. Ulterior le-am corelat într-un demers sintetic.

La perspectivele din domeniile conexe, am adăugat o *perspectivă relațională*, aceea a *modului de acordare bio-culturală*, intergenerațională și interculturală. Această perspectivă relațional-integrativă are o *componentă biologică legată de funcția homeostatică* și integrativă a somnului în privința patternurilor bio-culturale și o *componentă culturală transmisibilă* prin intermediul relației de parentare. Cele două împreună construiesc încă de la nașterea individului modul specific de a fi în cadrul unei culturi (cu echilibre statuate filogenetic, în care tradițiile ocupă un loc aparte). Homeostazia și echilibrele bio-culturale este posibil să fie selectate filogenetic prin variantele genetice cel mai bine adaptate unui mediu și să fie statuate și să se stabilizeze mult mai devreme, încă din perioada intrauterină.

Scopul cercetării de față este acela de abordare antropologică, interdisciplinară a unor repere bio-culturale în perioada de tranziție socio-economică, în satul românesc, sub influența modelelor culturale vest-europene, datorate și migrației de muncă din mediul rural. Proiectul de cercetare vizează relevarea adecvării și fiabilității, sub influența culturii vest europene, a modelului cultural românesc (conținuturi-repere, dar și adecvarea gestionării lor), în contextul dublei tranziții economice și socio-culturale.

În lucrarea de față, am vizat și dezvoltat componenta de gestionare a conținuturilor (reperelor valorice).

În vederea realizării acestui scop am utilizat inițial un *demers analitic*, de cercetare și selectare a literaturii de specialitate, privind procesul de transformare și schimbare culturală (aculturație). Ținând cont de ritmul acestuia, de amploarea fenomenului, și de palierele pe care acționează, ia forma și se numește „șoc cultural”. De aceea, este necesar să se țină cont și să se evalueze atât de reperele valorice (conținuturi), ierarhia și dinamica lor, cât și de procesul de transformare, care face posibilă menținerea valorilor identitare adaptative. Pentru aceasta, am valorificat trei surse de informare:

- A. Cercetarea științifică din domeniu care *să-mi definească un cadru de referință*,
- B. Am *valorificat mobilitățile postdoctorale*, întâi din Paris/Franța, cu o bogată experiență în imigrație și multiculturalitate și apoi Roma/Italia, fiindcă aici există o comunitate de români mare ca să pot compara situația din cele două țări din punct de vedere al integrării și al modului în care ea se implementează. Cu această ocazie am realizat contacte și am purtat discuții cu persoane implicate în problema migrației și a gestionării ei.
- C. Am *întreprins propria cercetare, pe un lot de 300 de subiecți, format din trei eșantioane* din localități cu un procent crescut de copii ai căror părinți au plecat la muncă în țări vest-europene.

A. Demersul întreprins în vederea realizării proiectului postdoctoral, a presupus selectarea și stabilirea cadrului de referință utilizat în cercetare în acest domeniu. Așa cum am prezentat în partea teoretică există multe fațete, fiecare dintre ele foarte complexe, astfel încât este dificil să evaluezi, să vezi interacțiunile și relațiile ce au loc pe multiple planuri. Acest fapt m-a determinat să-mi pun problema de a privi sub alt aspect, diferit de această diferențiere analitică, ce fragmentează mult prea mult. Grație cunoștințelor pe care le am datorită unei pregătiri academice în domeniul computer sciences, am realizat că majoritatea cercetărilor despre aculturație au în vedere „atribute” ale unor variabile, fie ele aparținând și caracterizând un individ, un grup de apartenență sau o cultură. Mi-am pus problema dacă și cum aș putea să evaluez faptul că un individ poate să facă față, să integreze/nu elemente noi informaționale, mai mult sau mai puțin concordante și coerente cu informațiile pe care mentalul lui le deține deja. Am realizat că lipsa coerenței dintre noile informații și cele statuate, în psihismul persoanei, poate introduce dezorganizare și creșterea entropiei informaționale cu un nivel de conflictualitate informațional-valorică și procedurală, crescut; lucru de altfel firesc la contactul și schimbul intercultural. În acest sens al evaluării literaturii de cercetare din domeniu, am considerat că este important și în primul rând să vizez și să integrez în schemele de cercetare partea care vizează patternuri, respectiv problema impasurilor informaționale. În urma realizării tezei de doctorat în

problematica somnului și viselor am constatat că procesarea informației, cogniția are loc nu doar în starea de veghe ci și în somn și vise, printr-un proces de cogniție continuu. Acest proces de cogniție este facilitat de resursele noastre cognitiv-comportamentale, prin judecățile și raționamentele întreprinse, însă există și mecanisme naturale care integrează informațiile noi, în sens adaptativ, și care au la bază un substrat neuronal pe care neuroștiințele au reușit să-l diferențieze (mecanismele adaptative ale somnului și mecanismele adaptative ale stresului). Tot ca urmare a cercetării doctorale în privința somnului, am constatat că detectarea unei stări de impas informațional de nivel nevrotic sau psihotic este mai rapid decelabilă prin aspecte ale derulării procesului de somn-veghe, față de rezultatele aplicării testelor.

Este însă important ca o evaluare să fie făcută cel puțin cu două instrumente, așa că am introdus în chestionarul antropologic aplicat, itemi referitor la somn și am ales chestionarul de personalitate Woodworth-Mathews, ambele să poată oferi măsura conflictualității interne. Respectiv, ambele instrumente evaluează nivele de funcționare ale tendințelor în structurarea personalității umane. În vederea utilizării și interpretării testului de personalitate am fost interesată de forma originală a acestuia, de background-ul autorului pentru a-i înțelege cadrul de referință, precum și de validitatea, perenitatea intereselor și a rezultatelor științifice ale autorului. Revenind la conținutul inițial al chestionarului am constatat că autorul prevăzuse și itemi care vizau derularea somnului, care însă au fost scoși ulterior, aceasta fiind în detrimentul evaluării proceselor globale de integrare facilitatoare, indiferent de faptul că un individ aparține unei culturi individualiste sau uneia colective.

În continuare voi prezenta schema adaptată pentru investigarea aculturației, realizată în cadrul acestui proiect postdoctoral. Am utilizat literatura de cercetare în studiul aculturației și am adăugat și problematica somnului; la începuturile preocupărilor în psihologie legate de aculturație (la începutul secolului XX), somnul a fost luat în considerare în evaluarea vulnerabilității subiecților în situația de a se adapta la schimbări existențiale majore.

La schema generală am adăugat contribuția proprie în sensul luării în considerație a unor aspecte privind funcționarea Sistemului Nervos Central în cele două regimuri veghe și somn, deoarece somnul, veghea și ciclicitatea lor reprezintă condiții naturale de supraviețuire bioculturală, așa cum rezultă din cercetarea doctorală (Borosanu, 2013), din următoarele considerente :

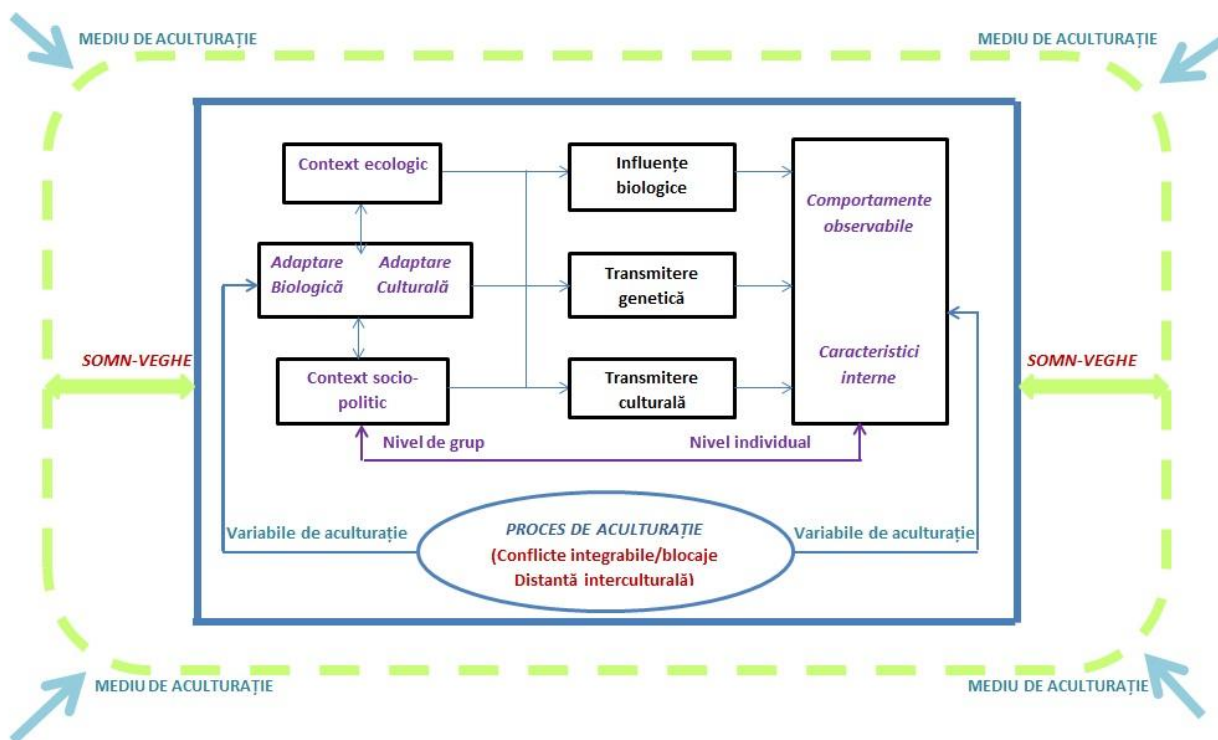
1. Somnul este o condiție sine qua non a funcționării normale a creierului (altul decât veghea). Nevoia de somn este mai imperativă decât cea de foame sau sex
2. Somnul are granițe fluide, comportamentele de somn modelează și sunt modelate de către contextul de viață (sunt incluse în comportamentele modelate și integrate social).

3. Există o diversitate crossculturală a patternurilor de somn (gen, vârstă și practici socio-culturale). Variațiile culturale sunt legate și de practicile de îngrijire ale copiilor (diferențiate încă de la început, după sexul copilului).
4. Patternurile de somn (setările și comportamentul) dintr-o secvență zilnică, într-un mediu protejat, specific societăților occidentale, diferă de patternurile de somn din societățile tradiționale.
5. Realizarea setărilor și comportamentelor de somn, conține în sine un risc pentru instalarea unor tulburări inițial ale somnului și ulterior a reglajului funcționării veghe-somn (efecte imediate și pe termen lung, atât pentru sănătate cât și pentru structurile socio-economice).
6. Reglarea stărilor interne (reflectată în desfășurarea somnului) este posibil să fie obținută prin integrarea inteligentă (prin sistemul reglator emoțional), conform motivației, experienței și sensurilor existențiale ale individului integrat socio-cultural.

Procesele interne vizate facilitează și contribuie la formarea și transformarea reprezentărilor mentale ale subiecților, despre sine, lume și viață (patternuri de somn, comportamente alimentare, comunicare, activitate, investire educațională, credințe, simboluri etc.)

Fig. 5.1 Schema procesului de aculturație

(adaptare după modelele de studiu ale lui Berry, 1997; Van de Vijver, 2006; Rudmin, 2009)

B. Experiența din mobilitatea postdoctorală mi-a facilitat, pe lângă accesarea și completarea unor *resurse documentare* privind modul în care se realizează aculturația, și *imersia în alte spații culturale, ca realitate trăită*.

Schimbul de experiență facilitat de mobilitatea în Paris-Franța, mi-a permis accesul la resurse bibliografice de cercetare, pe tema migrației și aculturației, concordante cu cercetarea mondială de top. Și în aspectul practic de acomodare/integrare al migranților (în cazul lor îndeosebi din țările foste colonii) am constat un dublu efort, de ambele părți, al structurilor administrativ-instituționale implicate, administrativ/instituționale, ONG-uri, instituții de caritate, cu rol în facilitarea contactului cultural și de însoțire a migranților în derularea procesului de aculturație. Există o preocupare de ambele părți în înțelegerea cadrelor de referință ale diverselor culturi cu migrație puternică în Franța, iar personalul de intervenție are specializarea pentru a lucra în domeniu, și în plus accesează formări interactive privind multi/ interculturalitatea, utilizând și exemple din practica lor cu imigranții.

Tutorele îndrumător, doamna Prof. Françoise Rovillé-Sausse, din cadrul Departamentului Oameni, Natură, Societate (USM 104) al Muzeului Național de Istorie Naturală, CNRS- Paris, Franța, mi-a facilitat contactul și *participarea la cursuri de formare în multiculturalitate și la o sesiune de lucru în problema imigranților din Paris*, în care au fost abordate probleme și soluții de către reprezentanți ai instituțiilor abilitate să lucreze cu aceștia.

Am accesat de asemenea resurse de cercetare în/despre spațiul de multiculturalitate marocan (maghrebian), atât prin accesul la anchetele antropologice realizate în cadrul CNRS- Paris, Departamentul Ecoantropologie și Etnobiologie umană, despre această cultură în spațiul francez dar și a unei teze de doctorat realizată în spațiul cultural marocan, de data aceasta ca și cultură gazdă, pe tema alimentației în context de multiculturalitate. În urma documentării și informărilor efectuate au urmat discuții cu exprimarea punctelor de vedere asupra schimbărilor ce se produc, asupra ritmului, limitelor și elementelor de nucleu identitar, diferențiat după gen și vârstă. Aspectele transgeneraționale ale aculturației, care sunt dificil de integrat, au și o latură benefică, deoarece reflectă variabilitatea culturală într-un spațiu de multiculturalitate.

În cadrul mobilității postdoctorale efectuată în Roma, Italia, un pol puternic al migrației românești, în afară de cel din Spania, pe care l-am abordat în partea teoretică, am constatat aspecte similare.

În privința migranților există însă diferențe semnificative, generate de nivelul de educație al indivizilor fapt care se repercutează asupra capacității lor de acomodare și inserare în cultura gazdă. Tutorele îndrumător din Roma, D-nul Prof. Mihai Bărbulescu, director la Academia di Romania din Roma, mi-a facilitat contactul cu Ambasada României din Roma, Secția Comunități românești și culte, precum și accesul la resursele documentare din biblioteci. În urma discuțiilor avute cu domnia sa a fost punctat interesul în promovarea unor repere culturale în comunitatea românilor din Roma, prin manifestările culturale organizate și prin acțiunile organizate în școlile în care există mulți români, precum și rolul componentei mediatice de promovare a imaginii. În discuțiile de la Ambasada României din Roma am putut compara modul în care este gestionat

procesul de integrare în spațiul francez-parizian, cu acțiunile întreprinse de instituțiile românești abilitate în acest sens. Astfel am putut constata că în plan pragmatic, există puțin personal și insuficient calificat sau nespecializat în acest sens. Managerierea de către educatori sau profesori a dificultăților întâlnite de către copii în context de integrare multiculturală este peste capacitatea lor profesională și de o altă specializare

Astfel, în urma discuțiilor cu oficialități românești (Academia di Romania, din Roma, Ambasada României din Roma), am constatat o oarecare stare de neapartenență, cu suspendare identitară, ceea ce are un efect de marginalizare a indivizilor români din comunitatea din Roma/Italia. Pe de o parte deși există programe culturale adresate copiilor ori comunității, care să le mențină sentimentul de apartenență, acestea sunt slab accesate și în acest context slab eficiente. Oferta educațională și ea este precară, elementele lingvistice asimilate fiind insuficiente la întoarcerea și reinserarea în sistemul educativ românesc. De asemenea, nivelul cunoștințelor, în diverse domenii este și el insuficient pentru a face față la întoarcerea și reintegrarea în școlile din România. Pe parcursul șederii în scop de muncă, deși comunitatea este foarte numeroasă, uneori mai mare decât a țării gazdă, ea nu are reprezentare în instituțiile administrative din Italia; acest fapt se datorează și lipsei efectului acțiunilor de însoțire în acomodarea în noua cultură. Practic, deși nivelul material se îmbunătățește, migranții se simt excluși și marginalizați în ambele culturi. Cercetarea italiană în privința migrației/migrației-românești (Delle Fave, Fianco, 2006; Martelli, Impagliazzo, Magnani, Barbieri, Cassetti, 2009; Lombardi, Di Giusto, 2009; Casalbore, 2011) vizează îndeosebi aspecte administrativ/statistice, cu un eventual accent pe educație, în sens cantitativ/normativ, izolând și ținând comunitatea de români, excluzând explorarea aspectelor similare din propria cultură. Cercetarea documentară, pe care am primit-o de la reprezentanți investiți cu legătura și comunicarea cu comunitatea de români (Ambasada României din Roma, Secția Comunități românești și culte), este interesată și ea tot de aspectele cantitativ/administrative (Raport Immigrazione e Imprenditoria, 2014; Dossier. Il pluralismo religioso nell'Italia multiculturale, 2014-2015; Osservatorio Romano sulle Migrazioni. Decimo Rapporto, 2014; Panico, 2014) sau de promovarea unor indivizi în administrația italiană, fără însă a avea abilitatea de a discerne resursele necesare pentru acesteastă promovare. Astfel, problema statutului (a marginalizării, excluderii și a reprezentării în comunitatea gazdă), are legătură cu problema mult mai complexă a procesului de aculturație, care este foarte slab înțeleasă, acceptată și slab susținută de către cei abilitați instituțional să o implementeze. Acțiunile în acest scop sunt în consecință slab investite și orientate doar către scop, fără capacitatea de a lucra asupra motivațiilor fundamental-umane subsidiare, de supraviețuire și dezvoltare (Maslow, 2008). Personalul abilitat să lucreze cu migranții români este insuficient să aibă doar o simplă licențiere în domeniu, deoarece aceasta ar fi numai o schimbare superficială, tot în zona de imagine. Lucrul cu problemele migranților presupune o bună competență în

domeniu, precum psihologie și asistență socială, psihopatologie, cursuri și ore de formare personală, precum și o susținere din partea statului român.

Cercetare și intervenție în problema migrației românești, care să ia în considerare indivizii concreți, am întâlnit la instituții de caritate mondiale (Crucea Roșie Internațională, Caritas), și o preocupare în domeniu a ONG-ului “Spirit Românesc”, al diasporei românești din Italia, înscrisă și recunoscută de către Ambasada României și de către Ministerul Muncii și a politicilor sociale în Italia (i-am contactat dar nu am accesat decât parțial resurse).

Tot în Roma, am putut contacta grație contactelor profesionale, și alte persoane interesate de topica cercetării postdoctorale. La Universitatea Roma Tre, am luat legătura și am discutat cu domnului Carlo Felice Casula (Facoltà di Scienze della Formazione – Cattedra di Storia Contemporanea /Facultatea de Științele Educației – Catedra de Istorie contemporană), director al Masterului internațional în Științe Culturale și Religie, director științific al “Rerum Novarum. Quaderni di studi sociali dell'Istituto culturale Leone XIII” (scrisori enciclice) și conducător al arhivei istorice de studii al asociației ACLI (Associazioni cristiane dei lavoratori italiani). În cadrul întâlnirii am discutat probleme legate de fenomenul de globalizare, migrație, respectiv migrația forței de muncă și cercetarea în domeniul educației, migrației, aculturație, identitate, gestiunea fenomenelor sociale contemporane, perspective, posibile soluții. Prof. Carlo Felice Casula și-a manifestat interesul în vederea posibilității stabilirii unei colaborări instituționale bilaterale în domeniul formativ-educativ, pe tema migrației sau în alte domenii de interes comune. Tot aici l-am contactat și am discutat cu Prof. Raffaele Occulto (Științele Educației), titular al unei burse a Consiliului Europei (pentru o cercetare comparativă privind: “Jeunesse délinquante entre protection judiciaire et politiques sociales. Deux systèmes en comparaison: France et Italie”), formator calificat (titlu eliberat de Școala de Administrație Publică), pentru formarea managerilor în domeniul administrației publice. Deoarece lucrul practic cu probleme legate de migrație și integrare într-un spațiu multicultural, în Italia este și o preocupare a asociațiilor nonguvernamentale și Instituțiilor de caritate (Crucea Roșie Internațională, Caritas).

Am luat legătura cu d-na Dana Mihalache, președinta asociației diasporei românești din Italia “Spirit Românesc”, înscrisă și recunoscută de către Ambasada României și de către Ministerul Muncii și a politicilor sociale în Italia. Am discutat despre modul în care este realizat contactul cu migranții români, cum se realizează informarea și cercetarea, care sunt interesele și proiectele pe care le vizează, modalități de intervenție în situațiile de necesitate. Am abordat și aspectul conexiunilor cu alte instituții și organizații interesate în această problemă.

În momentul de față, tot din discuțiile avute cu reprezentanți ai Ambasadei României din Roma, se constată un flux migratoriu invers, de întoarcere în țară, situație în care sunt întâmpinate dificultăți de reintegrare în mediul de origine, atât a migranților adulți, dar îndeosebi a copiilor acestora. În acest context ne confruntăm cu un dublu demers al fenomenului de

aculturație, pentru care sunt necesari specialiști în domeniu. Este vorba pe de o parte de aculturația comunităților de români aflați pe teritoriul țărilor gazdă din Uniunea Europeană iar pe de altă parte de aculturația românilor din teritoriul românesc (contacte frecvente între copii plus politica de influență de după 1989).

În context de aculturație stresul relațional este inevitabil și erodează relațiile de îngrijire a copilului, esențiale în dezvoltarea lui biologică și psiho-emoțională, conferite de echilibrul unui context cultural de apartenență, fapt care merită a fi luat în considerare și abordat cu atenție și competență. Feminizarea migrației, fenomen apărut în contextul capitalismului global, prin oportunitățile unui loc de muncă specific feminin (îngrijirea casei, creșterea copiilor, îngrijirea copiilor, menaj), implică un proces imatur de separare a mamelor de propriii copii. Aceștia sunt lăsați în îngrijire maternală în cadrul familiei de origine, cu responsabilizarea bărbatului român în roluri specific materne în cultura noastră, pentru care suntem nepregătiți. În acest sens contactul și echilibrarea relației între copil, mama biologică și aparținători ai contextului substituit de maternare (familia de origine, educatori, consilieri specializați), constituie o premisă bună pentru depășirea impasurilor respectiv a impasurilor de parentare din procesul de aculturație.

Toate acestea la un loc mi-au permis accesul la înțelegerea altor sisteme culturale, care pot fi foarte diferite în specificul lor, dar ale căror elemente definitorii pot fi identificate într-o oarecare proporție în orice cultură (Anexa 4).

C. Din considerente care au decurs din aceste schimbări de perspectivă (punct de vedere funcțional al aspectelor de integrare) în cercetarea efectuată a apărut *necesitatea de adaptare a schemelor generale pentru studierea aculturației*, deoarece procesul de transformare are loc în mediul informațional generat de funcționarea Sistemului Nervos Central în cele două regimuri, veghe și somn. Fiecare dintre aceste regimuri de funcționare are propriile caracteristici, menținându-se, însă, unicitatea persoanei, în modul în care aceasta trăiește și dă înțeles și sens lumii.

Deoarece una din caracteristicile specifice ale aculturației actuale este dată de *ritmul rapid*, am luat în considerare în mod original în studiul postdoctoral, fațeta *aculturației ca proces de transformare*, capabil să realizeze schimbările. O altă caracteristică este *amplizarea fenomenului de aculturație*, în privința palierelor pe care acționează și a globalizării acestui fenomen, motiv pentru care *am vizat aspecte biologice, stabilizatoare ale specificului cultural* (somm, corpolență, nutriție, activitate).

Urmează ca într-o cercetare ulterioară să dezvolt relația acestora cu componente situate pe un alt palier al specificului cultural (educație, tradiții, elemente de urbanism), care sunt deja prevăzute în chestionarul antropologic utilizat în cercetarea de față. Acest demers în trepte este necesar în vederea unei înțelegeri mai bune și mai acurate a efectelor pe care procesul de acordare culturală îl are în planul conținuturilor bio-culturale.

În *demersul integrativ* al componentelor biologice, culturale, precum și a laturii funcționale, s-a impus necesitatea respectării principiului variabilității culturale a fenotipurilor, fapt care necesită o interpretare atentă, capabilă să nu eticheteze ca patologie ceea ce reprezintă aspecte firești ale unui proces de transformare a unui sistem de interpretare valoric.

6.2. Ipoteza de lucru: variabilele de cercetare

În abordarea aculturației din studiul postdoctoral, *ne propunem schimbarea atenției de cercetare pe aspecte funcționale prin intermediul cărora reperele valorice originare sunt transformate în vederea integrării lor cu modelele culturale vest-europene*. Pentru aceasta, pornim de la ipoteza că în aspectele de interes în privința derulării procesului de transformare vom utiliza următoarele categorii de variabile:

1. *Variabile cantitative, antropologice*, ce înrădăcinează biologia persoanei într-o cultură:
 - Una dintre aceste variabile este *durata somnului de noapte*, determinată genetic, prin funcționarea neuronilor ceas din nucleul suprachiasmatic, care poate fi considerată *parametru antropologic* prin gradul mare de stabilitate într-o cultură (ca și înălțimea sau greutatea). Forțarea excesivă a acestui parametru de somn, atestată prin studii de specialitate, poate genera întâi dereglări funcționale iar apoi, pe termen lung, acestea se pot fixa în probleme de sănătate, fiziologice (corpolență, dificultăți de respirație etc.). În starea de veghe, deoarece bărbații și femeile își reprezintă și semnifică realitatea în mod specific (ca tip de senzorialitate implicată în accesarea și selectarea informației, ca nivel de activism sau implicare emoțională). Aceasta se reflectă și în aspectele menționate și se manifestă în arhitectura somnului sau în imageria din vis (Borosanu, 2013).
 - O altă variabilă cantitativă luată în considerare, pe care o vom analiza în cercetări ulterioare, vizează *aspectul de corpolență evaluat prin intermediul Indicelui de Masă Corporală (IMC)*, care și el constituie parametru antropologic datorită stabilității și specificității culturale a caracteristicilor de corpolență. IMC-ul este un indicator universal și unitar de evaluarea și clasificare a corpolenței, care are intervale diferențiatore pentru diferite categorii de ponderalitate și stabilește granițele dintre acestea (pe criterii ce țin de apariția unor probleme de sănătate sau incapacitarea persoanei în mediul ei de viață), În cadrul acestor granițe (ce marchează potențialul sau chiar apariția unor disfuncții sau probleme de sănătate, fizică sau psihică) există variabilitate culturală. Flexibilizarea acestora în contextul adaptărilor la condițiile de

mediu specifice, reflectă un spațiu de tranziție între categoriile IMC, în care se realizează diferențele. Patologia referă îndeosebi incapacitarea persoanei, în mediul ei de viață, sau în capacitatea de a-l transcede și accepta schimbări atunci când se impune, printr-o deformare dezadaptativă a informației (simțul realității) și o lipsă de informare (sau dezinformare) în privința noțiunii de sănătate/boală fizică sau psihică sau a celei de echilibru adaptativ. Sesizarea acestor diferențe culturale a fost posibilă prin accesarea unor resurse documentare privind funcționarea Sistemului Nervos Central, care reprezintă substratul biologic al Sistemului Psihic Uman, prin care procesăm și interpretăm informația bio-culturală.

2. *Variabile, calitative* antropologice, care mediază, vizând aspecte ale vieții noastre de relație (timpul de adormire, condiția de odihnă la trezire, variabilele socio-demografice, aspectele de comunicare, nutriția, alegerea surselor de aprovizionare cu hrană, activitatea fizică, aspecte legate de procesul educațional proiectelor de devenire profesională, aspecte cognitive/comportamentale ale unor obiceiuri și tradiții, aspectele de urbanism) reprezintă aspecte/conținuturi modelabile care asigură acordarea/reacordarea la mediul natural, socio-cultural și economic. Realizarea acestei acordări este posibilă grație bioconstrucției encefalului, care dispune de circuite neuronale specifice de acordare/reacordare la mediu de viață de relație, bio-cultural.
3. *Variabile cantitative, psihice*, care fac referire la plajele de funcționare ale tendințelor în structurarea personalității: normal, de graniță (borderline) și patologic.

6.3. Obiective ale demersului analitic

În această abordare am utilizat elementele teoretice care vizează procesul de aculturație, care au fost prezentate în partea generală. În schemele de studiu s-au avut în vedere atât caracteristici interne cât și comportamente observabile, la nivel de individ, de grup sau socio-culturale, în context ecologic și socio-politic; managementul procesului de aculturației poate fi pus în impas prin conflicte și blocaje ce pot să apară datorită distanțelor interculturale, pe multiple planuri. A fost luat în considerare faptul că aceste caracteristici pot fi transmise genetic sau cultural, precum și influența mediului bio-cultural, care în final au drept rezultat adaptarea biologică și culturală.

Din analiza procesului de aculturație realizată prin modelele de studiu, am constatat că ele vizează un proces de adaptare informațională psiho-culturală, eludând practic caracteristicile biologice, rolul și funcția acestora în cadrul unei culturi, care de fapt înseamnă exprimarea fenotipică a biologiei. *Această omisiune scoate din ecuație componenta biologică necesară*

acordării la mediul de viață natural și cultural, care are configurare în bioconstrucția Sistemului Nervos Central (sistemul de acordare veghe-somn, sistemul de acordare din mecanismele stresului – prezentate în partea teoretică). Un aspect remarcat în analiza modelelor de studiu este faptul că procesarea informațională din timpul somnului (care reasează aspecte ale vieții noastre de relație, prin procese naturale de reziliență) cu efecte în planul cogniției și al comportamentului este omisă, deși există numeroase cercetări actuale din neuroștiințe care atestă acest lucru (Borosanu, 2013). În teza de doctorat, susținută în 2013, am evidențiat aspecte ale personalității subiecților care se manifestă în arhitectura de somn sau în imageria din vis, precum și a feed-backurilor informaționale, cu diferențiere de gen, din starea de somn/vis către funcționarea personalității în starea de veghe.

Această nediferențiere și eludare din modelele de studiu a aculturației, trunchiază nejustificat procesele informaționale adaptative și poate introduce concluzii deformatoare, cu dezechilibre biologice drept consecință.

O altă observație asupra modelelor de analiză vizează luarea în considerare a unor caracteristici interne sau componente observabile individuale sau de grup. Există o multitudine de caracteristici, selectarea celor semnificative fiind un demers greoi, fapt pentru care cercetarea în domeniu în momentul de față este fragmentată iar înțelegerea este în impas. Mărind distanța de la care privim, *dincolo de diferențierile pe care le putem face asupra componentelor individuale sau de grup, putem fi interesați de capacitatea personalității indivizilor de a integra diferențele bio-culturale*. Suntem deci interesați de un *aspect funcțional, universal uman, capabil să integreze*, cu care însă trebuie să fim atenți în interpretare. Este necesar să-l raportăm la criteriul reperelor valorice al aspectelor bio-culturale, adică la ierarhia și dinamica nevoilor (valorilor) și motivațiilor universale umane supuse transformării (Maslow, 2008), pentru a nu risca patologizarea unor rezistențe și aspecte firești într-un proces de schimbare.

Aspectele de conținut valoric vizate în studiul de față sunt constituenți ai unui stil de viață, fie de natură biologic-adaptativă (somn, alegeri nutriționale și ale surselor de aprovizionare, activitatea în aer liber, necesare și specifice adolescenței, ca vârstă de creștere și dezvoltare), fie obișnuințe ale persoanelor privind aspecte legate de familie, comunicare, aspecte educaționale cu privire la capacitatea de a fi „prezenți” în procesul educativ, echilibrul investire educațională-aspirație profesională pentru viitor, cunoașterea pericolelor actuale (ex: consumul de droguri și efectele lui), nevoi cultural-spirituale și planuri de manifestare, elemente de urbanism tradiționale sau de influență, cunoașterea privind domeniul ocupațiilor posibile și poziționarea subiecților în cadrul ofertei ocupaționale, precum și ceea ce ei semnifică și valorizează ca fiind necesar sau dorință-aspirație. Acești factori selectați se relaționează și se intercondiționează, astfel încât ajung să se exprime într-un tipar specific momentului. În studiul de față, în chestionarul antropologic, am vizat aspecte funcționale adaptative, fiind interesați de

obiective precum *dimorfismul de gen, diferențiat după mediul de apartenență și condiția migratorie a părinților* în ceea ce privește:

- durata de somn recomandată vârstei; evidențierea unor marje critice care ar putea să afecteze sănătate
- calitatea somnului, respectiv modul în care au loc tranzițiile veghe-somn (timpul pentru inițierea somnului de noapte, condiția de odihnă la trezirea din somnul de noapte)

În cercetări ulterioare, voi aborda și următoarele aspecte legate de componenta valorilor bio-culturale:

- *răspunsul subiecților la acțiunea unor factori din mediul extern* datorate influențelor culturale vest-europene, în ceea ce privește alegerile surselor de aprovizionare cu hrană și a tipului de alimentație, a nevoii de joacă, în sensul mișcării în aer liber sau joaca prin intermediul mijloacelor electronice.
- *obișnuințe în investirea educațională* (timp de învățare școlară, timp acordat informării prin intermediul internetului sau mijloacelor media, timp acordat relaționării prin mijloace de comunicare electronice sau prin contact direct)
- *valorizare unor elemente de spiritualitate* (marcarea apartenenței creștin-ortodoxe prin prezența icoanei în case, respectarea unor obiceiuri simbolice creștine cu ocazia sărbătorilor de Paște și de Crăciun, respectarea unor ritualuri de trecere cu ocazia botezului, nunții, înmormântării, prezența și valorizarea tradițiilor culinare cu ocazia sărbătorilor, menținerea unor elemente arhitecturale specifice în construirea caselor, influențe vest-europene în procesul de urbanizare a satelor)

6.4. Obiective ale demersului integrator

În acest tip de demers, pornind de la ideea unui continuum al cogniției umane, *suntem interesați dacă nivelele de funcționare ale tendințelor în structurarea personalității sunt în legătură cu parametrii de somn luați în considerare*. În cadrul acestei posibile relații personalitatea poate deveni vulnerabilă sau poate vulnerabiliza aspecte legate de somn.

Abordarea continuumului cogniției, în vederea adaptării la mediu, poate fi obiectivată prin:

- reflectarea vulnerabilizării persoanei la tipul de informație, prin intermediul *parametrilor de somn* luați în considerare
- *nivelul de funcționare al tendințelor de structurare a personalității și a modului specific de procesare a informației* (ex: emoționalitate simplă, tendințe schizoide,

paranoide, tendințe depresive-somatizări, tendințe antisociale, instabilitate emoțională etc.)

CAPITOLUL 7

MATERIAL ȘI METODĂ

În scopul realizării acestui studiu, am construit și utilizat ca instrument de cercetare un *chestionar antropologic*, ce reprezintă o tehnică de colectare a datelor utilizată în cercetările medicale, sociologice și antropologice, care conține 87 de itemi și încă 2 itemi cu răspuns deschis, pentru identificarea proiectivă a dorințelor și necazurilor subiecților. Chestionarul vizează date personale și antropometrice ale subiectului chestionat, date privind situația educațională și ocupațională a părinților precum și date care reflectă comunicarea în relația de parentare, în situația în care părinții au fost/sunt plecați la muncă în țări vest-europene (itemii 1 și 2). Următoarele secțiuni referă starea de sănătate a subiecților chestionați (itemii 4-17), regimul alimentar (itemii 18-39), activitatea fizică (itemii 40-46), imaginea de sine (47-53), educație (itemii 54-61), aspecte legate de religie-obiceiuri-tradiții itemii 62-79), precum și elemente de modernizare (itemii 80-86) (Anexele 2,3).

În construirea chestionarului am utilizat teoria relevantă în domeniu, precum și rezultate ale cercetării doctorale (Borosanu, 2013), în care parametri de somn și anumite aspecte ale imageriei din vis sunt corelate cu nivelul de funcționare al personalității, diferențiat pe gen.

În perioada decembrie 2014 - ianuarie 2015, am aplicat un chestionar care avea 108 itemi și două întrebări deschise, într-un studiu pilot efectuat pe 100 de subiecți. Acesta viza gradul de claritate, acceptare și înțelegere a itemilor, luând în considerare că vârsta subiecților (12-16 ani) necesită cu atât mai mult simplitate și claritate. Am reformulat întrebările astfel încât exprimarea să fie directă, în cuvinte simple, care să se plaseze în cadrul de referință al subiecților. Aplicarea chestionarului a fost realizată prin metoda clasică creion-hârtie. În urma aplicării am decelat întrebările neclare și am eliminat întrebările redundante. La acest chestionar antropologic am adăugat *chestionarul standardizat pentru evaluarea tendințelor în structurarea personalității, Woodworth-Mathews Inventory* (Anexa 1).

Deoarece timpul de aplicare al chestionarelor era prea mare, și ținând seama și de vârsta mică a subiecților investigați (12 – 16), în faza finală de aplicare, la 100 dintre subiecții întregului lot am realizat și interviu. Subiecții au fost adolescenți din localități în care există un număr mare

de adulți, părinți ai acestora, care, în procent de peste 30%, au fost/sunt plecați la muncă în țări vest-europene, astfel încât și-au lăsat copiii pe perioada plecării, fie în cadrul familiei lărgite, fie în cadrul familiei nucleare.

Cei 300 de subiecți din studiul de față sunt adolescenți, cu vârste cuprinse între 12 – 16 ani, din mediul rural sau mic oraș de provincie, din comuna Peretu, jud. Teleorman, Plopeni, jud. Prahova, orașel de provincie cu 1587 de locuitori și comuna Stolnici, jud. Dâmbovița. Am considerat necesară această vârstă a subiecților din lotul de cercetare, deoarece ea se plasează din punct de vedere biologic chiar înainte de furtuna hormonală din adolescența propriu-zisă, iar din punct de vedere al personalității, psihologic-formativ, este o vârstă modelabilă.

Înregistrarea datelor a fost făcută în format Excel și ulterior au fost importate în format SPSS, iar majoritatea prelucrărilor statistice și graficelor au fost realizate cu ajutorul programului Excel și al pachetului de programe statistice, pentru prelucrarea bazelor de date, SPSS. Redactarea textului a fost făcută în WORD. Am aplicat în mod diferențiat metode statistice, specifice prelucrării datelor cantitative sau calitative, categoriale sau ordinale, după cum a fost necesar, datorită tipul variabilelor luate în considerare. Pentru a aprecia gradul de asociere între variabile am utilizat testul chi-pătrat (χ^2). Pragul de semnificație (p-value) a fost considerat aprioric de 0,05 (5%). Dacă P-value (riscul) are o valoare între 0,01-0,001, se consideră că semnificația statistică este mai puternică iar dacă p-value are valori mai mici și decât 0,001, se consideră că aceasta este înalt semnificativă.

Aspecte etice: Studiul a fost efectuat cu acordul părinților și al subiecților, respectând condițiile de confidențialitate a datelor colectate.

CAPITOLUL 8

REZULTATE

8.1. Dimorfismul de gen al duratei somnului de noapte, diferențiat după mediul de apartenență și condiția migratorie a părinților

Durata somnului de noapte este un indicator cantitativ al nevoii de somn, programat genetic, diferențiat în filogeneză pentru fiecare specie și cu un profil ce se realizează ontogenetic, având caracteristici specifice ale arhitecturii de somn pentru fiecare etapă de vârstă. Satisfacerea nevoii de somn, respectiv a duratei de somn nu este deci o alegere personală, în sensul că alegem/nu sănătatea (fizică și psihică) precum și o bună funcționare pe termen lung. În acest sens este binevenită o mai bună cunoaștere a acestui domeniu care ne setează existența și care deține un rol major în supraviețuirea biologică și culturală. Durata de somn la un moment dat se poate plasa specific în cadrul unui intervale de durată și reprezintă acordarea și poziționarea ale acesteia, condiționate în vederea satisfacerii și echilibrului unui profil bio-psiho-cultural.

Intervalele de durată a somnului de noapte recomandate pentru etapele de vârstă de 12-16 ani (vizată în studiul de față) conform National Sleep Foundation, sunt următoarele:

- Pentru școlari între 6 – 13 ani: intervalul de somn de 9 - 11 ore, extins cu +/- o oră
- Pentru adolescenți între 14 – 17 ani: intervalul de somn de 8 – 10 ore, extins cu +/- o oră

Tab. 8.1. Durata somnului de noapte recomandată

<i>Vârstă</i>	<i>Durată de somn recomandată</i>	<i>Poate fi adecvat</i>	<i>Nu se recomandă</i>
Școlari (6 – 13 ani)	9 – 11 ore	7 – 8 ore Până la 12 ore	Mai puțin de 7 ore Mai mult de 12 ore
Adolescenți (14 – 17)	8 – 10 ore	7 ore Până la 11 ore	Mai puțin de 7 ore Mai mult de 11 ore

Sursă: <http://sleepfoundation.org/media-center/press-release/national-sleep-foundation-recommends-new-sleep-times>

Analiza duratei de somn nu necesită diferențiere după gen la această vârstă pentru lotul de studiu luat în considerare (testul de asociere χ^2 dintre sexul subiecților și durata somnului de noapte, are pragul de semnificație $p=0,688>0,05$).

În analiza duratei somnului de noapte din studiul de față am considerat conform cu clasificarea anterioară, 2 eșantioane de vârstă: pa1, care vizează subiecții între 12-13ani și pa2, pe cei de 14-16 ani.

În privința duratei somnului de noapte am fost precaută, luând în calcul mai restrictiv intervalul de durată normală a somnului în limita lui superioară, respectiv nu am inclus în durată de somn normală subiecții care sunt pe limita superioară a duratei de somn (12 ore pentru categoria de subiecți pa1 și 11 ore pentru categoria pa2). Această alegere este justificată prin faptul că depășirea limitei superioare este corelată în studiile de specialitate cu prezența stresului cronic, care este cel vizat atunci când se pune problema studierii aculturației (vezi stresul de aculturație).

Am împărțit astfel durata somnului de noapte în două categorii, durată de somn normală și durată de somn deficitară (somn scurt sau lung), conform cu prescrierile recomandate, pentru fiecare dintre categoriile de vârstă luați în considerare:

- *Durată somn normală*, care este acea durată a somnului de noapte recomandată pentru adolescenți, respectiv mai mult de 7h și mai puțin de 12 ore pe noapte, pentru vârsta de 12-13 ani și mai mult de 7 ore și mai puțin de 11 ore, pentru vârsta de 14-16 ani.
- *Durată somn deficitară*, care este acea durată a somnului de noapte mai mică de 7 ore sau mai mare de 12 ore pe noapte (inclusiv), pentru vârsta de 12-13 ani și mai mică de 7 ore sau mai mare de 11 ore (inclusiv), pentru vârsta de 14-16 ani.

Astfel, am constatat că dintre cei 258 de subiecți care au răspunsuri complete, valide, un procent de 94,5% dintre aceștia se încadrează în limitele recomandate (Tab. 8.2). Un procent de 4,5% dintre subiecții cu vârste între 12-13 ani și de 9,4%, dintre subiecții între 14-16 ani, au o durată a somnului prea mică sau prea lungă.

Aceasta este valabil atât pentru subiecții din mediul rural în care regimul de somnului se desfășoară mai liber (trăirea subiectivă a timpului fiind diferită în mediul rural față de cel urban), cât și pentru subiecții din orașelul de provincie, în care respectarea normativă a timpului și implicit a orelor de adormire și de trezire este mai strict controlată de către părinți.

Ceilalți subiecți de 5,5% au un somn deficitar care nu se diferențiază în funcție de mediul rural/urban. Nu excludem posibilitatea ca printre aceștia să existe subiecți care au un pattern de somn în care durata somnului să fie programată genetic sub sau peste limitele prescrise, acestea fiind însă cazuri izolate.

Se poate observa că pentru categoria de vârstă de 12-13 ani durata de somn cea mai frecventă se situează în plaja 7,30-10 ore, iar pentru vârsta de 14-16 ani în plaja 7-9,30. Pe de o parte se observă scăderea duratei de somn necesară odată cu înaintarea în vârstă (comparativ cu durata de somn recomandată subiecții sunt plasați ca necesar în partea de minim a intervalului de somn, dar rămânem în spectrul de adecvat vârstei. Totodată se constată o creștere a numărului de subiecți cu somn deficitar.

De asemenea se observă, la vârsta de 12-13 ani, o fragmentare pe mai multe durate de somn, care ulterior, după vârsta de 14 ani, se organizează într-un interval compact. (Tab. 8.2).

Tab. 8.2. Durata somnului de noapte pentru eșantioanele de vârstă 12-13 ani, respectiv 14-16 ani

<i>Durată somn (12 – 13 ani)</i>	<i>Frecvență</i>	<i>Procent valid</i>	<i>Durată somn (14 – 16 ani)</i>	<i>Frecvență</i>	<i>Procent valid</i>
5.00	4	2.0	4.00	1	1.2
6.30	1	0.5	4.40	1	1.2
6.35	3	1.5	5.30	1	1.2
7.00	4	2.0	6.30	2	2.3
7.15	6	2.9	6.50	2	2.3
7.20	1	0.5	7.00	13	15.1
7.30	8	3.9	7.10	1	1.2
7.45	5	2.5	7.30	8	9.3
7.50	4	2.0	7.50	2	2.3
8.00	14	6.9	8.00	17	19.8
8.15	1	0.5	8.10	1	1.2
8.20	7	3.4	8.15	2	2.3
8.30	24	11.8	8.20	1	1.2
8.40	2	1.0	8.25	1	1.2
8.50	6	2.9	8.30	9	10.5
8.55	2	1.0	8.45	2	2.3
9.00	46	22.5	9.00	14	16.3
9.10	2	1.0	9.15	1	1.2
9.15	4	2.0	9.30	3	3.5
9.20	3	1.5	9.50	1	1.2
9.25	1	0.5	10.00	1	1.2
9.30	14	6.9	10.30	1	1.2
9.40	2	1.0	11.00	1	1.2
9.45	4	2.0	Total	86	100.0
9.50	3	1.5			
10.00	20	9.8			
10.15	3	1.5			
10.30	5	2.4			
11.00	2	1.0			
11.30	3	1.5			
12.00	1	0.5			
	172	100.0			

În lotul de studiu pentru un procent semnificativ dintre subiecți, părinții au fost sau sunt plecați la muncă pentru mai mulți ani în țări vesteuropene. Dintre băieți 44% sunt în această condiție iar dintre fete 33%. Din materialul studiat se poate deduce că sunt plecați la muncă preponderent părinți ce au băieți din grupa de vârstă 12-13 ani sau fete din grupa de vârstă 14-16 ani (Tab. 8.3).

Tab.8.3. Distribuția copiilor cu părinți plecați sau nu la muncă în țări vest-europene, după sex și categoria de vârstă

Sex	pa1 sau pa2	Părinții sunt/au fost) plecați din țară	Frecvență	Procent
Băieți	pa1 (10-13) ani	Nu	44	53.7
		Da	38	46.3
		Total	82	100.0
	pa2 (14-17) ani	Nu	39	59
		Da	27	41
		Total	66	100.0
Fete	pa1 (10-13) ani	Nu	54	73
		Da	20	27
		Total	74	100.0
	pa2 (14-17) ani	Nu	31	52
		Da	29	48
		Total	60	100.0

Deși în cadrul intervalelor de durată a somnului deficitar, cea mai mare pondere o au subiecții cu părinți plecați la muncă, aceasta nu constituie o problemă la nivel populațional deoarece așa cum am arătat anterior doar 5,5% din totalul subiecților se plasează în acest interval (Tab. 8.4).

Se poate afirma astfel că *majoritatea adolescenților români din lotul de studiu, indiferent de gen (93,5%, B; 94,8%, F), categoria de vârstă (pa1și pa2) și prezența/absența părinților, au o durată a somnului de noapte care se încadrează în limitele de durată recomandată pentru categoriile de vârstă).*

Tab. 8.4. Ponderea subiecților cu somn deficitar, care au părinții plecați la în muncă străinătate

			Durata somn de noapte	
			deficitară	normală
Părinții sau rudele tale sunt/au fost plecați din țară	Nu	Frecvențe	8	160
		% în cadrul intervalelor de durată	42%	60.1%
	Da	Frecvențe	11	103
		% în cadrul intervalelor de durată	58%	39.9%

Vom analiza în continuare calitatea somnului, adică a modului în care au loc tranzițiile veghe-somn, respectiv timpul pentru inițierea somnului de noapte (timpul de adormire) și

condiția de odihnă la trezirea din somnul de noapte. În interpretare vom ține cont de specificul feminin al migrației actuale (atestat prin studiile de specialitate și constatat și în studiul nostru) și în consecință a efectelor sale negative în planul maternării, care în cultura noastră este un atribut al femeii. În plus de foarte multe ori în studiul de față întâlnim situații în care ambii părinți sunt plecați la muncă în străinătate.

8.2. Dimorfismul de gen al calității somnului de noapte, diferențiat după mediul de apartenență și condiția migratorie a părinților

8.2.1. Timpul de adormire

În privința timpului de adormire, peste 30% dintre subiecți au dificultăți, respectiv adorm în mai mult de 30 de minute (așa cum este recomandat în literatura de specialitate), indiferent de faptul că părinții sânt sau nu plecați la muncă în țări vest-europene (31,8% - părinții prezenți; 29,5% – părinți plecați-Tab. 8.5.).

Tab.8.5. Timpul de adormire, diferențiat după prezența părinților

			Timpul de adormire		Total
			mai puțin de 30 min	mai mult de 30 min	
Părinții sunt/au fost plecați la muncă	Nu	Frecvențe	120	56	176
		% dintre subiecții cu părinți prezenți	68.2%	31.8%	100.0%
		% din Total	41.7%	19.4%	61.1%
	Da	Frecvențe	79	33	112
		% dintre subiecții cu părinți plecați la muncă	70.5%	29.5%	100.0%
		% din Total	27.4%	11.5%	38.9%
Total		Frecvențe	199	89	288
		% din Total	69.1%	30.9%	100.0%

Aparent nu există asociere semnificativă între timpul de adormire și prezența/nu a părinților ($p=0,673>0,05$), atunci când considerăm întregul lot, fără însă să diferențiem după genul subiecților (Tab. 8.6.).

Tab. 8.6. Testul χ^2 pentru timpul de adormire și prezența părinților

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	.178	1	0.673
N de cazuri valide	288		

Analizând această asociere, diferențiat după locul de origine (rural, cu familie extinsă, sau orașelul de provincie, cu structură familială nucleară) și după gen, constatăm că există asociere

foarte semnificativă, $p = 0,022$, între timpul de adormire și prezența/absența părinților, în cazul băieților din mediul rural (Tab. 8.7).

Tab. 8.7. Testul χ^2 pentru timpul de adormire și prezența părinților, diferențiat după genul și domiciliul subiecților

Mediu proveniență	Sex		Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Rural	Băieți	Pearson Chi-Square	5.265	1	.022
		N de cazuri valide	106		
	Fete	Pearson Chi-Square	.309	1	.578
		N de cazuri valide	92		
Orășel de provincie	Băieți	Pearson Chi-Square	.943	1	.332
		N de cazuri valide	40		
	Fete	Pearson Chi-Square	1.236	1	.266
		N de cazuri valide	50		

Dimorfismul de gen al timpului de adormire, diferențiat după condiția migratorie a părinților, în mediul rural

a. În privința *timpului de adormire la subiecții băieți din mediul rural*, constatăm că 34,4% dintre cei care nu au/nu au avut părinți plecați la muncă în țări vest-europene, au dificultăți de a adormi în mai puțin de jumătate de oră. Pentru băieții care au/au avut părinții plecați la muncă în străinătate, procentul celor care au dificultăți de adormire este mai mic, respectiv de 14,3%. Diferența procentuală semnifică faptul că în cultura noastră atunci când băieții rămân în cadrul familiei tradiționale, așa cum este cea din mediul rural, familia de acest tip este suportivă pentru băieți și chiar supracompensează (Tab. 8.8).

b. În privința *timpului adormire la subiecții fete din mediul rural*, constatăm că 35,3% dintre cele care nu au/ nu au avut părinți plecați la muncă în țări vest-europene au dificultăți de a adormi în mai puțin de jumătate de oră (un procent similar cu al băieților). Pentru fetele care au/au avut părinții plecați la muncă în străinătate, procentul celor care au dificultăți de adormire este de 41,7%, aproape de trei ori mai mare ca în cazul băieților (41,7% F; 14,3% B). Aceasta se poate explica prin faptul că în cultura noastră familia tradițională nu este la fel de suportivă pentru fete, comparativ cu băieții. Ca și consecință, în situația în care părinții sunt plecați la muncă în străinătate acestea nu primesc suficient suport și îngrijire necesare și specifice etapelor de creștere și dezvoltare (Tab. 8.8).

Tab.8.8. Durata adormirii subiecților din mediul rural – diferențiată după gen și prezența/absența părinților

Mediu	Sex	Părinții sunt/au fost plecați la	Durată adormire	Total
-------	-----	----------------------------------	-----------------	-------

proveniență			muncă	mai puțin de 30 de minute	mai mult de 30 de minute	
Rural	Băieți	Nu	Frecvență	42	22	64
			% dintre sub. cu părinți prezenți	65.6%	34.4%	100.0%
			% din Total	39.6%	20.8%	60.4%
		Da	Frecvență	36	6	42
			% dintre subiecții cu părinți plecați la muncă	85.7%	14.3%	100.0%
			% din Total	34.0%	5.7%	39.6%
	Fete	Nu	Frecvență	44	24	68
			% dintre subiecții prezenți la muncă	64.7%	35.3%	100.0%
			% din Total	47.8%	26.1%	73.9%
		Da	Frecvență	14	10	24
			% dintre subiecții cu părinți plecați la muncă	58.3%	41.7%	100.0%
			% din Total	15.2%	10.9%	26.1%

Dimorfismul de gen al timpului de adormire, diferențiat după condiția migratorie a părinților, în orașelul de provincie

a. În privința timpului de adormire la subiecții băieți din orașelul de provincie, constatăm că 22.2% dintre aceștia, care nu au/au avut părinți plecați la muncă în țări vest-europene au dificultăți de a adormi în mai puțin de jumătate de oră. Pentru băieții care au/au avut părinții plecați la muncă în străinătate, procentul celor care au dificultăți de adormire este de 36,4%, cu 50% mai mare decât în situația părinților prezenți în viața lor (Tab. 8.9). Aceasta semnifică faptul că familia nucleară nu este suportivă pentru ei. Totodată acest procent este sensibil egal cu cel al băieților din mediul rural cu părinți plecați la muncă și similar cu cel al fetelor din familia tradițională.

b. În privința timpului de adormire la subiecții fete din orașelul de provincie, constatăm că 23,1% dintre fete (un procent similar cu al băieților) care nu au/nu au avut părinți plecați la muncă în țări vest-europene au dificultăți de a adormi în mai puțin de jumătate de oră. Pentru fetele care au/au avut părinții plecați la muncă în străinătate, procentul celor care au dificultăți de adormire este de 37,5% (similar cu cel al băieților în aceeași situație), și tot cu 50% mai mare față de situația părinților prezenți în viața lor (Tab. 8.9). Aceasta semnifică faptul că familia nucleară nu este suportivă nici pentru fete.

Putem vorbi astfel despre modul și măsura în care alte resursele de parentare pot suplini absența părinților în viața copiilor lor. Este vorba despre gestionarea satisfacerii nevoilor de

creștere și dezvoltare oferită uzual în diada părinte-copil, dar și de gestionarea trăirii subiective a relației subiecților adolescenți cu părinții plecați la muncă (deoarece se face un transfer emoțional, prin intermediul comunicării, al investirii și satisfacției/insatisfacției părinților în condiția de migrant, al impasurilor de transformare și reorientare valorică, conform modelelor dominate vest-europene), așa cum am prezentat în partea teoretică. În studierea aculturației se atrage de altfel atenția asupra nevoii de status și a posibilității accesării ei în condiția de imigrant, precum și a impactului statusului părinților asupra copiilor lor; mulți dintre părinții migranți din studiul nostru au ocupații ce sunt la baza ierarhiei sociale în țările gazdă vest-europene și acceptă un status scăzut pentru motivații de ordin financiar.

Tab.8.9. Durata adormirii subiecților din orașelul de provincie – diferențiată după gen și prezența/absența părinților

Mediu proveniență	Sex	Părinții sunt/au fost plecați la muncă		Durată adormire		Total
				mai puțin de 30 de minute	mai mult de 30 de minute	
Orașel de provincie	Băieți	Nu	Frecvență	14	4	18
			% dintre sub. cu părinți prezenți	77.8%	22.2%	100.0%
			% din Total	35.0%	10.0%	45.0%
		Da	Frecvență	14	8	22
			% dintre subiecții cu părinți plecați la muncă	63.6%	36.4%	100.0%
			% din Total	35.0%	20.0%	55.0%
	Fete	Nu	Frecvență	20	6	26
			% dintre subiecții cu părinți prezenți	76.9%	23.1%	100.0%
			% din Total	40.0%	12.0%	52.0%
		Da	Frecvență	15	9	24
			% dintre subiecții cu părinți plecați la muncă	62.5%	37.5%	100.0%
			% din Total	15.2%	10.9%	26.1%

8.2.2. Condiția de odihnă la trezirea din somnul de noapte

Următorul parametru calitativ al tranziției veghe-somn este condiția de odihnă la trezirea din somnul de noapte. Analizând asocierea dintre acest parametru și prezența/absența părinților, diferențiat după locul de origine (rural, sau orașelul de provincie) și după gen, constatăm că următoarele că asocierea este nesemnificativă din punct de vedere statistic. (Tab. 8.10).

Tab. 8.10. Testul χ^2 pentru condiția de odihnă la trezire și prezența părinților, diferențiat după genul și domiciliul subiecților

Mediu proveniență	Sex		Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Rural	Băieți	Pearson Chi-Square	.095	1	.758
		N de cazuri valide	106		

Orășel de provincie	Fete	Pearson Chi-Square	3.167	1	.075
		N de cazuri valide	91		
	Băieți	Pearson Chi-Square	.705	1	.401
		N de cazuri valide	43		
	Fete	Pearson Chi-Square	2.092	1	.148
		N de cazuri valide	51		

Dimorfismul de gen al condiției de odihnă la trezire, diferențiat după condiția migratorie a părinților, în mediul rural

În privința condiției de odihnă la trezirea din somnului de noapte a subiecților adolescenți, băieți și fete, din mediul rural, constatăm că peste 65% dintre aceștia afirmă că se simt obosiți dimineața, pe perioada desfășurării cursurilor școlare. Procentele ridicate ale subiecților deja obosiți dimineața, atât băieți cât și fete (67,2%, 64,3% B; 73,5%, 91,3 F%) atrag atenția asupra acestei stări de fapt îngrijorătoare (Tab. 8.11).

a. În privința condiției de odihnă la trezirea din somnului de noapte, în cazul băieților care nu au/nu au avut părinți plecați la muncă în țări vest-europene, constatăm că 32,8% dintre aceștia se simt odihniți. Pentru băieții care au/au avut părinții plecați la muncă în străinătate, procentul este ușor mai mare, respectiv de 35,7%. Aceasta înseamnă că în cultura noastră, atunci când băieții rămân în cadrul familiei lărgite aceasta îi îngrijește, dar procentele de subiecți deja obosiți dimineața, rămân ridicate în ambele situații (67,2%; 64,3% - Tab. 8.11).

b. În privința condiției de odihnă la trezirea din somnului de noapte, în cazul fetelor care nu au/nu au avut părinți plecați la muncă în țări vest-europene, constatăm că doar un procent de 26,5% dintre acestea se simt odihnite, ceva mai mic decât în cazul băieților. Pentru fetele care au/au avut părinții plecați la muncă în străinătate, procentul celor care se trezesc odihnite dimineața scade mult, la 8,7%, starea de oboseală fiind astfel cvasipermanentă. Aceasta înseamnă că în cultura noastră familia extinsă nu este protectivă pentru fete, în lipsa părinților (Tab. 8.11).

Tab. 8.11. Condiția de odihnă pentru subiecții din mediul rural – diferențiată după gen și după prezența sau absența părinților

Mediu proveniență	Sex	Părinții sunt/au fost plecați la muncă		Odihnă la trezire, în timpul școlii		Total
				Da	Nu	
Rural	Băieți	Nu	Frecvență	21	43	64
			% dintre sub. cu părinți prezenți	32.8%	67.2%	100.0%
			% din Total	19.8%	40.6%	60.4%
		Da	Frecvență	15	27	42
			% dintre subiecții cu părinți plecați la muncă	35.7%	64.3%	100.0%
			% din Total	14.2%	25.5%	39.6%
	Fete	Nu	Frecvență	18	50	68

			% dintre subiecții cu părinți părinți	26.5%	73.5%	100.0%
			% din Total	19.8%	54.9%	74.7%
		Da	Frecvență	2	21	23
			% dintre subiecții cu părinți plecați la muncă	8.7%	91.3%	100.0%
			% din Total	2.2%	23.1%	25.3%

Dimorfismul de gen al condiției de odihnă la trezire, diferențiat după condiția migratorie a părinților, în orașelul de provincie

În privința condiției de odihnă la trezirea din somnului de noapte a subiecților adolescenți, băieți și fete, din orașelul de provincie, constatăm că și aici procentul adolescenților care se simt obosiți pe perioada desfășurării cursurilor școlare, este ridicat, peste 60%, sensibil egal cu cel din mediul rural. Și în acest mediu subiecții sunt deja obosiți dimineața, (63,2%, 75% B; 61,5%, 80% F), la fel ca în mediul rural (Tab. 8.12).

a. Diferențiind în funcție de gen și situație migratorie a părinților, în privința condiției de odihnă la trezirea din somnului de noapte la subiecții băieți din orașelul de provincie Plopeni, se constată că doar 36,8% dintre cei care au avut părinții prezenți se trezesc odihniți. Pentru băieții care au/au avut părinții plecați la muncă în străinătate, procentul celor care se trezesc odihniți dimineața scade, ajungând la doar 25%. Aceasta semnifică faptul că în cultura noastră, băieții care provin din familii nucleare, deși în prezența părinților sunt la fel de obosiți ca și cei din mediul rural, atunci când părinții lor pleacă la muncă în străinătate, fiind lipsiți de suportul și îngrijirea părinților, ei se trezesc dimineața obosiți într-un procent semnificativ mai mare. (36,8%, față de 25%) (Tab. 8.12).

b. În privința condiției de odihnă la trezirea din somnului de noapte la subiecții fete din orașelul de provincie Plopeni, constatăm că doar 38,5% dintre acestea (un procent similar cu al băieților) care au părinți prezenți se trezesc odihnite. Pentru fetele care au/au avut părinții plecați la muncă în străinătate, procentul celor care se trezesc odihnite dimineața scade la jumătate, adică la 20% (cava mai bine ca în mediul rural, în familia tradițională). Aceasta semnifică faptul că în familia nucleară atât fetele cât și băieții adolescenți sunt la fel de obosiți la trezirea de dimineața, fetele fiind însă ceva mai protejate decât în mediul rural (61,5% B; 80% F - Tab. 8.12).

Tab. 8.12. Condiția de odihnă pentru subiecții din orașel de provincie – diferențiată după gen și după prezența sau absența părinților

Mediu proveniență	Sex	Părinții sunt/au fost plecați la muncă		Odihnă la trezire, în timpul școlii		Total
				Da	Nu	
Orașel de provincie	Băieți	Nu	Frecvență	7	12	64
			% dintre sub. cu părinți	36.8%	63.2%	100.0%

			prezenți			
			% din Total	16.3%	27.9%	60.4%
			Frecvență	6	18	42
		Da	% dintre subiecții cu părinți plecați la muncă	25.0%	75.0%	100.0%
			% din Total	14.0%	41.9%	39.6%
			Frecvență	10	16	68
	Fete	Nu	% dintre subiecții cu părinți prezenți	38.5%	61.5%	100.0%
			% din Total	19.6%	31.4%	74.7%
			Frecvență	5	20	25
		Da	% dintre subiecții cu părinți plecați la muncă	20.0%	80.0%	100.0%
			% din Total	9.8%	39.2%	49.0%
			Frecvență			

Putem să concluzionăm că din punct de vedere al acordării la mediul bio-cultural, realizat prin mecanismele somnului, durata somnului de noapte, reper antropologic de stabilitate prin condiționarea sa genetică, subiecții adolescenți din lotul de studiu, se încadrează în limitele recomandate. Acordările la mediu bio-cultural sunt în proces de transformare sub influența culturii vest-europene (părinții sunt la muncă în țări occidentale). Un factor de acordare la cultura occidentală este relația diadică părinte-copil precum și legăturile de influență din grupul cogenerațional (semnificative în această etapă de vârstă). Tranzițiile somnului, reflectate prin timpul de adormire și condiția de odihnă la trezire indică faptul că integrarea modelelor culturale vest-europene este un proces în curs, în care se produce dezatașarea de la valorile tradiționale, concomitent cu așezarea unei ierarhii sociale, în care este valorizată proprietatea și poziția de putere. În raport cu acestea are loc reorganizarea și integrarea valorilor occidentale și a modului de a fi, cu valorile și modul de a fi tradițional.

8. 3. Nivelul de funcționare a tendințelor în structurarea personalității

În continuare voi analiza procesul psihic intern referit prin nivelului de funcționare a tendințelor în structurarea personalității. Și acestea mediază procesul de transformare din aculturație, prin modul specific al fiecărei tendințe structurante, personalitatea având în componența ei și o latură valoric-atitudinală.

În studiul de față am luat în considerare dintre cele șapte tendințe (R. Woodworth) structurante, pe acelea pe care le-am considerat relevante pentru momentul și studiul actual și care au consecințe relevante specifice în procesul de aculturație (sănătate fizică și psihică, eventuale conflicte interne ce pot izbucni în încălcare de norme etc.) și anume:

1. *Tendințele de depresie și somatizare*, care sunt probleme frecvente în aculturație și cu atât mai mult în procesul de transformare actual (multiculturalitate, globalizare, creșterea

mobilității teritoriale), care presupun pierderea atașamentului la valorile originare. În procesul detașării și al reatașării la noile valori, investirea emoțională în unele aspecte bio-culturale nu-și mai găsește locul și sensul, astfel încât în trăirea subiectivă apare emoția specifică pierderii și anume tristețea. Aceasta se poate transforma în forme depresive, dacă pierderea este majoră în scara valorică și dacă totodată nu există ceva compensator comparabil ca investire emoțional-valorică ce ar putea să îi ia locul. Somatizările fac referire la nivelul și amploarea investirii în formele originare, care pot incapacita indivizii să vadă și să accepte elemente de investire emoțional-valorică, astfel încât urmează blocarea procesului de aculturație, ce poate merge până la formele patologice de „dor de acasă” descrise în partea teoretică. Am considerat că evaluarea nivelului lor de funcționare (acordarea tendinței) este importantă pentru a discerne dacă procesul de transformare, ca ritm și remodelări valorice, are loc în limite acceptabile. În caz contrar apare riscul deplasării funcționale într-o zonă ce poate genera probleme fizice sau psihice.

2. *Tendințele de comportament antisocial*, fac referire la aspectele de refuz a noii ordini valorice, concomitent cu protejarea ordinii și înțeleșurilor originare. Aceste tendințe fac și ele parte dintr-un peisaj firesc în procesul de transformare a valorilor și ierarhiilor subiacente.

Am considerat că evaluarea lor este importantă și relevantă pentru studiul de față, prin interesul pe care-l prezintă aspectele normative în curs de transformare în contextul actual economic și socio-politic, sub influența occidentului. Implementarea unei noi ierarhii și ordini sociale, are ca finalitate o existență socială viitoare, ce-și setează rădăcinile și în această perioadă a adolescenței, care este important să se desfășoare în parametri stabili, manageriabili.

3. *Tendințe de instabilitate emoțională*, sunt și ele de interes în studiul de față deoarece vizează nivelul stabilității/instabilității emoționale, capabilă să conțină procesul de transformare valorică după modelele culturale vest-europene. Pentru ca acesta să se desfășoare în bune condiții funcționale, este nevoie ca modelele să fie compatibile. Incompatibilitatea sau distanța culturală prea mare ar putea genera conflicte care să meargă până la comportamente extreme, cu puternică investire emoțional-revendicativă.

1. În privința *tendințelor de depresie și somatizare*, 52,5% dintre subiecții băieți se găsesc în intervalul de funcționare de normalitate, atunci când ei locuiesc în mediul rural, împreună cu familia extinsă. Atunci când provin din familii nucleare (Plopeni) numai 41,5% dintre aceștia se găsesc în același nivel de funcționare, de normalitate. Aceasta înseamnă că băieții sunt mult mai legați de sistemul familial, care-i stabilizează. Diferența constă în faptul că un procent ridicat al băieților ce provin din familii nucleare, au procentual un nivel mai ridicat al funcționării în zona de graniță a personalității. (44,6% - în familia extinsă; 56,1% - în familia nucleară).

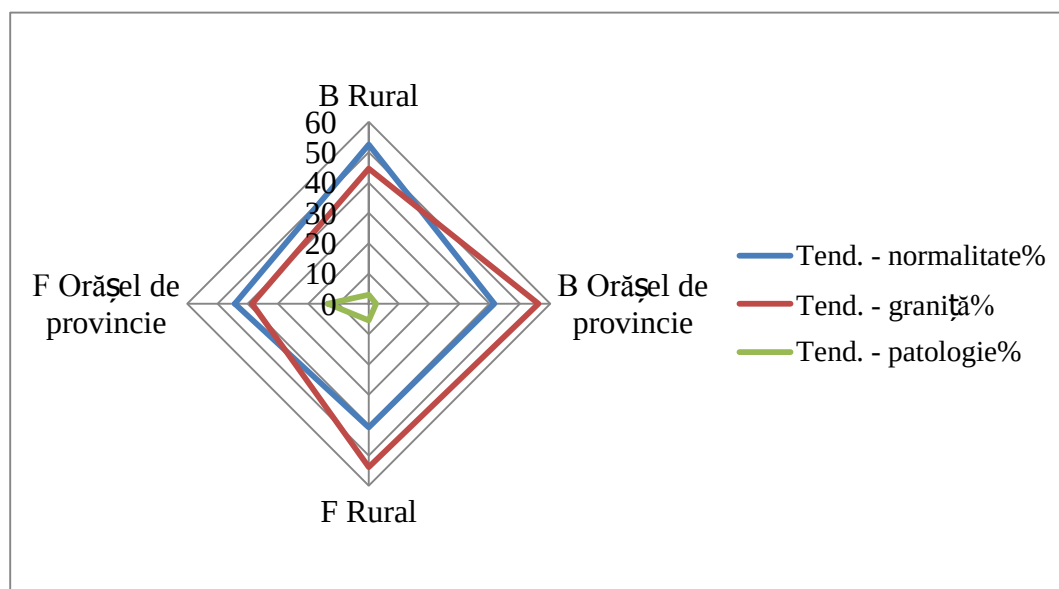
Pentru fete, se poate nota că ele se găsesc în nivelul funcționării de graniță, pe tendința depresie-somatizări, mai frecvent decât băieții, în mediul rural (53,8%) - în familia extinsă; 43% - în familia nucleară). Aparent se găsesc mai puține fete care să se afle pe acest nivel de

funcționare, în cazul orășelului de provincie (familie nucleară). De fapt diferența constă în faptul că o parte dintre acestea s-au deplasat către un nivel de funcționare apropiat de cotele de patologie (13,5% F - în familia nucleară) (Tab. 8.13, Fig. 8.1.).

Tab. 8.13. Acordarea (pe nivel de funcționare) a tendinței depresie-somatizări, în procesul de aculturație, diferențiat după gen și mediu de apartenență

Sex	Apartenență mediu	Tend. normalitate		Tend. graniță		Tend. patologie	
		Frecv.	%	Frecv.	%	Frecv.	%
B	Rural	53	52.5	45	44.6	3	3
B	Orășel de provincie	17	41.5	23	56.1	1	2.4
F	Rural	37	40.7	49	53.8	5	5.5
F	Orășel de provincie	23	44.2	20	38.5	7	13.5

Fig. 8.1. Nivelele de funcționare a tendinței depresie-somatizări, diferențiat după gen și mediu de apartenență

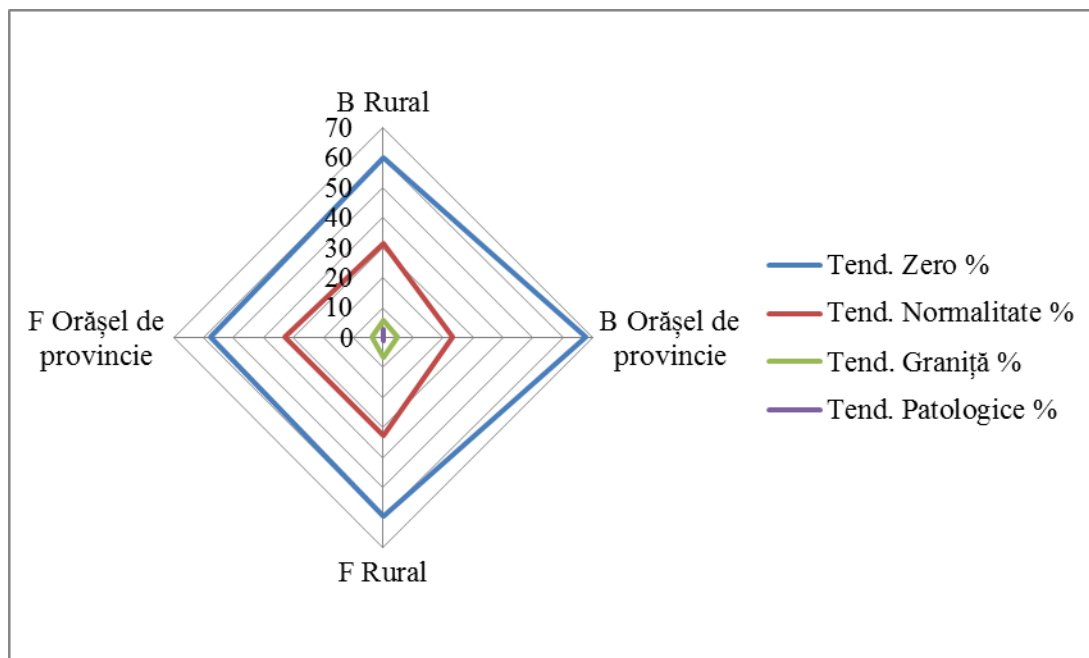
2. În privința *tendințelor antisociale*, care vizează atitudinea față de respectarea normelor și comportamentelor pro-sociale, putem constata că atât băieții cât și fetele înțeleg și acceptă normele, în procent de peste 90% (60,2%+31,5%, băieții din mediul rural; 67,4+23,3% băieții din orășelul de provincie; 59,8%+32,6% fetele din mediu rural; 57,7%+32,7% fetele din orășelul de provincie). Doar un procent mic de până 7% manifestă tendințe antisociale, fapt firesc în orice colectivitate umană (Tab. 8,14, Fig.8.2).

Tab. 8.14. Acordarea (pe nivel de funcționare) a tendinței antisociale, în procesul de aculturație, diferențiat după gen și mediu de apartenență

Sex	Apartenență	Tend. Zero	Tend. normalitate	Tend. graniță	Tend. patologice
-----	-------------	------------	-------------------	---------------	------------------

	mediu	Frecv.	%	Frecv.	%	Frec v.	%	Frec v.	%
B	Rural	65	60.2	34	31.5	6	5.6	3	2.8
B	Orășel provincie	29	67.4	10	23.3	2	4.7	0	0
F	Rural	55	59.8	30	32.6	6	6.5	1	1.1
F	Orășel provincie	30	57.7	17	32.7	2	3.8	0	0

Fig. 8.2. Nivelele de funcționare a tendinței antisociale, diferențiate după gen și mediu de apartenență

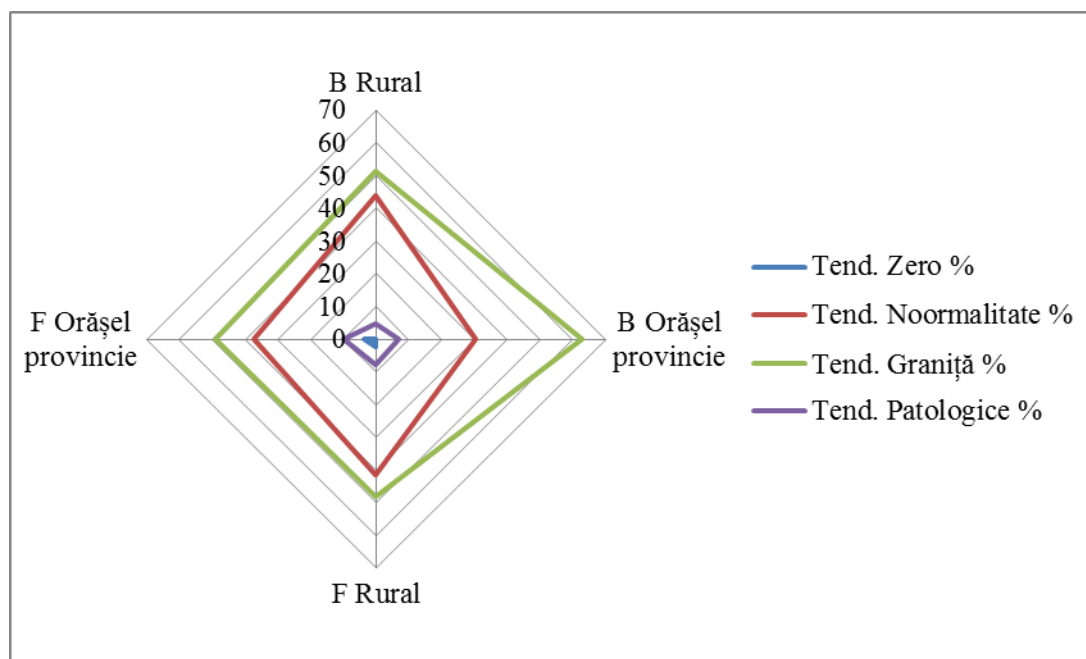

3. În privința tendinței de instabilitate emoțională rezultatele confirmă că există un procent ridicat al funcționării pe această tendință. în zona de graniță, peste 50% dintre subiecți fiind deschiși către integrare multiculturală. Se poate nota nivelul mai ridicat de instabilitate (patologic), al fetelor în comparație cu băieții, valabil atât în familia extinsă, din mediul rural, cât și în cea nucleară, din mediul urban (7,9% - F, în familia extinsă; 9,8% - F, în familia nucleară) (Tab. 8.15, Fig.8.3).

Tab. 8.15. Acordarea (pe nivel de funcționare) a tendinței de instabilitate emoțională, în procesul de aculturație, diferențiat după gen și mediu de apartenență

Sex	Apartenență mediu	Tend. Zero		Tend. normalitate		Tend. graniță		Tend. patologice	
		Frecv.	%	Frecv.	%	Frec v.	%	Frec v.	%
B	Rural	0	0	47	43.9	55	51.4	5	4.7
B	Orășel provincie	0	0	13	30.2	27	62.8	3	7
F	Rural	2	2.2	37	41.6	43	48.3	7	7.9
F	Orășel provincie	2	3.8	19	37.3	25	49	5	9.8

Fig. 8.2. Nivelele de funcționare a tendinței de instabilitate emoțională, diferențiate după gen și mediu de apartenență

În privința tendințelor de structurare a personalității în aspectele luate în considerare se poate constata balansul mental, prin accentuarea nivelelor de funcționare și prin cotele de instabilitate emoțională, procese interne firești atunci când este vorba de schimbări majore, așa cum este procesul de aculturație actual, ce are loc într-un ritm foarte rapid, pe multiple planuri (“șoc cultural”).

În urma analizei făcute, putem constata faptul că familia tradițională din mediul rural este suportivă pentru băieți, în vreme ce familia nucleară, ca în orășelul de provincie este mai suportivă pentru fete, deși multe dintre acestea se deplasează către nivele patologice de funcționare.

În cultura noastră, pe parcursul transformărilor din procesul de aculturație, atât băieții cât și fetele respectă normele în vigoare și au un comportament pro-social, fapt ce poate fi înțeles ca deschidere a adolescenților către multiculturalitate și influență a modelelor (care, așa cum am prezentat anterior într-un procent ridicat, de peste 30% au/au avut părinții plecați la muncă în țări vest-europene).

Băieții sunt mai rezistenți în procesul de aculturație fiind mai stabili (Fig. 8.3) mai bine echilibrați de către familie (Fig. 8.1) și mai flexibili la influență, dispuși să găsească elemente compatibile în alte modele valorice și în consecință fiind mai ușor modelabili multicultural.

8.4. Legătura între parametrii de somn luați și nivelele de funcționare ale tendințelor în structurarea personalității

Am considerat toți parametrii de somn care mediază aculturația și am selectat emotivitatea simplă din chestionarul Woodworth-Mathews. Aceasta reprezintă un fundal emoțional mai mult nativ de bază, în raport cu celelalte tendințe de structurare a personalității.

Am fost interesată de posibila corelație între variabilele selectate și toate celelalte variabile mediatore ale procesului de transformare aculturativă (tendințe obsesiv- psihastenice, schizoide, paranoide, tendințe depresive-somatizări, tendințe impulsive și agresivitate instabilitate emoțională, tendințe antisociale).

Am diferențiat modelările după genul subiecților având în vedere diferențierea după acest criteriu a reprezentărilor mentale, precum și a rezistenței la transformare a acestora (prin diferențiere filogenetică a rolurilor de gen precum și prin bioconstrucția diferită bărbat/femeie).

În cazul băieților constatăm că *durata somnului de noapte nu este influențată* de condiționările de mediu sau de structura personalității.

Timpul de adormire nu corelează cu factorii mediatori, eventual există o tendință de ruminație luând în considerare pierderile valorice bio-culturale ($p=0,071$).

În privința *stării de oboseală la trezire*, trăită subiectiv, aceasta are legătură cu efortul de reprimare a tendințelor antisociale și agresive, care există ca mecanism de protecție al identității personale și de grup ($p=0,013$). Concomitent are loc o tendință de retragere într-o adaptare de personalitate (tendința schizoidă), ce presupune detașarea de context ($p=0,079$).

Emotivitatea simplă, în raport cu celelalte tendințe de structurare a personalității, corelează foarte semnificativ ($p<0,024$), mai puțin cu tendințele impulsive și agresive. Aceasta înseamnă că emotivitatea simplă, chiar în condițiile de creștere a investirii emoționale generată de procesul de transformare, nu alimentează manifestările impulsive și agresive (având în vedere pierderile valorice).

În raport cu parametrii de somn, nu găsim corelații, ceea ce înseamnă că trăirile generate de transformările profunde nu destabilizează funcționarea veghe-somn, lăsând loc factorilor naturali de reziliență să realizeze reacordarea modelului cultural românesc la modelele culturale vest-europene (Tab. 8.16).

Tab. 8.16. Corelații între parametrii de somn și tendințele de structurare a personalității, pentru băieți

Sex			Durata somn	Timp adormire	Oboseală a dim.	Emotiv. simplă
B	Durata somn	Sig. (2-tailed)		.524	.418	.302
		N	146	144	146	141
	Timp de adormire	Sig. (2-tailed)	.524		.739	.787
		N	144	146	146	141
	Oboseala dimineața	Sig. (2-tailed)	.418	.739		.121
		N	146	146	150	145
	Emotivitate simplă	Sig. (2-tailed)	.302	.787	.121	
		N	141	141	145	146
	Tend. Obsesiv- psihastenice	Sig. (2-tailed)	.220	.071	.271	.000
		N	141	141	145	144
	Tend. schizoide	Sig. (2-tailed)	.513	.646	.079	.000
		N	138	138	142	141
	Tend. Paranoide	Sig. (2-tailed)	.484	.354	.118	.000
		N	138	138	142	141
	Tend. depresive- somatizări	Sig. (2-tailed)	.259	.665	.067	.000
		N	140	140	144	143
	Tend. impulsive/agresive	Sig. (2-tailed)	.562	.668	.013	.647
		N	143	143	147	143
	Tend. Instab. Em.	Sig. (2-tailed)	.318	.797	.493	.024
		N	144	144	148	145
	Tend. antisociale	Sig. (2-tailed)	.296	.338	.010	.010
		N	144	144	148	144

În cazul fetelor (Tab. 8.17), *durata somnului de noapte nu este influențată* de factorii modelatori, ceea ce relevă o atitudine de acceptare a faptului că lumea se transformă.

Referitor la *timpul de adormire*, atașamentul cultural al fetelor, face ca acceptarea noului să fie diminuată față de băieți, manifestând reacții de respingere concomitent cu conservarea valorilor tradiționale. Aceasta este reflectată prin corelația foarte semnificativă dintre timpul de adormire și tendințele impulsiv-agresive, precum și de către deplasarea funcționării către nivelul de patologie, în privința acceptării noilor norme.

Faptul că fetele nu acceptă schimbările așa de ușor ca băieții se reflectă și în starea de oboseală la trezirea de dimineață (cvasipermanentă în mediul rural și semnificativă în mediu urban). Oboseala la trezire corelează și ea înalt semnificativ cu aceleași tendințe impulsiv-

agresive. Putem observa balansul emoțional prin tendințele de ruminație (obsesiv-compulsive), schizoide (nevoia de a se detașa), instabilitatea emoțională și refuzul de a renunța la propriile valori identitare (tendințe antisociale).

Tab. 8.17. Corelații între parametrii de somn și tendințele de structurare a personalității, pentru fete

Sex			Durata somn	Timp adormire	Oboseal a dim.	Emotiv. simplă
F	Durata somn	Sig. (2-tailed)		.643	.335	.985
		N	142	141	141	139
	Timp de adormire	Sig. (2-tailed)	.524		.739	.787
		N	.643		.379	.501
	Oboseala dimineața	Sig. (2-tailed)	.335	.379		.546
		N	141	141	142	139
	Emotivitate simplă	Sig. (2-tailed)	.985	.501	.546	
		N	139	139	139	141
	Tend. Obsesiv- psihastenice	Sig. (2-tailed)	.263	.365	.084	.000
		N	135	135	135	137
	Tend. schizoide	Sig. (2-tailed)	.371	.927	.078	.000
		N	132	132	132	134
	Tend. Paranoide	Sig. (2-tailed)	.396	.657	.198	.000
		N	132	132	132	134
	Tend. depressive- somatizări	Sig. (2-tailed)	.504	.437	.270	.000
		N	136	136	136	138
	Tend. impulsive/agresive	Sig. (2-tailed)	.322	.018	.000	.727
		N	140	140	139	138
	Tend. Instab. Em.	Sig. (2-tailed)	.226	.774	.088	.177
		N	139	139	139	140
	Tend. antisociale	Sig. (2-tailed)	.162	.162	.074	.065
		N	141	141	140	139

CAPITOLUL 9

CONCLUZII

Plasarea studiului pe segmentul de vârstă de preadolescență-adolescență este motivată de faptul că această perioadă ontogenetică de vârstă nu este încă structurată complet, astfel încât influențele mezologice se exercită mai ușor, limitele personale fiind încă fragile.

1. Aspectele originale ale lucrării constau în faptul că procesul de aculturație prin care modelele culturale se influențează, este privit din perspectiva patternurilor cognitiv-comportamentale și nu al conținuturilor supuse transformării. Acestea din urmă sunt supuse investigării prin informațiile culese cu ajutorul chestionarului antropologic, dar în studiul postdoctoral le-am valorificat parțial, dat fiind volumul de date foarte mare pentru timpul acordat. Ele pot fi fructificate în cercetări ulterioare, care să le conecteze și la componenta abordată în acest studiu.

2. Patternurile cognitiv-comportamentale, specifice unei culturi, includ la bază patternurile bio-culturale de somn și modul de a fi caracteristic unei populații, diferențiate după gen și etapă de dezvoltare ontogenetică (vârstă).

3. În lucrarea de față, pentru lotul studiat, am constatat stabilitatea duratei de somn specifică vârstei, conform standardelor internaționale, cu tendința tiparului de somn de a se acorda la limita inferioară (similar cu patternul de durată a somnului stabilită la adult în cercetarea mea doctorală). Nu se constată diferențiere de gen, de mediu de proveniență (în care somnul și veghea sunt ritmate “natural”, în mediul rural, față de mai normativ, în mediul urban) sau de prezența sau absența părinților.

4. În contextul transformării modelului cultural românesc, se constată că băieții aderă mai ușor, necondiționați de prezența sau absența părinților.

Timpul de adormire este însă influențat de mediul de proveniență și de gen. Băieții în general adorm mai ușor. Cei din mediul rural nu sunt influențați de prezența sau absența părinților, ei trăind în familii largite, pe când la cei din mediul urban timpul de adormire se prelungeste, trebuind să facă față singuri schimbărilor, astfel încât apar tendințe ruminative.

5. Fetele în schimb, au un timp de adormire prelungit, în special cele din mediu rural, cu părinții plecați la muncă.

6. Calitatea somnului, în ceea ce privește funcția de restaurare și mediere bio-culturală, lasă de dorit indiferent de sex, mediu de proveniență, părinți prezenți sau plecați la muncă. O notă de dificultate în plus și în acest aspect, este întâlnită tot în cazul fetelor.

7. Dificultatea sporită de a adormi, în cazul fetelor, conține, pe lângă elementele de conflictualitate generate de transformarea modelului bio-cultural și o suprainvetire emoțională în legătură cu situația lor, astfel încât acestea blochează intrarea într-o stare de relaxare care să le permită inducerea somnului.

8. În experiențele din mobilitățile postdoctorale am constatat că domeniile de interes comune și în cercetare. Totuși, din modelele de cercetare vest-europene lipsește contribuția românească și a celorlalte țări de origine a migranților.

9. Aculturația actuală, ce presupune modelarea culturii românești după modelele culturale vest-europene, un modifică valorile fundamentale comune, statuate prin apartenența noastră la o limbă și o cultură europeană și prin historia comună, în care România a avut și are un statut de graniță a Europei.

În acest aspect, al influenței reciproce a modelelor culturale, lucrarea postdoctorală constituie, pentru segmentul de cercetare, o contribuție la cunoașterea europeană în acest domeniu.

CAPITOLUL 10

BIBLIOGRAFIE

1. Allport, G. W. (1991). *Structura și dezvoltarea personalității*. Editura Didactică și Pedagogică, București.
2. Ardrey, R. (1966). *The territorial imperative*. Atheneum, New York.
3. Arends-Tóth, J. V., Van de Vijver, F.J.R. (2006). Assessment of psychological acculturation: Choices in designing an instrument. In *The Cambridge handbook of acculturation psychology*. p.142-160, edited by D. L. Sam and J. W. Berry The Cambridge handbook of acculturation psychology. (Cambridge, United Kingdom: Cambridge University Press).
4. Arends-Tóth, J. V.; Van de Vijver, F.J.R. (2008). Family relationships among immigrants and majority members in the Netherlands: The role of acculturation. *Applied Psychology: An International Review*, 57:466-487.
5. Barenbaum, Nicole B.; Winter, D.G. (2008). History of modern personality theory and research. In John, Oliver P. (Ed); Robins, Richard W. (Ed); Pervin, Lawrence A. (Ed), (2008). *Handbook of personality: Theory and research (3rd ed.)*. (p.3-26). New York, NY, US: Guilford Press.
6. Bartlett, D. (1998). *Stress: Perspectives and Processes*. Buckingham, Philadelphia: Open University Press.
7. Bartlett, D. (2002). *Stress. Perspectives and processes*. Buckingham, Philadelphia: Open University Press.
8. Bălăceanu-Stolnici, C., Voinea C. F. (2000). *Neuropsihologia postmodernistă. De la mecanica cuantică la dinamica haosului*. Editura Ecologica, București.
9. Bălăceanu-Stolnici, C., Borosanu, Adriana, Berescu, Magdalena (2006). *De la neurobiologie la neuropsihologie*. Ed. Fundației „Andrei Șaguna”, Constanța.
10. Bălăceanu-Stolnici, C., Cristiana Glavce, Magdalena Berescu, Adriana Borosanu. (2010). *Antropologia între știință și cultură*. Editura Prouniversitaria. București.
11. Bernier, Annie; Matte-Gagné, Céilia; Bouvette-Turcot, Andrée-Anne. (2014). Examining the interface of children's sleep, executive functioning, and caregiving relationships: A plea

against silos in the study of biology, cognition, and relationships. *Current Directions in Psychological Science*, 23 (4):284-289.

12. Berry, J.W. (1997). Immigration, acculturation and adaptation. *Applied Psychology: An International Review*, 46:5-68.
13. Berry, J.W. (2003). Conceptual approaches to acculturation. A comprehensive and updated overview of Berry's acculturation model and his perspectives on the model's implications. In *Acculturation: Advances in theory, measurement, and applied research*:17-37, edited by K. M. Chun, P. Balls Organista, G. Marín, (Washington, DC: American Psychological Association).
14. Biberi, I. (1970). *Visul și structurile subconștientului*. București: Editura științifică.
15. Bennett, M.J. (2009). Cultivating intercultural competence: A Process Perspective. In *The SAGE Handbook of Intercultural Competence*:121-140, edited by Deardorff (Thousand Oaks, CA: SAGE).
16. Borosanu, Adriana, 2013, *Anthropological perspectives on sleep (typology, personality during wakefulness, sleep and dreaming)*. Teză de doctorat (manuscris), susținută în cadrul Institutului de Antropologie "Francisc I. Rainer", Academia Română.
17. Camus, R. (2013). *Le changement du peuple*. Editeur: Renaud Camus, Paris.
18. Carden, A., Feicht, R. (1991). Homesickness among American and Turkish college students. *Journal of Cross Cultural Psychology*, 22, 418-428.
19. Casalbore, Alessandra (2011). *Identita, appartenente, contraddizioni. Una ricerca tra gli adolescenti di origine straniera*. Armando editore. Roma. ISBN: 978-88-6081-904-8
20. Cason, A.M., Smith, R.J., Tahsili-Fahadan, P., Moorman, D.E., Sartor, G.C., Aston-Jones, G. (2010). Role of orexin/hypocretin in reward-seeking and addiction: Implications for obesity. *Physiol Behav*. 100(5):419-428.
21. Chelcea, S. (2002). *Un secol de cercetări psihosociologice*. Iași, Editura Polirom, 229 p. (ISBN 973-683-683-846-3).
22. Choleris, Elena, Pfaff, D.W., Kavaliers, M. (2013). *Oxytocin, Vasopressin and Related Peptides in the Regulation of Behavior*. Cambridge University Press, Londra.
23. Chiu, M.L. (1995). The importance of anticipatory fear on foreign student adjustment: an exploratory study. *International Journal of Intercultural Relations*, 19, 540-572.
24. Clarence H. Graham. (1967). *Robert Woodworth sessions. 1869-1962*. A Biographical Memoir. *National Academy of Science*. Washington D.C., Washington D.C.
25. Clifford, J. (1988). *The Predicament of culture. Twentieth-Century Ethnography, Literature, and Art*. Harvard University Press, Londra
26. Cohen, S., Kessler R.C., Gordon, U.L. (1995). *Strategies for measuring stress in studies of psychiatric and physical disorder*. Oxford University Press, New York

27. Coutts, R. (2008). Dreams as modifiers and tests of mental schemas: an emotional selection hypothesis. *Psychological Reports*, 102:561-574.
28. Cuéllar, Israel; Arnold, B., González, G. (1995). Cognitive referents of acculturation: Assessment of cultural constructs in Mexican Americans. *Journal of Community Psychology*. 23:339–355.
29. Dana, R. (1996). Assessment of acculturation in Hispanic populations. *Hispanic Journal of Behavioral Sciences*. 18:317–328
30. de Lecea și colab. (1998). The hypocretins: hypothalamus-specific peptides with neuroexcitatory activity. *PNAS* 95(1):322-327.
31. de Lecea, L. (2010). Review: A decade of hypocretins: past, present and future of the neurobiology of arousal. *Acta Physiol*. 198: 203–208.
32. Delle Fave, Antonella, Fianco, A. (2006). Donne migranti e qualità dell'esperienza soggettiva: uno studio con experience sampling method. In *"Passaggi" no.1: 101-110*.
33. Donoiu Denise, (2013). Teză de licență (manuscris), susținută în cadrul Fac. De Psihologie, Universitatea Ecologică din București.
34. Dossier. Il pluralismo religioso nell'Italia multiculturale. *Conscienza e Liberta, Organo ufficiale dell'Associazione Internazionale per la Difesa della Liberta Religiosa* Nr. 49-50/2015.
35. Dumitrescu, Dana. (2003) Reîntoarcere în Europa și nu integrare. În *"Visible, mais pas nombreux...."* *Les circulations migratoires roumain*. Edition de la (Fondation) Maison des sciences de l'homme p.2-23.
36. Eisenbruch, M. (1997). The Cry for the Lost Placenta: Cultural Bereavement and Cultural Survival among Cambodians who Resettled, were Repatriated, or Stayed at Home. In M. van Tilburg, & A.J.J.M. Vingerhoets (Eds.), *Psychological aspects of geographical moves: Homesickness and acculturation stress*. p.105-127. Tilburg: Tilburg University Press.
37. Fisher, Shirley. (1997) Geographical Moves and Psychological Adjustment. In M. van Tilburg, & A. J. J. M. Vingerhoets (Eds.), *Psychological aspects of geographical moves: Homesickness and acculturation stress*. (p.49-62). Tilburg: Tilburg University Press.
38. Florian Ștefănescu-Goangă, Alexandru Roșea și Salvator Cupcea. (1937). *Adaptarea socială*. Editura Institutului de Psihologie al Universității din Cluj-Napoca, Cluj Napoca
39. Furnham, A. (1997). Culture Shock, Homesickness and Adaptation to a Foreign Culture. In M. van Tilburg, & A.J.J.M. Vingerhoets (Eds.), *Psychological aspects of geographical moves: Homesickness and acculturation stress*. (p. 35-47). Tilburg: Tilburg University Press.
40. Geertz, C. (1973). *The interpretation of cultures*. New York: Basic Books.
41. Glavce, Cristiana; Borosanu, Adriana. (2013). Aspecte biologice și culturale in procesul de procreare. In *Anuarul Institutului de Etnografie și Folclor "Constantin Brăiloiu"*, Tomul 24:17-27, Bucuresti: Editura Academiei Române

42. Glavce Cristiana; Borosanu Adriana; Kozma, A. (2014). Repere bio-culturale în cuplurile contemporane. *Colecția Zilele Rainer*, Bucuresti: Ed. Niculescu
43. Halassa, M.M., Florian, C., Fellin, T., Munoz, J.R., Lee, S.Y., Abel, T., Haydon, P.G. & Frank, M.G. (2009). Astrocytic modulation of sleep homeostasis and cognitive consequences of sleep loss. *Neuron*. 61:213–219.
44. Hartmann, E. (1995). Making connections in a safe place: Is dreaming psychotherapy?. *Dreaming*, 5:213-228.
45. Hazuda, Helen; Stern, M., Haffner, S. (1988). Acculturation and assimilation among Mexican Americans: Scales and population-based data. *Social Science Quarterly* 69:687–706.
46. Hennevin E., Leconte P.(1977). Etude des relations entre le sommeil paradoxal et les processus d'acquisition. *Physiol. Behav.* 18:307–319.
47. Herman, J.P., Seroogy, K. (2006). Hypothalamic-pituitary-adrenal axis, glucocorticoids, and neurologic disease. *Neurol Clin.* 24:461-481.
48. Hertz, D.G. (1997). Psychological and Psychosocial Adjustment of Migrants: Families in a Changing Environment. In M. van Tilburg, & A. J. J. M. Vingerhoets (Eds.), *Psychological aspects of geographical moves: Homesickness and acculturation stress*. (p.73-89). Tilburg: Tilburg University Press.
49. Hofstede, G. (2011). Dimensionalizing Cultures: The Hofstede Model in Context. *Online Readings in Psychology and Culture*, 2(1). Accessed 15 may, 2014.
50. Hong, Y., Chiu, C., Kung, T. (1997). Bringing culture out in front: Effects of cultural meaning system activation on social cognition. In *Asian social psychology* Vol. 1:135-146.
51. Howard, A., Scott, R.A. (1965). A proposed framework for the analysis of stress in the human organism. *Behavioural Sciences*, 10: 141–60
52. Hungs, M. & Mignot, E. (2001). Review articles: Hypocretin/orexin, sleep and narcolepsy. *Bio Essays* 23:397-408.
53. Ingram, J.M. (1996). *Psychological anthropology reconsidered*. Cambridge University Press.
54. Kashima, Y. (2000). Conceptions of culture and person for psychology. *Journal of Cross Cultural Psychology*, 31:14-32.
55. Kempermann, J. (2006). *Adult Neurogenesis: Stem Cells and Neuronal Development in the Adult Brain*. Oxford University Press, 426 p.
56. Kim, W. R., Christian, K., Ming, G. L., and Song, H. (2012). Time-dependent involvement of adult-born dentate granule cells in behavior. *Behav. Brain Res.* 227, 470–479. doi: 10.1016/j.bbr.2011.07.012

57. Kok, S. W., Overeem, S., Visscher, T. L.S., Lammers, G. J., Seidell, J. C., Pijl, H. and Meinders, A. E. (2003). Hypocretin Deficiency in Narcoleptic Humans Is Associated with Abdominal Obesity. *Obesity Research*, 11:1147–1154.
58. Hamberger, L.K., Lohr, J.M. (1984). *Stress and Stress management: Research and Applications*. New York: Springer.
59. Herskovits, M.J. (1958). *Acculturation: The study of culture contact*. New York: J. J. Augustin.
60. Insell, T. R., & Carter, C. S. (1995). The monogamous brain. *Natural History*, 104, 12-14.
- Lazarus, R.S. (1966). *Psychological Stress and the Coping Process*. New York: McGraw-Hill Book Company.
61. Lombardi, Daniela, Di Giusto, Luigina (2009). L'immigrazione romena in Italia. *Is part of: Per Teresa: dentro e oltre i confini : studi e ricerche in ricordo di Teresa Ferro. P:1-20*. Udine.
62. Martelli, Marilisa, Impagliazzo, Sandra, Magnani, Giulia, Barbieri, Camilla, Cassetti, Alessandra. (2009). La relazione genitori-bambino nella migrazione: le specifi cità di una nuova popolazione clinica The parent-child relationship in migration: the peculiar aspects of a new clinical population. *Psichiatria dell'infanzia e dell'adolescenza. vol. 76*: 675-686.
63. Maslow, A. (2008). *Motivație și personalitate*. Editura Trei, București.
64. Massey, D.S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, Adela, Taylor, J.E. (1993). Theories of International Migration: A Review and Appraisal Author(s): In *Population and Development Review, Vol. 19(3)* p. 431-466.
65. Matsuzaki, K., Katakura, M., Inoue, T., Hara, T., Hashimoto, M. and Shido, O. (2015), Aging attenuates acquired heat tolerance and hypothalamic neurogenesis in rats. *J. Comp. Neurol.*, 523: 1190–1201. doi: 10.1002/cne.23732
66. McKenna, J. J. (2000). Cultural influences on infant and childhood sleep biology and the science that studies it: Toward a more inclusive paradigm. In *Sleep and Breathing In Children: A Developmental Approach*. Loughlin, G.M., Carroll, J. L., and Marcus, C. L. New York, Marcel Dekker, Inc. pp. 199-230.
67. McKenna, J.J. (1996). Sudden infant death syndrome in cross-cultural perspective: Is Infant-Parent Cosleeping Protective?. *Annual Review of Anthropology* Vol. 25: 201-216
68. McKenna, J.J., Mosko, S. (1994). Sleep Arousal, Synchrony and Independence among Mothers and Infants Sleeping Apart and Together (Same Bed): An Experiment in Evolutionary Medicine. *Acta Pediatric, International Journal of Pediatrics, Supplement 390*.
69. McKenna, J.J., Gettler, L.T. (2007). Cultural influences on infant sleep biology and the science that studies it: toward a more inclusive paradigm, part II. In: Loughlin G, Carroll J,

- Marcus C, eds. Sleep in children: Developmental changes in sleep patterns. New York, NY: Marcel Dekker: 183-221
70. McKenna, J.J., Mosko, S., (2001). Mother-Infant Cosleeping: Toward a New Scientific Beginning. *Ch. 16 in Sudden Infant Death Syndrome: Puzzles, Problems and Possibilities*. R. Byard and H. Krous, eds. London: Arnold Publishers, pp. 259-262.
 71. McKenna, J.J., Mosko, S., Dungy, C., McAninch, J. (1990). Sleep and Arousal Patterns of Cosleeping Human Mother-Infant Pairs: A Preliminary Physiological Study with Implications for the Study of SIDS. *American Journal of Physical Anthropology*, 83:331-347.
 72. McKenna, J.J., Volpe, L.E. (2007). Sleeping with baby: an internet-based sampling of parental experiences, choices, perceptions, and interpretations in a western industrialized context. *Infant and Child Development*. 16(4):359-385
 73. Mendoza-Denton, R., Shoda, Y., Ayduk, O.N., Mischel, W. (1999). Applying cognitive-affective processing system (CAPS) theory to cultural differences in social behavior. In *Merging past, present, and future in cross-cultural psychology: Selected proceedings of the 14th International Congress of the International Association for Cross-Cultural Psychology*, edited by W. J. Lonner, D. L. Dinnel, D. K. Forgays, & S. A. Hayes.
 74. Meyer-Lindenberg, A., Domes, G., Kirsch, P., Heinrichs, M. (1997). Culture Shock, Homesickness and Adaptation to a Foreign Culture. In M. van Tilburg, & A. J. J. M. Vingerhoets (Eds.), *Psychological aspects of geographical moves: Homesickness and acculturation stress*. (p. 17-31). Tilburg: Tilburg University Press.
 75. Meyer-Lindenberg, A., Domes, G., Kirsch, P., Heinrichs, M. (2011). Oxytocin and vasopressin in the human brain: social neuropeptides for translational medicine. *Nature Reviews Neuroscience* 12, 524-538.
 76. Mosko, S., McKenna, J.J., Dickel, M., Hunt, L. (1993). Parent-infant co-sleeping: the appropriate context for the study of infant sleep and implications for SIDS research. *J Behav Med* 16:589–610.
 77. Mosko, S., Richard, C., McKenna, J.J. (1997). Maternal Sleep and Arousals during Bedsharing with Infants. *Sleep* 20(2): 142-150.
 78. Mosko, S., Richard, C., McKenna, J.J., Drummond, S. (1996). Infant sleep architecture during bedsharing and possible implications for SIDS. *Sleep* 19:677–684.
 79. Muraki, Y., Yamanaka, A., Tsujino, N., Kilduff, T.S., Goto, K. & Sakurai, T. (2004). Serotonergic regulation of the orexin/ hypocretin neurons through the 5-HT1A receptor. *J Neuroscience*, 24:7159–7166.
 80. Nicole B. Barenbaum David G. Winter. (2008). *History of Modern Personality Theory and Research*. New York: Cambridge University Press.
 81. Noica, C. (1993). *Modelul cultural european*. Editura Humanitas. București.

82. Norenzayan, Ara, Nisbett, R.E. (2000). Culture and causal cognition. *Curr. Dir. Psychol. Res.* 9:132–135.
83. Oppendal, B., Roysamb, E., Sam, D.L. (2004). The effect of acculturation and social support on change in mental health among young immigrants. *International Journal of Behaviour Development*, 26, 556-561.
84. Osservatorio Romano sulle Migrazioni. Decimo Rapporto. *Roma, marzo 2014. Ricerca a cura del Centro Studi e Ricerche IDOS, promossa da Caritas di Roma, Roma Capitale, Provincia di Roma, Regione Lazio.*
85. Pace-Schott, E.F., Solms, M., Blagrove, M., Harnad, S. (2003). *Sleep and Dreaming: Scientific Advances and Reconsiderations*. Cambridge: Cambridge University Press.
86. Panico, A. (2014). *Succeso scolastico e integrazione dei romeni in Italia*. Pubblicazioni Italiane Taranto, Roma
87. Pastre, Hélène (2003). Les étudiants roumains à Paris dans l'entre-deux-guerres et après 1989. Perspectives comparatives. În “*Visible, mais pas nombreux....*” *Les circulations migratoires roumain*. Edition de la (Fondation) Maison des sciences de l'homme. p.301-323.
88. Peigneux, P., Laureys, S., Delbeuck, X., & Maquet, P. (2001). Sleeping brain, learning brain. The role of sleep for memory systems. *Neuroreport*, 12(18), A111-A124.
89. Raport Immigrazione e Imprenditoria 2014. *Centro Studi e Ricerche IDOS in collaborazione con Unioncamere Confederazione Nazionale Artigianato e Piccola e Media Impresa, Camera di Commercio Industria e Artigianato di Roma, edizioni IDOS. ISBN 9788864800509.*
90. Rădulescu-Motru, C. (1999). *Psihologia poporului român*. In Colecția de studii și eseuri. Ed. Paideia, București.
91. Rhee, E., Uleman, J.S.; Lee, H.K., Roman, R.J. (1995). Spontaneous self-descriptions and ethnic identities in individualistic and collectivistic cultures. *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol 69(1):142-152.
92. Rudmin, F.W. (2009). Constructs, measurements and models of acculturation and acculturative stress. *International Journal of Intercultural Relations*. 33:106–123.
93. Ryckman, R. (2004). *Theories of Personality*. Belmont, CA: Thomson/Wadsworth
94. Sakurai, T. (2007). The neural circuit of orexin (hypocretin): maintaining sleep and wakefulness. *Nature Reviews Neuroscience* 8:171-181
95. Sakurai, T., Amemiya, A., Ishii, M., Matsuzaki, I., Chemelli, R.M., Tanaka, H., Williams, S.C., Richardson, J.A., Kozlowski, G.P., Wilson, S., Arch, J.R., Buckingham, R.E., Haynes, A.C., Carr, S.A., Annan, R.S., McNulty D.E., Liu, W.S., Terrett, J.A., Elshourbagy, N.A., Bergsma, D.J., Yanagisawa, M. (1998). Orexins and orexin receptors: a family of

- hypothalamic neuropeptides and G protein-coupled receptors that regulate feeding behavior. *Cell*. 92:573-585. DOI: [http://dx.doi.org/10.1016/S0092-8674\(00\)80949-6](http://dx.doi.org/10.1016/S0092-8674(00)80949-6).
96. Sam, D.L. (2006). Adaptation of children and adolescents with immigrant background to acculturation or development?. In *Acculturation and Parent-Child Relationship* Edited by H. Bornstein Linda R.Cote, National Institute of Clinical Health and Human Development Lawrence Erlbaum Associates, Publisher, Mahwah, New Jersey, p.97-112.
 97. Saper, C.B., Scammell, T.E., Lu, J. (2005). Hypothalamic regulation of sleep and circadian rhythms *Nature*. 437:1257-1264. doi:10.1038/nature04284.
 98. Schachner, M.K., van de Vijver, F., Noack, P. (2014). Characteristics of the country of origin and immigrant children's psychological and sociocultural school adjustment. In *Toward sustainable development through nurturing diversity*:47-64, edited by L. T. B. Jackson, D. Meiring, F. J. R. van de Vijver, E. Idemudia, W. K. Gabrenya, Jr. (International Association for Cross-Cultural Psychology).
 99. Schein, E.H. (2010). *Organizational culture and leadership*. San Francisco, CA: Jossey-Bass Publishers.
 100. Schmitz, P.G. (1995). Individual Differences in Acculturative Stress Reactions: Determinants of Homesickness and Psychosocial. In M. van Tilburg, & A. J. J. M. Vingerhoets (Eds.), *Psychological aspects of geographical moves: Homesickness and acculturation stress*. p.91-105.
 101. Schmitz, P. G. (1995). The influence of personality on feelings of well-being: Immigrants' psychosocial adaptation. *Paper presented at the 13th World Congress of the International College of Psychosomatic Medicine, September 1995, Jerusalem, Israel*.
 102. Selye, H. (1956). *The Stress of Life*. New York: McGraw-Hill Book Company
 103. Selye, H. (1973). The evolution of the stress concept. *American Scientist*, 61, 692–699
 104. Spiegel, K., Tasali, E., Penev, P., Van Cauter, E. (2004). Brief communication: Sleep curtailment in healthy young men is associated with decreased leptin levels, elevated ghrelin levels, and increased hunger and appetite. *Ann Intern Med*. 141:846-850.
 105. Șerban, M. (2003). Les “Dogènes” de Dobrotesti à l'étranger. Étude sur la circulation migratoire en Espagne. În “*Visible, mais pas nombreux....*” *Les circulations migratoires roumain*. Edition de la (Fondation) Maison des sciences de l'homme p.173-211.
 106. Șerbănescu, A. (2007). *Cum gândesc și cum vorbesc ceilalți. Prin labirintul culturilor*. Editura Polirom, Iași.
 107. Thurber, C.A. (1995). Children's Coping with Homesickness: Phenomenology and Intervention. In M. van Tilburg, & A.J.J.M. Vingerhoets (Eds.), *Psychological aspects of geographical moves: Homesickness and acculturation stress*. (p.127-145). Tilburg: Tilburg University Press.

108. Van Tilburg, M.A.L., Vingerhoets, A. J. J. M., Van Heck, G.L. (1996). Homesickness: A review of the literature. *Psychological Medicine*, (26):899-912.
109. Trevathan, W.R., Smith, E.O., McKenna, J.J. (2007). Introduction and Overview of Evolutionary Medicine. *Evolutionary Medicine and Health: New Perspectives*: 1-54.
110. Van de Vijver, F.J.R. (2011). *Fundamental questions of cross-cultural psychology*. edited by Chasiotis, A., and Breugelmans, S. M. Cambridge University Press. Cambridge.
111. Vasile, C. (2008). *Anthropological approach on Self of the old Age*. Teză de doctorat (manuscris), susținută în cadrul Institutului de Antropologie "Francisc I. Rainer", Academia Română.
112. Vingerhoets, A.J.J.M. (1997). The homesickness concept: Questions and doubts. In M. van Tilburg and A. J. J. M. Vingerhoets (Eds.), *Psychological aspects of geographical moves: Homesickness and acculturation stress*. (pp. 1-16). Tilburg University Press, Tilburg.
113. Wolff, H.G (1953). *Stress and Disease*. Springfield Ill: Charles G. Thomas
114. Zlate, M. (1994). *Fundamentele psihologiei*. Partea a III-a. București: Editura Hyperion.
115. Sursă Web: National Sleep Foundation <http://sleepfoundation.org/media-center/press-release/national-sleep-foundation-recommends-new-sleep-times>

CAPITOLUL 11

ANEXE

ANEXA 1. CHESTIONAR W-M

1. Ți-e frică de întuneric ? ..Da Nu
2. Ți-e frică de furtună ? ..Da Nu
3. Ți-e frică de apă? ..Da Nu
4. Ti-e frică să treci printr-un tunel? ..Da Nu
5. Ți-e frică să treci un pod peste apă? ..Da Nu
6. Când te afli pe o înălțime simți nevoia de a te arunca în gol? ..Da Nu
7. Te consideri fricos? ..Da Nu
8. Te sperii în mijlocul nopții? ..Da Nu
9. Auzi noaptea zgomote care te înspăimântă? ..Da Nu
10. Ești întotdeauna pornit pe ceartă? ..Da Nu
11. Visezi câteodată persoane care sunt moarte? ..Da Nu
12. Îți rozi unghiile așa de tare încât să te doară? ..Da Nu
13. Ți se întâmplă să te bâlbâi din cauza emoției? ..Da Nu
14. Poți să stai multă vreme fără să vorbești? ..Da Nu
15. Ai avut, sau ai, ticuri nervoase (să miști repetitiv gâtul, capul, umerii)? ..Da Nu
16. Îți place să-ti schimbi des ocupația, activitatea? ..Da Nu
17. Ți se face observație că ești distrat? ..Da Nu
18. Îți place să stai multă vreme în același loc? ...Da Nu
19. Plângi uneori din cauza piedicilor care ți se pun? ..Da Nu
20. Când te doare ceva, te plângi mai mult ca celelalte persoane? ..Da Nu
21. Îți face rău când vezi sânge? ..Da Nu
22. Ai dureri (de orice fel)? ..Da Nu
23. Simți deseori că n-ai putea respire? ..Da Nu
24. De obicei, te simți bine, puternic și sănătos? ..Da Nu

25. Când te scoli dimineața, te simți oboist? ..Da Nu
26. Te simți aproape totdeauna oboist? ..Da Nu
27. Te plictisești (ți se urăște) cea mai mare parte din timp? ..Da Nu
28. Ai deseori dureri de cap? ..Da Nu
29. Sunt mâncăruri care-ți fac rău? ..Da Nu
30. Sunt mâncăruri care te scârbesc atât încât nu le poți mânca? ..Da Nu
31. De obicei dormi bine? ..Da Nu
32. Știi întotdeauna bine ceea ce vrei să faci? ..Da Nu
33. Ți este greu să te hotărăști atunci când vrei să faci ceva? ..Da Nu
34. Ai supersștii? ..Da Nu
35. Ai vrut până acum să fugi de acasă? ..Da Nu
36. Te-ai simțit până acum înclinat, împins, să fugi de acasă? ..Da Nu
37. Ai fugit până acum de acasă? ..Da Nu
38. Ți-e frică uneori să traversezi (să treci) o stradă, sau o piață largă? ..Da Nu
39. Ți-e frică să stai singur într-o cameră? ..Da Nu
40. Ai frică de foc? ..Da Nu
41. Ai avut până acum dorința să dai foc? ..Da Nu
42. Obișnuiești să cercetezi cu atenție camera înainte de a te culca? ..Da Nu
43. Ți place să stai de vorbă cu prietenii tăi? ..Da Nu
44. Ți place mai mult să stai singur decât cu ceilalți? ..Da Nu
45. Ești căutat des de către prieteni? ..Da Nu
46. Te mânie (înfurii) des? ..Da Nu
47. De obicei ești dominator, îți place să comanzi pe cei din jur? ..Da Nu
48. În general ești fericit, mulțumit? ..Da Nu
49. Ai uneori credința că tu nu ești la fel cu ceilalți? ..Da Nu
50. Te gândești uneori că nimeni nu te înțelege? ..Da Nu
51. Ți închipui adesea că tu ai o altă viață pe lângă aceea de toate zilele? ..Da Nu
52. Ți închipui că ai fost un copil adoptat și îți este greu să scapi de acest gând? ..Da Nu
53. Ai gânduri care te obsedează (de care nu poți să scapi) ? ..Da Nu
54. Ești adesea întărâtat, plictisit și supărat de gânduri că lucrurile din jurul tău nu sunt în realitate? ..Da Nu
55. Te împrietenești repede? ..Da Nu
56. Ai avut uneori credința că ai săvârșit fapte vinovate? ..Da Nu
57. Crezi că familia te iubește așa cum îi iubește și pe ceilalți din familie? ..Da Nu
58. Te gândești uneori că nimeni nu te iubește? ..Da Nu
59. Ți este greu să te obișnuiești la școală (pe locul tău de muncă) ? ..Da Nu

60. Ți este greu să trăiești în liniște acasă la tine? ..Da Nu
61. Familia se poartă bine cu tine, corect, fără nedreptăți? ..Da Nu
62. Profesorii (șefii) tăi se poartă bine cu tine? ..Da Nu
63. Te supără deseori gândul că cineva vrea să te urmărească? ..Da Nu
64. Crezi uneori că cineva vrea să-ți facă vreun rău? ..Da Nu
65. Te superi când se arată împotrivire la ceea ce vrei tu? ..Da Nu
66. Ți se întâmplă să spargi lucruri atunci când te mâнии (înfurii) ? ..Da Nu
67. Te mâнии uneori pentru pricini (motive) care n-au însemnătate? ..Da Nu
68. Ai leșinat vreodată? ..Da Nu
69. Leșini deseori? ..Da Nu
70. Simți uneori că vederea ți se tulbură? ..Da Nu
71. Ți-ar plăcea o meserie unde s-ar ucide animale? ..Da Nu
72. Ai dorit până acum să faci rău cuiva? ..Da Nu
73. Te superi (necăjești) în glumă pe ceilalți până îi faci să plângă? ..Da Nu
74. Simți câteodată plăcere să faci rău unei persoane? ..Da Nu
75. Simți uneori o anumită plăcere să faci rău unui animal? ..Da Nu
76. Ai avut până acum dorința să furi? ..Da Nu

ANEXA 2. CHESTIONAR ANTROPOLOGIC – COPII FĂRĂ PĂRINȚI PLECAȚI ÎN STRĂINĂTATE

CHESTIONAR CLS. V - VIII

FIȘA ANTROPO-NUTRIȚIONALĂ ȘI SOCIO-CULTURALĂ NR...

DATE PERSONALE: NUME / PRENUME

Locul

aplicării:.....

Unitatea școlară: clasa:

Data aplicării:.....

Sex: **a. Masculin** **b. Feminin**

Data nașterii:

Locul nașterii:

Domiciliul actual (localitatea):

Apartenență religioasă: **a. Creștin ortodox** **b. Adventist** **c. Catolic** **d. Altceva.....**

Apartenență etnică: **a. Română** **b. Maghiară** **c. Rromă** **d. Alta:.....**

Date despre părinți:

	Mama	Tata
Vârsta		
Loc naștere		
Data naștere		
Etnie		
Ocupație		

Pregătirea școlară a mamei:

a. 1-8 clase

Pregătirea școlară a tatălui:

a. 1-8 clase

- b. liceu
c. studii superioare (facultate)

- b. liceu
c. studii superioare (facultate)

2. Cu câte persoane locuiești acasă (cu tot cu tine) ?.....
3. Câți frați sunteți (cu tot cu tine)?.....

STAREA SĂNĂTĂȚII:

4. Date antropometrice:

Statura (mm)	
Șezânda	
Greutatea (kg)	
Circumferința taliei (mm)	
Circumferința coapsă (mm)	
Circumferința braț (mm)	
Circumferința șold (mm)	
IMC	
Masă grasă	

5. Stadiul maturational:

5.1. Dacă ești fată: vârsta ta la prima menstruație:

5.2. Dacă ești băiat:

5.2.1. Ți s-a *schimbat vocea*: a. DA La ce vârstă ani
b. NU

5.2.2. *Te-ai ras* până acum: a. DA La ce vârstă ani
b. NU

5.2.3. Ai avut până acum „*vise umede*” (poluție): a. DA La ce vârstă?.....ani
b. NU

6. Ai fost bolnav? 6.1.a. DA Ai fost internat la spital? a. DA b. NU

6.1.b. NU

6.1.c. Ce boli ai avut
/ai?.....

7. Crezi că ce mănânci poate să-ți influențeze sănătatea? a. DA b. NU c. Nu știu

8. Crezi că obezitatea este o boală? a. DA b. NU c. Nu știu

SOMNUL

9. La ce oră mergi la culcare seara

	VARA	IARNA
În timpul săptămânii, în timpul semestrelor de școală		
Sâmbăta – Duminica, în timpul semestrelor de școală		

Pâine						
Lapte dulce						
Brânză telemea						
Alte produse din lapte						
Dulciuri facute în casă						
Dulciuri cumpărate						

Altceva, ce îți place să mănânci?.....

19. **Unde îți place** să mănânci: **a.** Acasă cu familia **b.** Cu prietenii **c.** La rude **d.** La școală **e.** În altă parte, unde?.....

20. **Ce nu îți place** să mănânci?.....

21. **Unde nu îți place** să mănânci?.....

22. Mănânci **mesele principale** (dimineața, la prânz și seara) la aceleași ore zilnic: **a.** DA
b. NU

23. **De câte ori pe zi** mănânci:

24. Obișnuiești să **mănânci ceva și între mesele principale**:

a. DA Ce anume mănânci:.....

b. NU

25. Care este **cea mai importantă masă** pentru tine? **a.** Mic-dejunul **b.** Prânzu **c.** Cina

26. Cât de des sari peste vreuna din mesele principale - puneți X în căsuța corespunzătoare:

	Zilnic	Deseori	Rar	Niciodată
1. Mic-dejun				
2. Prânz				
3. Cina				

27. De ce sari peste mesele principale:

a. N-am timp **b.** Nu mi-e foame **c.** Programul școlar **d.** Alt motiv:

28. La școală îți iei pachet cu mâncare de acasă **a.** Zilnic **b.** De obicei **c.** Rar
d. Niciodată

29. Ce mâncare îți iei la pachet, de acasă:

30. În pauze, la școală, îți cumperi mâncare de la chioșc: **a.** Zilnic **b.** De obicei **c.** Rar **d.** Niciodată

31. Îți place cornul și laptele de la școală: **a.** DA **b.** NU **c.** Nu prea

32. Ce folosiți acasă la gătit sau prăjit: **a.** Ulei **b.** Untură **d.** Nu știu

33. Ce mănânci de obicei acasă, în România:

33.1. Mâncare românească: **a.** DA Ce anume.....

b. NU

33.2. Mâncare străină: **a.** DA:

- Din ce țară:.....

- Ce anume:.....

- În ce zile din săptămână.....

b. NU

34. Când ești nervos, stresat sau plictisit mănânci: **a.** Mai mult **b.** Mai puțin **c.** La fel

35. Alimentele consumate acasă la tine **provin din** (puneți X în căsuța corespunzătoare):

	Mult	Puțin	Deloc
1. Piețe			
2. Magazine/Supermarketuri			
3. Gospodăria rudelor (de la țară)			
4. Gospodăria proprie			

36. Obișnuiești să consumi *sucuri sau băuturi energizante* (ex: coca-cola, pepsi, frutti-fresh):

a. DA

b. NU

c. Câteodată

37. Bei alcool:

	În timpul mesei			Altfel, decât la masă		
	Zilnic	Rar	De loc	Zilnic	Rar	De loc
Vin făcut în casă						
Vin cumpărat						
Bere						
Țuică						
Altceva						

38.

	DA	NU
Bei cafea		
Ai fumat vreodată		
Ai vrea să încerci să fumezi		
Părinții tăi fumează		

39. Ce părere ai despre drogurile ilegale?

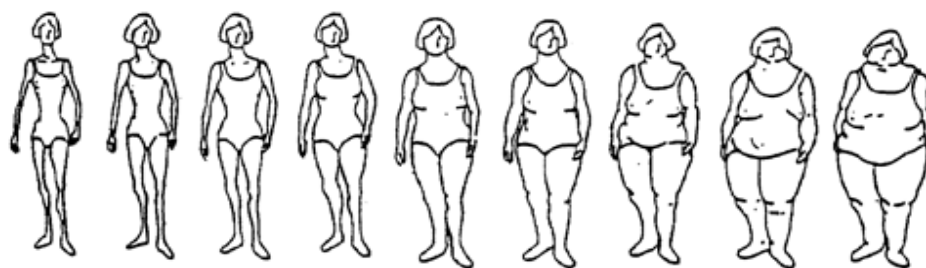
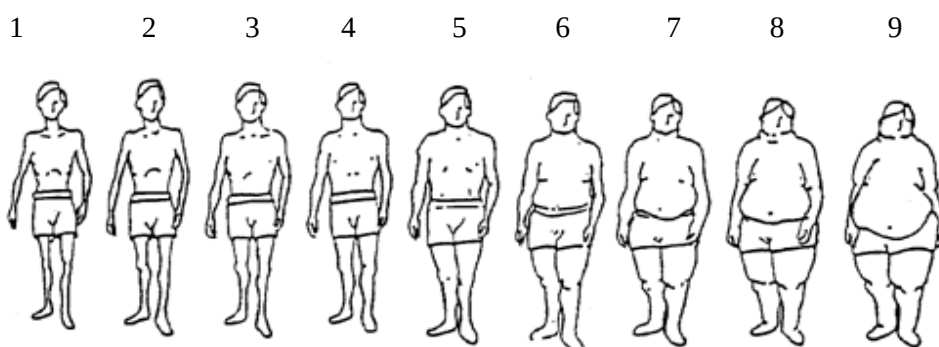
DROG		Foarte de acord	Puțin de acord	Nu sunt de acord	Nu știu
Marijuana	Este periculoasă				
	Aș vrea să încerc				
	Aș putea să renunț ușor				
Etnobotanice	Sunt periculoase				
	Aș vrea să încerc				
	Aș putea să renunț ușor				
Cocaină	Este periculoasă				

47. Dintre siluetele de mai jos **cu care semenii tu acum** (completează numărul)

48. Dintre siluetele ce sunt pentru sexul tău **cum ți-ar plăcea cel mai mult să fii** (ideală)

49. Cu care dintre siluetele de mai jos doresc **părinții tăi să semeni**

50. Dintre **siluetele corespunzătoare celuilalt sex care-ți place cel mai mult**

1 2 3 4 5 6 7 8 9

51. Dintre **figurile masculine**:

a. care crezi că sunt „**prea slabe**” (completează numerele corespunzătoare):.....

b. care crezi că sunt „**prea grase**” (completează numerele corespunzătoare):.....

52. Dintre **figurile feminine**:

a. care crezi că sunt „**prea slabe**” (completează numerele corespunzătoare):.....

b. care crezi că sunt „**prea grase**” (completează numerele corespunzătoare):.....

53. Cine te **influențează cel mai mult să arăți într-un anumit fel**

- a. profesorul/antrenorul de sport
- b. eu însumi
- c. un părinte / părinții
- d. prietenii
- e. societatea/mass-media

- f. alți profesori
- g. alte persoane:.....
- h. Nu mă simt influențat în nici un fel.

EDUCAȚIE

54. Mergi zilnic la școală **a. DA** **b. Lipsesc rar** **c. Lipsesc mult** **d. NU**

55.

	De obicei	Puțin	Deloc
Familia ta se interesează cum înveți?			
Te ajută cineva la învățat, la teme?			
cei din familia ta vin la ședințele cu părinții ?			

56. **Câte ore mai înveți acasă**, după ce termini orele de la școalăore

57. Ce te face să înveți

- a. Părinții** **b. Profesorul** **c. Îmi place mie** **d. Fiindcă trebuie să-mi fac o meserie**
- e. Altceva.....**

58. Vrei să-ți continui școala, după ce termini 8 clase **a. DA** **b. NU**

59. Ce fel de școală vrei să urmezi **a. Liceu** **b. Școală de meserii** **c. Facultate**

60.

	DA	NU
Acasă, ai calculator		
Acasă, ai internet		
Ai telefonul tău mobil, model nou		
Ai telefonul tău mobil, model mai vechi		

61. Ce meserie vrei să ai (ce vrei să faci) când vei fi mare?.....

RELIGIE – OBICEIURI – TRADIȚII

62. Crezi că **există Dumnezeu** **a. DA** **b. NU** **c. Nu știu**

63. **În familia ta** se ține post de Crăciun și de Paște **a. DA** **b. Câteodată** **c. NU**

64. **Tu ții post înainte** de sărbătorile mari, Paște și Crăciun **a. DA** **b. Câteodată** **c. NU**

65. Cei **din familia ta merg la slujbă la biserică**

Copiii din căsătoria fără acte, pot să sufere			
---	--	--	--

78. De sărbători sau alte ocazii speciale *în familia ta se respectă obiceiurile creștine*

	DA	NU	Ce obiceiuri cunoașteți
Crăciun			
Paște			
Nuntă			
Botez			
Înmormântare			

79.

	DA	NU	Nu știu
Bunicii au icoană în casă			
Părinții au icoană în casă			
Aveți costum național acasă			
Folosiți acasă obiecte făcute manual (macate, perne, cearșafuri)			

ELEMENTE DE MODERNIZARE

80.

	DA	NU	Nu știu
Aveți în curte și casa bătrânească			
Familia locuiește încă în casa bătrânească			
Ați construit casă nouă			
Casa nou construită este cu etaj			
Casa nouă are balcon			
Aveți flori în balcon			
Aveți lumină (curent electric)			
Aveți apă curentă (canalizare)			
Aveți fântână în curte, pe care s-o folosiți			
Folosiți la gătit apa din fântână			
Creșteți animale			
Aveți grădină de zarzavaturi			
Folosiți la grădină și pentru animale apa din fântână			
Aveți bancă la stradă în fața porții			
Aveți flori la poartă			
Aveți flori în balcon			
Aveți în familie pe cineva care lucrează/a lucrat la CFR			

81. Care sunt principalele ocupații (ce muncesc oamenii) din localitatea ta

.....

82. Ce muncesc (ocupații) cei în familia ta

.....

83. Tu *te simți bine în România*? Da...../Nu...../Nu prea De ce?.....

84. *Îți place România* a. DA b. NU c. Nu prea

De ce?.....

85. *Vrei să trăiești*

85.1. *În România* a. DA b. NU c. Nu știu încă

85.2. *În altă țară* a. DA b. NU c. Nu știu încă

87. *Vrei să pleci de tot* din România a. DA b. NU c. Nu știu încă

Ce-ți dorești cel mai mult

.....

.....

Care sunt cele mai mari neazuri ale tale

.....

.....

ANEXA 3. CHESTIONAR ANTROPOLOGIC – COPII CU PĂRINȚI PLECAȚI ÎN STRĂINĂTATE

CHESTIONAR CLS. V – VIII

FIȘA ANTROPO-NUTRIȚIONALĂ ȘI SOCIO-CULTURALĂ NR...

DATE PERSONALE: NUME / PRENUME

Locul

aplicării:.....

Unitatea școlară: clasa:

Data aplicării:.....

Sex: **a. Masculin** **b. Feminin**

Data nașterii:

Locul nașterii:

Domiciliul actual (localitatea):

Apartenență religioasă: **a. Creștin ortodox** **b. Adventist** **c. Catolic** **d. Altceva.....**

Apartenența etnică: **a. Română** **b. Maghiară** **c. Rromă** **d. Alta:.....**

Date despre părinți:

	Mama	Tata
Vârsta		
Loc naștere		
Data naștere		
Etnie		
Ocupație		

Pregătirea școlară a mamei:

Pregătirea școlară a tatălui

- a. 1-8 clase
- b. Liceu
- c. studii superioare (facultate)

- a. 1-8 clase
- b. Liceu
- c. studii superioare (facultate)

1. Părinții sau rudele tale, sunt plecați în străinătate:

a. *dacă DA - puneți un X* în căsuța corespunzătoare:

a.1

	Mama	Tata	Rude – ce fel de rudă
Sezonier, la muncă			
La muncă de mai mulți ani			
Definitiv			
În ce țară			

a.2. Vă trimit bani să vă ajute? a. DA b. NU c. Nu știu

a.3. De câte ori pe an te întâlnești cu părinții:

1.3.a. În țară: ori/an. Cât timp (zile/săptămâni).....

1.3.b. În străinătate la ei..... ori/an. Cât timp (zile/săptămâni).....

a.4. Vorbiți cu ei la telefon: a. DA Cât de des.....

b. NU

a.5. Vorbiți cu ei pe internet (calculator): a. DA Cât de des.....

b. NU

a.6. Vă scrieți scrisori: a. DA Cât de des.....

b. NU

b. *NU sunt plecați* în străinătate..

2. Cu câte persoane locuiești acasă (cu tot cu tine) ?.....

3. Câți frați sunteți (cu tot cu tine)?.....

STAREA SĂNĂTĂȚII:

4. Date antropometrice:

Statura (mm)	
Șezânda	
Greutatea (kg)	

Circumferința taliei (mm)	
Circumferință coapsă (mm)	
Circumferința braț (mm)	
Circumferința șold (mm)	
IMC	
Masă grasă	

5. Stadiul maturațional:

5.1. **Dacă ești fată:** vârsta ta la prima menstruație:

5.2. **Dacă ești băiat:**

5.2.1. Ți s-a **schimbat vocea**: **a.** DA La ce vârstă ani

b. NU

5.2.2. **Te-ai ras** până acum: **a.** DA La ce vârstă ani

b. NU

5.2.3. Ai avut până acum „**vise umede**” (poluție): **a.** DA La ce vârstă?.....ani

b. NU

6. Ai fost bolnav? **6.a.** DA Ai fost internat la spital? **a.** DA **b.** NU

6.b. NU

6.c. Ce boli ai avut /ai?.....

7. Crezi că ce mănânci poate să-ți influențeze sănătatea? **a.** DA **b.** NU **c.** Nu știu

8. Crezi că obezitatea este o boală? **a.** DA **b.** NU **c.** Nu știu

SOMNUL

9. **La ce oră** mergi la culcare seara

	VARA	IARNA
În timpul săptămânii, în timpul semestrelor de școală		
Sâmbăta – Duminica, în timpul semestrelor de școală		
În vacanțele școlare		

10. **În cât timp adormi**, de obicei: **a.** mai puțin de 30 min **b.** mai mult de 30 min.

11. **Obişnuiești să te culci** cu lumina aprinsă sau televizorul, muzica, calculatorul deschise

a. DA **b.** NU

12. **De obicei te trezești noaptea și te uiți** la televizor, la calculator, citești sau lucrezi?

a. DA **b.** NU **c.** Ocazional

13. **Te trezești noaptea** (puneți X în căsuța corespunzătoare)

	DA	NU	Ocazional
1. să bei apa			
2. să mănânci			

3. să mergi la WC			
4. pentru că visezi urât			
5. pentru că te doare ceva			
6. pentru alte motive			

14. La ce oră te trezești dimineața

	VARA	IARNA
În timpul săptămânii, în timpul trimestrelor de școală		
Sâmbăta – Duminica, în timpul trimestrelor de școală		
În vacanțele școlare		

15. Te trezești ușor dimineața **a. DA** **b. NU**

16. Când te trezești dimineața, ești obosit

	DA	NU
În timpul școlii		
Sâmbăta – Duminica, în timpul școlii		
În vacanțe		

17. Dormi de obicei după-amiaza

a. DA Câte ore.....

b. NU

REGIM ALIMENTAR

18.

	<i>Ce ai mâncat ieri toată ziua</i>			<i>Ce îți place să mănânci</i>		
	Mult	Puțin	Deloc	Mult	Puțin	Deloc
Fructe						
Legume						
Carne						
Pește						
Ouă						
Cereale						
Pâine						
Lapte dulce						
Brânză telemea						
Alte produse din lapte						
Dulciuri făcute în casă						
Dulciuri cumpărate						

Altceva, ce îți place să mănânci?.....

19. **Unde îți place** să mănânci: **a.** Acasă cu familia **b.** Cu prietenii **c.** La rude **d.** La școală **e.** În altă parte, unde?.....

20. **Ce nu îți place** să mănânci?.....

21. **Unde nu îți place** să mănânci?.....

22. Mănânci **mesele principale** (dimineața, la prânz și seara) la aceleași ore zilnic: **a.** DA **b.** NU

23. **De câte ori pe zi** mănânci:

24. Obișnuiești să **mănânci ceva și între mesele principale**:

a. DA Ce anume mănânci:.....

b. NU

25. Care este **cea mai importantă masă** pentru tine? **a.** Mic-dejunul **b.** Prânzu **c.** Cina

26. Cât de des sari peste vreuna din mesele principale - puneți X în căsuța corespunzătoare:

	Zilnic	Deseori	Rar	Niciodată
1. Mic-dejun				
2. Prânz				
3. Cina				

27. De ce sari peste mesele principale:

a. N-am timp **b.** Nu mi-e foame **c.** Programul școlar **d.** Alt motiv:

28. La școală îți iei pachet cu mâncare de acasă **a.** Zilnic **b.** De obicei **c.** Rar **d.** Niciodată

29. Ce mâncare îți iei la pachet, de acasă:

30. În pauze, la școală, îți cumperi mâncare de la chioșc: **a.**Zilnic **b.**De obicei **c.**Rar **d.** Niciodată

31. Îți place cornul și laptele de la școală: **a.** DA **b.** NU **c.** Nu prea

32. Ce folosiți acasă la gătit sau prăjit: **a.** Ulei **b.** Untură **d.** Nu știu

33. Ce mănânci de obicei acasă, în România:

33.1. Mâncare românească: **a.** DA Ce anume.....

b. NU

33.2. Mâncare străină: **a.** DA:

- Din ce țară:.....

- Ce anume:.....

- În ce zile din săptămână.....

b. NU

33. **BIS.** Ce fel de mâncare mănânci de obicei, **în străinătate DOAR DACĂ AI FOST PLECAT LA PĂRINȚI**

33.1. Mâncare românească: **a.** DA Ce anume.....

b. NU

c. Nu știu

33.2. Mâncare străină: **a. DA:**

- Din ce țară:.....
- Ce anume:.....
- În ce zile din săptămână.....

b. NU

c. Nu știu

34. *Când ești nervos, stresat sau plictisit* mănânci: **a. Mai mult** **b. Mai puțin** **c. La fel**

35. *Alimentele* consumate acasă la tine **provin din** (puneți X în căsuța corespunzătoare):

	Mult	Puțin	Deloc
1. Piețe			
2. Magazine/Supermarketuri			
3. Gospodăria rudelor (de la țară)			
4. Gospodăria proprie			

36. Obișnuiești să consumi *sucuri sau băuturi energizante* (ex: coca-cola, pepsi, frutti-fresh):

a. DA

b. NU

c. Câteodată

37. *Bei alcool:*

	În timpul mesei			Altfel, decât la masă		
	Zilnic	Rar	De loc	Zilnic	Rar	De loc
Vin făcut în casă						
Vin cumpărat						
Bere						
Țuică						
Altceva						

38.

	DA	NU
Bei cafea		
Ai fumat vreodată		
Ai vrea să încerci să fumezi		
Părinții tăi fumează		

39. *Ce părere ai* despre drogurile ilegale?

DROG		Foarte de acord	Puțin de acord	Nu sunt de acord	Nu știu
Marijuana	Este periculoasă				
	Aș vrea să încerc				
	Aș putea să renunț ușor				
Etnobotanice	Sunt periculoase				
	Aș vrea să încerc				

	Aș putea să renunț ușor				
Cocaină	Este periculoasă				
	Aș vrea să încerc				
	Aș putea să renunț ușor				
Heroină	Este periculoasă				
	Aș vrea să încerc				
	Aș putea să renunț ușor				
Opiu	Este periculos				
	Aș vrea să încerc				
	Aș putea să renunț ușor				

ACTIVITATEA FIZICA

40. Cum te simți la orele de sport:

- a. Particip cu plăcere
- b. Particip fiind este obligatoriu
- c. Nu îmi plac aceste ore din cauză că:.....
- d. Sunt scutit (ă) de aceste ore pentru că:.....

41. Faci multă mișcare fiindcă te joci în afara școlii:

- a. **DA** Câte ore:
- b. **NU** prea sunt interesat să mă joc
- c. **Mă joc, dar nu fac multă mișcare**
- d. **Aș vrea** să mă joc dar **nu am timp**

42. Acasă, **în România** îți place să te joci cu copiii?

- 43.1. DA:
- a. Cu copii de vârsta ta
 - b. Cu copii mai mici
 - c. Cu copii mai mari

43.2. NU

42.BIS. În străinătate, **DACĂ AI FOST**:

42.1. Îți place să te joci

	DA	NU
Cu copii români		
Cu copii din alte țări		
Cu copii de vârsta ta		
Cu copii mai mici		
Cu copii mai mari		

42.2. Din ce alte țări sunt copiii cu care te joci:.....

42.3 Părinții tăi au prieteni

	DA	NU
Români		
Străini		

42.4 Părinții tăi *vorbesc limba română*:

	DA	NU	Nu știu
Când sunt acasă, <i>în România</i>			
Când sunt <i>în străinătate</i> , în familie			
Când sunt <i>în străinătate</i> , cu prietenii			
Când sunt <i>în străinătate</i> , la muncă			
Când sunt <i>în străinătate</i> , în oraș			

43. Crezi că ești o persoană: **a.** activă **b.** foarte activă **c.** mai liniștită

44. Câte ore pe zi stai la calculator sau tabletă

c. în timpul săptămânii:ore

d. sâmbăta sau duminica:ore

45. Câte ore pe zi stai la televizor

c. în timpul săptămânii:ore

d. sâmbăta sau duminica:ore

46. Mănânci când ești la televizor sau calculator **a.** Niciodată **b.** Foarte rar **c.** Câteodată

d. Foarte des **e.** Întotdeauna

IMAGINE DE SINE

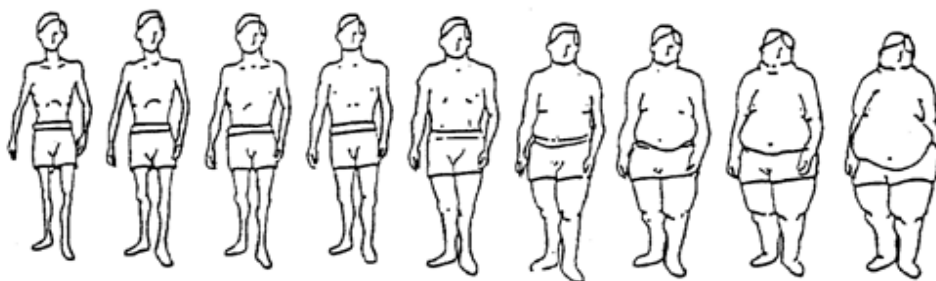
47. Dintre siluetele de mai jos **cu care semeni tu acum** (*completează numărul*)

48. Dintre siluetele ce sunt pentru sexul tău **cum ți-ar plăcea cel mai mult să fii** (ideală)

49. Cu care dintre siluetele de mai jos doresc **părinții tăi să semeni**

50. Dintre **siluetele corespunzătoare celui alt sex care-ți place cel mai mult**

1 2 3 4 5 6 7 8 9

1 2 3 4 5 6 7 8 9

51. Dintre figurile masculine:

- a. care crezi că sunt „**prea slabe**” (completează numerele corespunzătoare):.....
 b. care crezi că sunt „**prea grase**” (completează numerele corespunzătoare):.....

52. Dintre figurile feminine:

- a. care crezi că sunt „**prea slabe**” (completează numerele corespunzătoare):.....
 b. care crezi că sunt „**prea grase**” (completează numerele corespunzătoare):.....

53. Cine te influențează cel mai mult să arăți într-un anumit fel

- a. profesorul/antrenorul de sport
 b. eu insumi
 c. un părinte / părinții
 d. prietenii
 e. societatea/mass-media
 f. alți profesori
 g. alte persoane:.....
 h. Nu mă simt influențat în nici un fel.

EDUCAȚIE

54. Mergi zilnic la școală **a. DA** **b. Lipsesc rar** **c. Lipsesc mult** **d. NU**

55.

	De obicei	Puțin	Deloc
Familia ta se interesează cum înveți?			
Te ajută cineva la învățat, la teme?			

cei din familia ta vin la ședințele cu părinții ?			
---	--	--	--

56. **Câte ore mai înveți acasă**, după ce termini orele de la școalăore

57. Ce te face să înveți

- a. Părinții b. Profesorul c. Îmi place mie d. Fiindcă trebuie să-mi fac o meserie
e. Altceva...

58. Vrei să-ți continui școala, după ce termini 8 clase a. DA b. NU

59. Ce școală vrei să urmezi a. Liceu b. Școală de meserii c. Facultate

60.

	DA	NU
Acasă, ai calculator		
Acasă, ai internet		
Ai telefonul tău mobil, model nou		
Ai telefonul tău mobil, model mai vechi		

61. **Ce meserie** vrei să ai (ce vrei să faci) când vei fi mare?.....

RELIGIE – OBICEIURI – TRADIȚII

62. Crezi că *există Dumnezeu* a. DA b. NU c. Nu știu

63. **În familia ta** se ține post de Crăciun și de Paște a. DA b. Câteodată c. NU

64. **Tu ții post înainte** de sărbătorile mari, Paște și Crăciun a. DA b. Câteodată c. NU

65. Cei *din familia ta merg la slujbă la biserică*

	DA	CÂTEODATĂ	NU
Mama			
Tata			
Mamaia dinspre mama			
Mamaia dinspre tata			
Tataia dinspre mama			
Tataia dinspre tata			
Frații			
Surorile			

66. **Tu mergi la biserică** a. DA Cu ce ocazii.....

b. Câteodată

c. NU

67. **Ce se mănâncă de Paște** în familia ta, **în România**

67.BIS. *Ce se mănâncă de Paște* în familia ta, *în străinătate* (dacă e cazul).....

68. *Ce se mănâncă de Crăciun* în familia ta, *în România*

68.BIS. *Ce se mănâncă de Crăciun* în familia ta, *în străinătate* (dacă e cazul).....

69. Joci (dansezi) la nunți și botezuri după muzică populară românească a. DA b. NU

70. Din ce țări îți mai place muzica și dansul:

71.

	Mult	Puțin	Deloc
Îți place muzica populară românească			
Îți plac dansurile populare românești			
Îți place muzica și dansul din alte țări			
Îți plac basmele și poveștile românești			
Îți plac filmele sau povestirile științifico-fantastice			
Îți place poezia			

72. Crezi că ai o copilărie fericită: a. DA b. Destul de bună c. Nu prea sunt fericit d. NU

73. Cine a ales numele tău de botez:

74. La ce vârstă vrei să te căsătorești:ani

75. Câți copii vrei să ai în viitor:

76. Cine vrei să aleagă numele copiilor tăi:

77.

	DA	NU	Nu știu
Când vei fi mare <i>vrei să te căsătorești</i>			
Când vei fi mari <i>vrei să ai copii</i>			
<i>În familia ta există divorțuri</i>			
În localitatea ta <i>există căsătorii „de probă”</i> (fără acte)			
Este bună căsătoria fără acte			
Copiii din căsătoria fără acte, pot să sufere			

78. De sărbători sau alte ocazii speciale *în familia ta se respectă obiceiurile creștine*

	DA	NU	Ce obiceiuri cunoașteți
Crăciun			
Paște			
Nuntă			
Botez			
Înmormântare			

79.

	DA	NU	Nu știu
Bunicii au icoană în casă			
Părinții au icoană în casă			
Aveți costum național acasă			
Folosiți acasă obiecte făcute manual			

ELEMENTE DE MODERNIZARE

80.

	DA	NU	Nu știu
Aveți în curte și casa bătrânească			
Familia locuiește încă în casa bătrânească			
Ați construit casă nouă			
Casa nou construită este cu etaj			
Casa nouă are balcon			
Aveți flori în balcon			
Aveți lumină (curent electric)			
Aveți apă curentă (canalizare)			
Aveți fântână în curte, pe care s-o folosiți			
Folosiți la gătit apa din fântână			
Creșteți animale			
Aveți grădină de zarzavaturi			
Folosiți la grădină și pentru animale apa din fântână			
Aveți bancă la stradă în fața porții			
Aveți flori la poartă			
Aveți flori în balcon			
Aveți în familie pe cineva care lucrează/alucrat la CFR			

81. Care sunt principalele ocupații (ce muncesc oamenii) din localitatea ta

.....
.....
.....

82. Ce muncesc (ocupații) cei în familia ta

.....
.....

82. BIS. Cu ce se ocupă (ce muncesc) părinții tăi în străinătate

83. Tu *te simți bine în România* a. Da b. Nu c. Nu prea

83.BIS. Tu te simți bine când mergi în străinătate la ai tăi (ÎN CAZUL ÎN CARE AI FOST PLECAT LA EI)

a. DA b. NU c. Nu prea

84. *Îți place România* a. DA b. NU c. Nu prea

De ce?.....

85. Vrei să trăiești

85.1. În România

a. DA

b. NU

c. Nu știu încă

85.2. În altă țară

a. DA

b. NU

c. Nu știu încă

86. Vrei să pleci de tot din România **a. DA** **b. NU** **c. Nu știu încă**

Ce-ți dorești cel mai mult

.....

.....

.....

Care sunt cele mai mari neazuri ale tale

.....

.....

.....

ANEXA 4.

Attestation

Nous soussignés Migrations Santé France susse au 11, rue Sametia - 75014 Paris,

représentée par Mohamed El Moubarak, Directeur,

certifie que Mme ADRIANA BOROSANU

a assisté à la journée d'étude

« EDUCATION A LA CITOYENNETE

LUTTE CONTRE LES DISCRIMINATIONS A L'ENCONTRE

DES FEMMES IMMIGREES »

qui s'est déroulée dans les locaux de

de la Maison des Associations

22, rue Deparcieux -75014 PARIS

Le jeudi 21 mai 2015

De 10h00 à 17h00 soit 6 h de formation

Attestation de présence

Nous soussignés Migrations Santé sise au 11, rue Sarrazin – 75014 Paris,

représentée par Mohamed El Moubareki, Directeur,

certifie que Mme Adriana BOROSANU

s'est assistée au stage sur

« Rites, croyances, religions, cultures :

mieux les connaître et les appréhender dans le soin l'accueil et l'accompagnement »

qui s'est déroulé dans les locaux de

l'Agéca au 177, rue de Charonne – 75011 Paris

Les 1/2/3/4 juin 2015

De 9h30 à 12h30 et de 13h30 à 16h30

